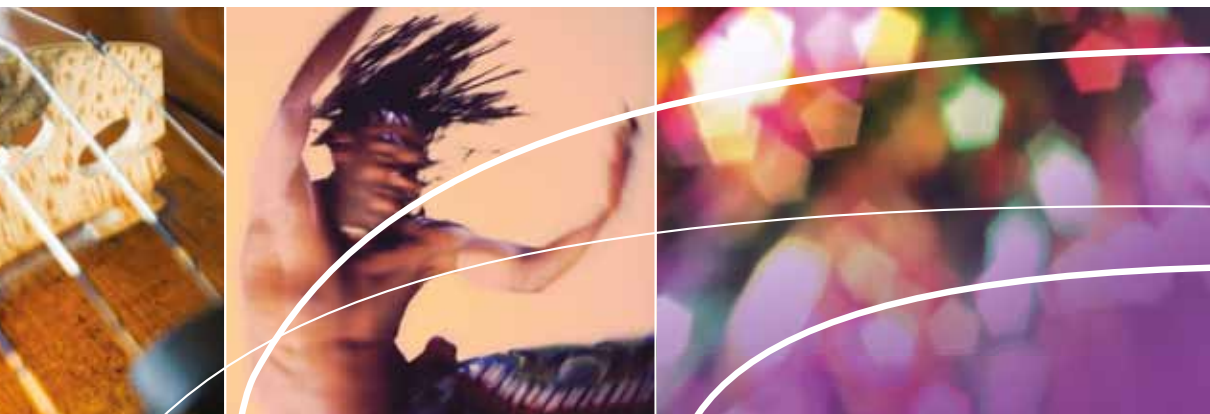

Nordiska bilaterala kulturfonder och föreningar

Tillkomst och verksamhet

Nanna Stefania Hermansson

Nordiska bilaterala kulturfonder och föreningar

Tillkomst och verksamhet

Fonder och föreningar, årtal för beslut, stadgar och förändringar

- 1862, 1875 Letterstedtska föreningen
- 1916 Dansk-Islandsk Samfund
- 1918,1920 Dansk-islandsk Forbundsfond,
- 1918, 1920 Forbundsfonten ved Islands universitet
- 1919,1923 Clara Lachmanns fond
- 1924 Samfundet Sverige-Finland
- 1930 Samfundet Sverige-Island
- 1931 Norsk-Færøysk Lag
- 1933 Samfundet Sverige-Island i Lund-Malmö
- 1942 Svensk-norska föreningen
- 1946 Fondet for Dansk-Norsk Samarbejde
- 1946 Norsk-Svensk Forening i Oslo
- 1949 Svensk-norska samarbeidsfonten och Fondet for svensk-norsk samarbeid
- 1951 Dansk-islandsk fond nytt namn på Dansk-islandsk Forbundsfont (1918, 1920)
- 1951, 1955 Dansk-Færøsk Kulturfond
- 1953 Svensk-danska kulturfonden
- 1959 Grønlandsfonten- Folketingets Grønlandsfont-Kulturfonden Danmark-Grønland
- 1959 Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde
- 1959,1960 Fondet for Dansk Islandsk-Samarbejde
- 1959, 1960 Fondet for Dansk-Finsk Samarbejde (Kulturfonden för Finland och Danmark 1981)
- 1958, 1960 Kulturfonden för Sverige och Finland
- 1963 Nordiskt kultursamarbete mellan huvudstäderna
- 1973 Samfundet Sverige-Färöarna
- 1975 Kulturfonden Island och Finland
- 1975 Tjaldur, Venskapsförening Finland-Färöarna
- 1979 Kulturfonden för Finland och Norge, Norsk-finsk kulturfond
- 1982 Kulturfonden för Finland och Danmark avlöste Fondet for Dansk-Finsk Samarbejde
- 1985 Norsk-svensk forening i Bergen
- 1987 Föreningen Finland-Danmark
- 1989 Föreningen Sverige-Grønland
- 1992 Kalak, Vänförening Grønland-Island
- 1993 Svensk-norska arbetsfonten förenad med Fondet for svensk-norsk samarbeid
- 1994 Svensk-Isländska samarbeidsfonten
- 1994 Norsk-islandsk kultursamarbeid
- 1998 Uppik, venskapsförening Finland-Grønland
- 2000 Fællesfont mellem Nuuk, Reykjavík og Tórshavn
- 2003 Dansk-svensk kulturfond (Dansk-svensk Venskabs- og Kulturfond från 1981 och John Evert Grahn's font)
- 2003 SAMÍS, venskapsförening mellan samer och islänningar
- 2004 Svensk-färöisk förening
- 2005 Kulturfonden Danmark-Grønland (Grønlandsfonten- Folketingets Grønlandsfont)

Nordiska bilaterala kulturfonder och föreningar

Tillkomst och verksamhet

**Nordiska bilaterala kulturfonder
och föreningar**

Tillkomst och verksamhet

av Nanna Stefania Hermansson

© Nordiska kulturfonden
Köpenhamn, år 2009

ANP 2009:760
ISBN: 978-92-893-1941-6

Publikationen kan beställas på
www.norden.org/publikationer

Grafisk tilrettelægning:
R&M Reklamebureau A/S
Köpenhamn

Tryck: CoolGray, Köpenhamn

Tryckt på miljövänligt papper som
uppfyller kraven i den nordiska
miljösvanemärkningen.

Nordiska kulturfonden

Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Telefon (+45) 3396 0200
www.nordiskkulturfond.org

NORDISKA KULTURFONDEN

Nordiska kulturfonden bildades år 1966 för att ge ekonomiskt stöd till kultursamarbete i vid bemärkelse.

Fondens uppgift är att främja det kulturella samarbetet mellan de nordiska länderna, Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, samt de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland. Det gäller ett kulturellt samarbete såväl inom som utanför Norden.

Fonden är verksam inom ett brett konst- och kulturområde och verksamheten omfattar både professionella och amatörer.

Fonden ger bidrag till aktiviteter som präglas av kvalitet, långsiktighet, tillgänglighet och mångfald, där både traditionella och nya arbetsformer kan utvecklas.

Bidrag kan beviljas till exempelvis konferenser, konserter, turnéer, utställningar och festivaler. Ett projektet kan genomföras såväl inom som utanför Norden.

Nordiska kulturfonden beviljar ungefär 28 miljoner danska kronor varje år.

För mer information se www.nordiskkulturfond.org eller skriv till kulturfonden@norden.org eller ring +45 33 96 02 00.

Forord

Ofte glemmes det, at Nordens fællesskab bygger på resultaterne af bilaterale forbindelser. Norges første udenrigsminister, Jørgen Løvland, udtalte i starten af 1920'erne, at de bilaterale netværk tilsammen udgjorde et spindelvæv, der resulterede i et nordisk samarbejde. Hvad angår de bilaterale fonde og foreninger har Løvlands metafor bestemt haft sin berettigelse.

Tålmodigt og uden glamour har fondene og foreningerne igennem årene stimuleret kontakt og udveksling mellem landene. Dette er i vid udstrækning sket i skyggen af de aktiviteter som det officielle Norden, repræsenteret ved Nordisk Råd, Nordisk Ministerråd og Nordisk Kulturfond, har sat i søen. Og selvom mange af de bilaterale fonde råder over ret begrænsede midler, må man ikke undervurdere deres samlede økonomiske styrke.

Det er Nordisk Kulturfonds holdning, at de bilaterale kontakter i Norden er værd at værne om. Netop derfor har vi valgt at udgive nærværende værk, der er en revideret udgave af Nanna Hermanssons pioneararbejde fra 2007, ligesom de ajourførte oplysninger om de bilaterale fonde nu præsenteres med en egen underside på www.nordiskkulturfond.org. Desuden har Fondens bestyrelse besluttet, at den tilbagevendende konference for de bilaterale fonde og venneforeninger nu skal afholdes hvert andet år i stedet for hvert tredje. Med disse tiltag ønsker Fonden at understøtte og udvikle de bilaterale relationer inden for de nordiske rammer.

Afslutningsvis vil jeg på Nordisk Kulturfonds vegne takke Nanna Hermansson for hendes store indsats for at få denne rapport opdateret. Den reviderede udgave bygger naturligvis på det store arbejde, hun udførte i forbindelse med førsteudgaven fra 2007, men opdateringen med utallige henvendelser til de enkelte fonde og foreninger har krævet sin kvinde. Undervejs i detektivarbejdet blev der sågar opdaget bilaterale foreninger, der ikke var med i den oprindelige rapport.

København, august 2009

Karen Bue
direktør i Nordisk Kulturfond

INLEDNING	8
------------------	---

1 Allmän bakgrund

Fond och stiftelse	11
Bilateral och nordisk	11
Kapital	12
Stadgar, styrelse och sekretariat	13
Information, sökande och tilldelning	14
Några stora fondprojekt	16
Samlingspunkter	18
Norden, ett system	18
Enastående kultursamarbete	19

2 Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

Sammanfattning	20
----------------	----

1800-TALETS SPLITTRING OCH NATIONALISM

Två riken förändras	21
Skandinavismen	21
Praktiskt nordiskt samarbete	23

1900-TALETS BÖRJAN

Freds rörelsen	24
Nation och språk	24
Första världskriget	26

MELLANKRIGSÅR

Föreningen Norden 1919	26
Dragkamp och samarbete	27

ANDRA VÄRLDSKRIGET OCH DESS PRÖVNINGAR	29
Ockupation och krig	29
Föreningen Norden en folklig rörelse	30
Vänorter	31
NYA SAMMANSLUTNINGAR	31
Efterkrigstid	31
Nordiska kulturkommissionen 1947	32
Nya fonder	33
Nordiska rådet 1952	33
Förslag i Nordiska rådet om kulturfonder	34
Medel från krigsåren	35
DET NORDISKA SAMARBETET FORMAS	36
Helsingforsavtalet 1962	36
Föreningarna Nordens förbund 1964	37
Nordiska kulturfonden 1966	37
Nordiska ministerrådet, Nordiska rådets sekretariat och kulturavtalet 1972	39
Översiktliga skrifter	40
Några nordiska kulturinstitutioner	41
Fonder och föreningar	41
Fonderna i handlingsplan 1988	42
FÖRÄNDRAD OMVÄRLD	43
Nordiskt samarbete förändras	43
Nordisk nytta 1995	44
Nordismens framtid	45
Fonder omvandlas	46
Kultursamarbetet, grunden eller toppen	46

3 Presentation av nordiska bilaterala kulturfonder

	INLEDNING	48
1 a+b	Kulturfonden för Finland och Danmark/Kulturfonden för Danmark och Finland	50
2	Dansk-Færøsk Kulturfond	52
3	Kulturfonden Danmark-Grønland	53
4	Fondet for Dansk-Islandsk Samarbejde	54
5	Dansk-Islandsk Fond	55
6	Sáttmálasjóður Háskóla Íslands, Forbundsfonten ved Íslands universitet	56
7	Fondet for Dansk-norsk samarbeid	58
8	Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde	60
9	Kulturfonden Island-Finland	61
10	Kulturfonden för Finland och Norge	62
10	Norsk-finsk kulturfond	64
11	Kulturfonden för Sverige och Finland	66
12	Stiftelsen Svensk-isländska samarbetsfonten	70
13	Stiftelsen Svensk-norska samarbetsfonten	72
14	Norsk-isländsk kultursamarbeid	74
15	Dansk-Svensk Kulturfond	75
16	Stiftelsen Svensk-danska kulturfonden.	76
17	Letterstedtska föreningen	78
18	Stiftelsen Clara Lachmanns fond	81
19	Nordiskt kultursamarbete mellan huvudstäder	83
20	Fællesfond mellem Nuuk, Reykjavík og Tórshavn	85

4 Presentation av nordiska bilaterala vänföreningar

	INLEDNING	86
21	Dansk-Islandsk Samfund	88
22	Suomi-Tanska-yhdistys, Föreningen Finland-Danmark	90
23	Tjaldur, vänskapsförening Finland-Färöarna	91
24	Uppik, vänskapsförening Finland-Grönland	93
25	Kalak, vinafélag Grænlands og Íslands, vänförening Grönland-Island	94
26	SAMÍS, vináttufélag Sama og Íslendinga, vänskapsförening mellan samer och islänningar	95
27	Norsk-Færøysk Lag	96
28	Norsk-svensk forening i Oslo	97
29	Norsk-svensk forening i Bergen	98
30	Svensk-norska föreningen	99
31	Föreningen Sverige-Grönland	101
32	Samfundet Sverige-Finland	102
33	Samfundet Sverige-Färöarna	103
34	Samfundet Sverige-Island	104
35	Samfundet Sverige-Island i Lund-Malmö	105
36	Svensk färöisk förening	106

5 Litteratur

107

6 Summary

113

TABELL

Nordiska bilaterala kulturfonder, kapital och utdelning 2005	120
--	-----

Inledning

1:
Liknelsen om spindelnätet gjordes av Løvland, Norges förste utrikesminister, i början av 1920-talet, men då om insnärjning i svensk stormaktsdominans.

Nils Andrén använde den vid ett seminarium 1960 och ett anförande 1966. Detta påpekar Jan A. Andersson i *Nordiskt samarbete : aktörer, idéer och organisering 1919-1953*, Lund 1994. s. 29.

Nils Andrén var professor i statskunskap och har skrivit mycket om nordiskt samarbete. Svein Olav Hansen säger att Fridthjof Hegge i en debatt varnade mot *alle spindelvævets fine tråde* som kunde spinna en ny union. Hansen, Svein Olav, *Drømmen om Norden : den norske foreningen Norden og det nordiske samarbejde 1919-1994*, Oslo 1994. s. 50.

2:
Konsul Matti Gustafsson, Riihimäki, i telefon i januari 2005.

Syftet med de nordiska bilaterala kulturfonderna är att, genom ökade kunskaper om kultur och samhällsförhållanden, bidra till förståelse mellan två länder och främja ett ömsesidigt samarbete.

Kulturfonderna arbetar, liksom flerlandsfonderna, hela tiden på att utveckla det spindelnät av nordiskt samarbete som skapar Norden.¹ Det syns ibland när ljuset faller på daggen i näten och det visar sig att idéer och beslut inom det officiella nordiska samarbetet utgått från en tunn, men stark, tråd över nationsgränserna. Ofta är det en ung människa som tack vare ett stipendium tillbringat en tid i grannlandet, blivit fängslad av det och senare i livet fått tillfälle att utveckla eller främja kontakterna.

Det viktigaste är att en person kan få resa, sade Matti Gustafsson.² Han fick ett stipendium till den första kursen om isländska språket och kulturen i Reykjavik 1959. Under sina år vid Finlands kulturministerium deltog han i många olika nordiska sammanhang. Han sammanfattade sina nordiska insatser: *Sällan har så liten kunskap givit så stor utdelning. Det var som när en liten snöboll skapas och sätts igång...*

Bakom viktiga nordiska politiska beslut, som lämnat avtryck i historien, ligger personliga insatser som många gånger gjorts i en organiserad form inom det ideella, nordiska föreningslivet. Detta partipolitiskt obundna samarbete bygger på tankar om samhörighet och fred mellan folken. När yttre hot riktats mot Norden har behovet av samverkan framträtt tydligt liksom styrkan i det folkliga engagemanget.

Som beständiga uttryck för viljan till samverkan finns de nordiska, bilaterala kulturfonderna som verkat i skymundan, men i sitt ogla-morösa arbete genom åren engagerat många i de nordiska nätverken. Fonderna har tillkommit genom insamlade eller allmänna medel och beslut på hög politisk nivå, men inte synts i det officiella nordiska samarbetet. Ofta har bilaterala ideella vänföreningar eller Föreningen Norden funnits bakom fonderna och sedan samarbetat med dem.

Brevkontakten, den inspirerande läraren eller det personliga mötet i ungdomen har varit avgörande för det nordiska intresset. De förklaringarna har jag ofta hört när jag frågat folk om grunden för deras nordiska engagemang. När jag ögnade igenom färskra rapporter till Svensk- norska samarbetsfonden fann jag fram förallt den stora glädje som stipendiaterna visar över sina i grannlandet genomförda projekt. Det kan ha varit en liten summa som gjort det möjligt att fullfölja en idé. Vikten av erfarenheten framträder kanske först långt senare.

Nanna Hermansson

NORDISKA BILATERALA KULTURFONDER

	DK	FI	FO	GL	IS	NO	SE
DANMARK		X	X	X	XX	X	XX
FINLAND	X				X	X	X
FÄRÖARNA	X						
GRÖNLAND	X						
ISLAND	X	X				X	X
NORGE	X	X			X		X
SVERIGE	X	X			X	X	

Allmän bakgrund

FOND OCH STIFTELSE

Sedan medeltiden har förmögenheter skänkts till allmännyttiga, långsiktiga ändamål, som sjukvård och undervisning. Gåvan har försetts med egna bestämmelser och ansetts vara en juridisk person som inte betalar skatt, varken av inkomst eller av förmögenhet. Ordet fond från franskan, som betyder jordagods, förråd eller kapital, kommer från latinets *fundus*, lantegendom eller grund. Begreppet *stift* stammar från tyskan, det betecknade biskopsdöme, och användes i förbindelse med medeltida donationer till kyrkan. Stipendium härleddes till samma stam.

Rättsligt är det inte stor skillnad på fond eller stiftelse.³ Erik Rudeng, Stiftelsen Fritt Ord, använder på norska beteckningen *fondsstiftelser* för dem som förvaltar fondmedel för allmännyttigt ändamål, traditionellt *etterlegater* och *milde stiftelser*.⁴ Både fond och stiftelse har ett varaktigt syfte som stiftaren formulerat i stadgar, statuter eller stiftelseurkund. Där beskrivs det grundkapital som bildar fonden. I statuterna kan också fastställas om hela den årliga avkastningen kan delas ut eller om och hur en del skall sparas för att kapitalet inte skall urholkas. Nationella skatteregler kan påverka hanteringen genom att kräva att en viss del av avkastningen skall förbrukas inom viss tid för att ej beskattas.

Stiftare är de som undertecknat beslutet om fonden och lagt till grundkapitalet. För flera av de femton nordiska bilaterala, statliga fonderna är det emellertid det ena landet som lagt till hela summan av allmänna medel beroende på omständigheterna vid tillkomsten. Så var det till exempel när inestående medel från försäkringar under andra världskriget fördelades mellan de danska kulturfonderna 1959.

BILATERAL OCH NORDISK

Bilateral kommer från latin och betyder tvåsidig eller ömsesidig och är ett gammalt lånnord i svenskan. Begreppet bilateral säger inte bara att båda länderna varit med i överenskommelsen, men tvåsidigheten är det viktiga, bägge parter deltar och kunskap förmedlas från två håll.

3:
I Sverige skall ordet stiftelse ingå i namnet, stiftelselag 1994:1220, §6.

4:
Rudeng, Erik, Markedsøkonomi og kulturell pluralisme : almenntnyttige stiftelser i det sivile samfunn, i *Mesenat og fond : Stiftelse-traditioner i Norge og utlandet*, Oslo 2005, s. 60.

5:
När Michelle Micheletti, forskare i statsvetenskap i Stockholm, skrev om Föreningen Norden kritiserade hon föreningen för att vara nationell och bilateral i sin karaktär och ansåg att den var dåligt rustad för mellannordisk verksamhet. Micheletti, Michelle, Föreningen Norden och nordiskt samarbete : i går, idag och i morgon. I *Europa i Norden : europeisering av nordisk samarbete*, Oslo 1998, s. 318-343.

6:
Helsingforsavtalet, Avtal om kulturellt samarbete 1972, artikel 5, c.

7:
Av förteckningen över beviljade ansökningar från Letterstedtska föreningen 2005 framgick att två tredjedelar av de 154 gemensamma anslagen går till uttalat *nordiskt* ändamål, (som resa till nordisk konferens). Bland de 156 bidrag som beviljats av de fem nationella avdelningarna överväger ansökningar som skulle kunna betecknas som bilaterala. NT 2005:385 ff.

8:
Inom Nordiskt kultursamarbete mellan huvudstäder sker stipendiatarernas kontakter bilateralt inom ett nordiskt nätverk. Där är det tydligt att nordiska konferenser kan inspirera till bilaterala kontakter.

På något vis har en administrativ skiljelinje skapats mellan bilateralt och nordiskt kultursamarbete. I det senare deltar minst tre länder.⁵ Ett förslag i Nordiska rådet 1955 om ett väl utbyggt system av bilaterala eller internordiska fonder ledde fram till den Nordiska kulturfondens tillkomst 1966. Där ställdes ett generellt krav på att minst tre länder skulle vara med i ett projekt för att det skulle kunna få bidrag. I Helsingforsavtalet sägs om kulturell verksamhet att avtalsparterna skall arbeta för konstnärligt och annat kulturellt utbyte mellan två eller flera av de nordiska länderna.⁶

Det är i grunden liten skillnad på bilateralt och nordiskt kultursamarbete.⁷ I ömsesidigheten ligger den djupaste innebörden i det nordiska samarbetet, helt bortsett från hur många länder som samverkar.⁸

KAPITAL

Statliga bestämmelser för att hindra riskfylld hantering och spekulation har i flera fall fört till att två nationella, från början likställda, fonder ekonomiskt utvecklats helt olika. De danska fonderna förvaras enligt fasta regler i obligationer och till en liten del i aktier. De finska fonderna kan sättas i aktier förutsatt att det sker på ett betryggande sätt. Enligt norska regler måste kulturfondernas kapital placeras i räntebärande papper, medan de svenska ger möjlighet för aktiehandel såsom i Finland. När till exempel skillnaden i storlek mellan Norsk-svensk samlingsfond och Svensk-norska samlingsfonden blev för stor, fördes de bägge fonderna 1993 samman till en svensk stiftelse under den senares namn.⁹ Därmed kunde det gemensamma kapitalet placeras utifrån de svenska reglerna, vilket i sin tur innebär att de kan placeras i aktiefonder och räntebärande fonder och även i norska värdepapper.

Kulturfonden för Sverige och Finland är ett annat exempel. När fonden stiftades 1960 rådde kravet att det svenska statskontoret skötte kapitalet och placerade det i inhemska obligationer, medan det finska utskottet självständigt beslutade om sin del.¹⁰ Inflationen urholkade dock fonden på bägge sidor. I Finland avsattes medel i en så kallad värdebeständighetsfond och aktiva investeringar gjordes.

Trots betydande tillskott var hela fondens faktiska tillgångar 1978 endast litet högre än vad den mottagit genom åren. Det lyckades då fonden att erhålla ett tillägg om 2 miljoner kronor i båda länderna.⁹ Kulturfonden för Sverige och Finland är störst av fonderna med omkring 230 miljoner svenska kronor i grundkapital.

Med tiden har vissa fonder blivit så små att hanteringen tagit stor del av de rörliga medlen och sammanslagningar har därför gjorts. Den minsta fonden är Dansk-Islandsk Fond som har samma grundkapital, om en miljon danska kronor, som när den bildades 1918. Dess isländska motsvarighet, Forbunds-fonden ved Islands universitet, lever vidare på årliga tillskott.

De fondkapital som nämns här från 2005 och 2006 är bokfört värde, i vissa fall nämns marknadsvärde. Uppgifterna är alla ungefärliga, men de ger kontur åt fondernas varierande styrka.

STADGAR, STYRELSE OCH SEKRETARIAT

I en fonds stadgar står, utöver fondens namn, dess ändamål som kan vara brett formulerat. En ändring av stadgarna eller statuterna för en stiftelse eller av en fond, som följer stiftelselagen, kan i Sverige ske genom permutation (förändring) som beviljas av Kammarkollegiet och i sista hand av regeringen. I Danmark är det Civilstyrelsen som är tillsynsmyndighet för alla icke-näringsdrivande fonder. I Finland skall sedan 1930 en stiftelse vara registrerad och tillsynen ligger hos Patent- och registerstyrelsen. De bilaterala finska fonderna lyder emellertid under undervisningsministeriet eftersom de statliga avtal som ligger till grund för dem är förordningar, utfärdade av regeringen.¹² Norge fick en ny stiftelselag 2005 och ett nytt *stiftelsesetilsyn*. I Sverige ligger tillsynen hos den lokala länsstyrelsen.

Fonden eller stiftelsen har en styrelse. Av stadgarna framgår antalet medlemmar, vad de skall representera och vem som utser dem. Valet av ordförande kan också vara fastlagt i statuterna. I några av fonderna har praxis blivit att uppdraget alternerar mellan länderna. De bilaterala fondernas styrelser har från fyra till fjorton medlemmar, utöver suppleanter. Medlemmarna utses i stort sett av regeringarna. I styrelserna ingår politiker, tjänstemän, utövande konstnärer och andra med nordiskt intresse.

9: Åke Landqvist, direktör i Föreningen Norden och svensk-norska samarbetsfonden 1980-1989, uppger att det nya grundkapitalet blev 7,7 milj. SEK. Av dem kom 2,7 milj. SEK. från den norska fonden, samt 2,3 milj. SEK som var ett nytt bidrag från den norska regeringen. På den svenska sidan fanns 11,7 milj. SEK i värde regleringsfonden och det totala fondkapitalet uppgick till 19,6 milj. SEK. Fondstyrelsen fick 2 milj. SEK till förfogande. Landqvist, Åke, *Från svenskesuppe till hundra femmor: Svensk-norska samarbetsfonden genom 50 år*, Stockholm 1999, s. 62.

10: Jutikkala, Eino, *Samarbete över Bottniska viken: Kulturfonden för Sverige och Finland 1960-1990*, Helsingfors, 1992, s. 18, 22. Professor Eino Jutikkala var med om att skriva stadgar för kulturfonden för Sverige och Finland och styrelseledarmot under många år.

11: Jutikkala 1992, s. 63ff. I Finland hade 8,5 milj. mark erhållits och i Sverige 12 milj. kr. och tillgångarna beräknades 1978 till 10,8 milj. mark respektive 13,1 milj. kr.

12: Den bilaterala finska fonderna kan betecknas som offentligt-rättsliga stiftelser *sui generis*.

Olika organisationer kan enligt vissa stadgar lämna förslag på företrädare som godkänns av den myndighet som utövar tillsyn. Föreningen Norden och de bilaterala föreningarna lämnar till exempel förslag på ledamöter till Svensk-norska samarbetsfonden. De bilaterala fonderna är i några fall knutna till universitet och hämtar sin styrelse därifrån.

Arbetet inom styrelserna är ideellt, men fonden står för kostnader för administration, annonsering, bokföring, revision och ledamöternas resor. I de arton styrelser, som redovisas i översikten i avsnitt 3, är omkring 125 personer engagerade utöver suppleanter, sakkunniga och sekretariat. År 2005 behandlade fonderna över 3 600 ansökningar och bortåt hälften fick någon form av ekonomiskt stöd.

Flera av de statliga danska fonderna hanteras av statsministeriet och utrikesministeriet under ministern för nordiskt samarbete. Fondet för Dansk-norsk samarbete är självständigt med egen förvaltning. Dansk-Islandsk Fond är knuten till universitetet och har eget sekretariat. Den motsvarande Forbunds-fonden hanteras av Islands universitet. När ministeriernas uppgifter renodlades i Finland fördes fondernas administration över till Hanaholmen, kulturcentrum för Sverige och Finland. Norsk-finsk kulturfond har eget sekretariat i Oslo och Norsk-islandsk kultursamarbeid administreras från det norska kultur- och kyrkodepartementet som rådgör med det isländska kultur- och undervisningsdepartementet. Sekretariat för de svenska fonderna ligger hos Föreningen Norden.

INFORMATION, SÖKANDE OCH TILLDELNING

Kungörelser om stipendier och bidrag gjordes tidigare genom annonsering i press och genom anslag, men både information och ansökningsförfarande har ändrats med modern elektronik. Fortsatt finns allmänna fondhandböcker till hjälp för sökande, men nu kan också upplysningar om möjliga fonder köpas över Internet. Nästan alla de nordiska kulturfonderna har egen hemsida och de flesta har elektroniska ansökningsblanketter.

Det har blivit lättare för sökande att få upplysningar om fonderna och möjligen kommer antalet ansökningar att stiga, men variationer har förekommit tidigare. Som exempel kan uppgifter från Clara Lachmanns donationsfond nämnas. På 1960 och 1970-talen var antal sökande i medeltal 62, år 1980 var de 55 och 1983 kom 94. Sedan presenterades fonden i översikten *Kulturfonder i Sverige* och meddelande gick ut till universiteten och antalet sökande steg 1984 till över 200 och därefter till 400-500.¹³ År 2005 hade Clara Lachmanns fond 258 giltiga ansökningar. Samtidigt hade Letterstedtska föreningen som helhet 700 ansökningar.

Kulturfonden för Sverige och Finland hade på 1960-talet 100-200 ansökningar i båda länderna och antalet steg till 300-400 redan på 1980-talet.¹⁴ Till fondens svenska del kom 275 ansökningar 2005 och för den finska var de sökande omkring 1 000. Ojämnheten avspeglar intresset; Sverige är synligt i finska media och för många finländare det första landet att resa till.

Obalans syns också i ansökningar till Svensk-norska samarbetsfonden 2005 där av totalt 62 sökande en femtedel kommer från Norge och resten från Sverige.¹⁵

I det nordiska huvudstadssamarbetet har intresset för att resa till annan huvudstad de senaste åren varit störst i Helsingfors, Reykjavik och Stockholm, medan färre ansökningar kommit från Köpenhamn, Mariehamn, Oslo och Torshavn. Nuuk har funnits med bland de önskade resmålen där populariteten i övrigt varierat.

År 2005 kom totalt över 4 000 ansökningar till de 20 fonder och 2 samarbetsorganisationer som presenteras i avsnitt 3. Bland de sökande fanns både enskilda, organisationer och grupper. Över 1 500 ansökningar fick någon form av ekonomiskt stöd, från 1 000 till över 500 000 svenska kronor.

Över 31 miljoner svenska kronor delades ut. Egenverksamhet, en del rese- och vistelsestipendier och kulturpriser är inte medräknade. Fondernas stöd till det nordiska samarbetet är i verkligheten mycket större, mellan 40 och 50 miljoner svenska kronor.

13: Weibull, Jörgen, Verksamheten under nya förutsättningar 1981-1992, i *Clara Lachmanns fond: en historik*, Göteborg 1993, s. 104.

14: Jutikkala 1992, s. 79.

15: Protokoll 2 mars 2006, bilaga 8. Sökande till konstnärsstipendium till Svolveær var många, men ytterst få sökte sig till svenska Gerlesborg. Samma gäller för vistelse på Voksenåsen respektive Hässelby slott.

16:
Landqvist, Åke, 1999, s. 27 ff.

17:
Jutikkala 1992, s. 25 ff.

NÅGRA STORA FONDPROJEKT

Inför den Svensk-norska samarbetsfondens 50-årsjubileum dokumenterades fondens arbete av Åke Landqvist.¹⁶ Den första egna satsningen var de norska dagarna i Sverige 1968 med vandringsutställningar, teater, musik och kulturprogram. Det följdes av Vest-Norgeaktiviteten 1977-78 då Föreningen Norden samarbetade med en rad institutioner och vänorterna engagerades. Många norrmän tog del av svensk kultur och kampanjen stimulerade vänortssamarbetet. Det var så lyckat att svenska kulturdagar genomfördes också i Telemark 1982. I Sverige anordnades *Norge i Blekinge* 1988 med bland annat en Munchutställning som slog alla publikrekord. Kultursamarbetet levde vidare efter insatsen då också näringslivet var involverat.

Ett annat initiativ var *Ny Giv* 1988 med tanken att stärka kontakter mellan organisationsliv och kulturorgan. Ett flertal utställningar arrangerades i bägge länderna följda av konserter, teater och film. Vänorter och gränsregioner engagerades genom Föreningen Nordens lokalavdelningar. Kampanjen vände sig till ungdom och brevväxlingen *Hundra femmor* inleddes där 5-6 000 elvaåringar deltog och även resebidrag delades ut. Lärare har vittnat om vilken stimulans brevskrivningen och den personliga kontakten inneburit både för dem och eleverna.

Till de stora satsningarna 2005 hörde mästarklasser i musik och världsmusik under en festvecka på Voksenåsen och *Norsk-svenska dagar* i Göteborg. Ungdomsprojektet *Gränskontakt* kan också räknas dit liksom upprepade skrivarseminarier för unga med utomnordisk bakgrund.

Eftersom Kulturfonden för Sverige och Finland är så ekonomiskt stark kan den ha en omfattande egen verksamhet. Kulturveckor med opera, teater, musik och föredrag hölls i Finland 1965 och i Sverige 1966-67.¹⁷ Utställningen *Finlands Gustaviad* cirkulerade i Finland och väckte stor uppmärksamhet och *Finn Finland* visades på tjugo orter i Sverige. Kulturveckorna gav, utöver att göra grannlandet bättre känt, fonden publicitet. Efter dem inleddes seminarier om bilden av det andra landet förmedlad i skolan 1970. Andra tema var invandring, historia och språkvård, ofta för kulturansvariga och folk inom näringslivet.

En rad publikationer gavs ut, exempelvis *Finland i det svenska riket, Mitt sa' finnen om Stockholm, Värmlandsfinnar, om finnskogens historia och kultur*. Initiativ togs också till det stora samlingsverket *Finnarnas historia i Sverige*.¹⁸ Nu prioriteras sådant som har god synlighet, som ett treårigt samarbete mellan yngre och äldre formgivare och ett annat med journalistutbyte. Stöd går till forskning inför tvåhundra-årsminnet av rikssprängningen 1809, som berör både Ryssland och Sverige.

Fondet for Dansk-norsk samarbeid håller ofta seminarier om högaktuella ämnen och de följs av publikationer. Ett eget forskningsinitiativ låg bakom historieverket *Danmark-Norge 1380-1914* som kom i fyra band 1997-98. Andra, senare böcker är *Dannelsens förvandlingar*, 2003, *Islam, kristendom og det moderne*, 2004 och *Grenser og grannelag, om de nordiska gränslandskapens historia*, 2005.

Forskning och bokutgivning inom fondernas områden skulle säkert inte ha blivit av om inte egna initiativ tagits.

Flera av de mindre fonderna prioriterar konstutställningar och där kan antalet besökare och utrymme i media räknas när man vill försöka mäta utfallet. Det gäller också jubileer och kulturveckor. Svensk-isländska samarbetsfonden initierade till exempel 2003 en *Svensk vecka* i Reykjavik och en *Isländsk dag* i Stockholm, som fick ett stort gensvar.¹⁹

Att kurser för lärare, journalister och bibliotekarier om grannlandets språk och kultur kan ge impulser som förs vidare till nya generationer är helt klart. Fondet for Dansk-norsk samarbeid, som har kursanläggningarna Schæffergården i Danmark och Lysebu i Norge står för studentkurser i samarbete med Voksenåsen, Hanaholmen och Biskops-Arnö. I snart sagt alla lärarrum i danska skolor finns en lärare som varit i Norge på kurs.²⁰

18:

Tarkiainen, Kari, *Finnarnas historia i Sverige*, I, Helsingfors, Stockholm 1990, del II, 1993, del III red. Jarmo Lainio, Helsingfors, Stockholm 1996.

19:

Hur viktigt ett sådant kulturmöte kan vara framgår av ett tillfälligt exempel från en isländsk vecka i Stockholm 1932. En isländsk operasångerska och en kompositör har bägge ägnat ett kapitel åt evenemanget i sina biografier eftersom det betytt så mycket. Sigríður Thorlacius, *Maria Markan: endurminningar*, Reykjavik 1965, s. 55-58, och Í dag skein sól: *Matthías Johannessen ræðir við Pál Ísólfsson*, Reykjavik 1964, s. 71-75.

20:

Per-Ivar Vaagland, fondens generalsekreterare har understrukt detta.

21: Påpekade Ann Sandelin, tidigare direktör för Nordens hus i Reykjavik, i telefon. Samma sak framhövde Anna-Maja Marttinen, tidigare direktör för Hanaholmen.

22: Andrén, Nils, *Nordiska kulturkommissionen lägger grunden, i Norden i sicksack : Tre spårbyten inom nordiskt samarbete*, red. Bengt Sundelius och Claes Wiklund, Stockholm 2000, s. 50.

23: Micheletti 1998, s. 343.

24: Allardt, Erik, *Den nordiska samhörighetens historiska förankring*, NT 2006:49- 55. Erik Allardt är professor emeritus i sociologi i Helsingfors.

SAMLINGSPUNKTER

Föreningen Norden, med sina totalt 600 lokalavdelningar och kontakter till andra organisationer och institutioner, har varit en given partner som stått för både husrum och publik till många av de arrangemang, som fonderna bidragit till.

De bilaterala husen, Hanaholmen, kulturcentrum för Sverige och Finland, i Esbo utanför Helsingfors, Lysebu i Oslo och Schæffergården i Gentofte utanför Köpenhamn samt Voksenåsen i Oslo har med sin bindning till fonderna varit samlingspunkter för en stor del av verksamheten. Detta gäller också de nordiska institutionerna, Nordens hus i Reykjavik och Nordens hus på Färöarna samt de nordiska instituten i Finland, på Åland och på Grönland. Kulturinstitutionerna har kunnat erbjuda gästen sitt lokala nätverk och i gengäld har denne delat med sig av sitt.²¹

NORDEN ETT SYSTEM

De senaste årens nerskärningar på kulturområdet och omprioriteringar inom Nordiska ministerrådet har drabbat de nordiska institutionerna. Nils Andrén formulerade den för nordisten självklara tanken att samarbete i Norden är ett långsiktigt, ideellt bildningsprojekt. Han undrade om nerläggningarna är ett medvetet undergrävande av det nordiska samarbetet.²²

Även nationella kulturinstitutioner i Norden har fått minskade anslag. Nya krävande administrativa rutiner har skapats för att säkra att målen uppfylls också med färre arbetstimmar. Det gör att såväl nordiskt som europeiskt samarbete lätt betraktas som en lyx utanför den egna, primära uppgiften. De frivilliga organisationerna har då svårt att hitta medspelare bland institutionerna om inte projekten redan är helt finansierade. Det brukar sägas att de ideella föreningarna kan komma att få ta ett allt större samhällsansvar. När Michelle Micheletti skrev om Föreningen Nordens roll för att skapa och bibehålla nordisk tolerans och samhörighetskänsla såg hon kampen mot främlingsfientlighet och diskriminering som föreningens nya utmaning.²³

Erik Allardt skrev nyligen i *Nordisk tidskrift* om politiska strömningar och maktförhållanden i ett långt tidsperspektiv.²⁴

Begreppen samhälle och kultur tvinnar han till ett socio-kulturellt system, stabilare än dagsaktuella politiska maktkonstellationer. Inte minst säkerhetsmässigt, säger han, är det utomordentligt viktigt att påminnas om det nordiska samarbetet som överlevt under olika konjunkturner.

Fredstanken ligger som grund för kulturfonderna som ger stöd både till existerande och nya trådar i de nordiska nätverken. Fonderna är del i det ideella arbete som underhåller det nordiska systemet. Inte så sällan ställs frågan om inte systemet måste förstärkas för att de nordiska länderna skall kunna hävda sina politiska och ekonomiska intressen i en global miljö, som förändras snabbare än någonsin.

ENASTÅENDE KULTURSAMARBETE

Det nordiska bilaterala kultursamarbetet är enastående i sitt slag. En organisation motsvarande Föreningen Norden finns inte på något annat håll i världen.²⁵ Den verkar, som Nils Andrén uttryckte det, i gråzonen mellan det officiella och det enskilda.²⁶ Den kan liksom fonderna sägas fungera enligt principen på *armlängds avstånd*. Uttrycket används för att beskriva att beviljande politiker inte styr stöd till kultur i detalj, utan det fördelas genom sakkunniga mellanled som värderar kvaliteten. Utformningen varierar, men systemet finns i alla de nordiska länderna.²⁷

De nordiska, ömsesidiga kulturfonderna verkar också på armlängds avstånd enligt de mellanstatliga avtalen, som lämnar stor frihet åt ansvariga att ge både grupper och enskilda möjlighet till ett brett kulturutbyte över nationsgränserna.

De ideella bilaterala vänföreningarna är fristående, men samspelar ibland med fonderna och det officiella kultursamarbetet. Något motsvarande tycks inte finnas i andra länder.

Arne Ruth ser det nordiska samarbetet som den enda gränsöverskridande struktur i Europa som förmått skapa många och djupa nätverk under maktens nivåer. *I Norden har medlemmar i föreningar och fackliga organisationer, företrädare för näringslivet, konstnärer och universitetsfolk och diverse löst folk, kort sagt det s.k. civila samhället skapat ett korsfält mellan nationerna, därtill hjälpta av anslag från Nordiska kulturfonden och bilaterala stipendiefonder. Kulturpolitikens nordiska ram är en del av detta egensinniga historiska experiment.*²⁸

25:

Det hävdade Arne F. Andersson, gen. sek. i den svenska föreningen 1945-1979. Andersson, Arne F., *På föreningen Nordens initiativ*, Stockholm 1976, s. 15.

26:

Andrén, Nils, Utvecklingen av det officiella nordiska samarbetet i *Nordliv 1995-97: Kultur i Norden*, Oslo 1997, s. 10.

27:

Så skrev Arne Ruth, tidigare chefredaktör och kulturchef på Dagens Nyheter, i en essä där han kommenterar ett samnordiskt forskningsprojekt om kulturpolitik och hävdar att systemet är världsunikt. Ruth, Arne, *Den nordiska femklövern: kulturpolitisk odling i efterkrigstidens välfärdssamhälle*. Köpenhamn 2003, s. 10.

28:

Ruth, 2003, s. 11.

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

SAMMANFATTNING

Äldst av de två nordiska donationsfonderna är den Jacob Letterstedt testamenterade 1862. Clara Lachmanns fond tillkom strax efter första världskriget. Samma år bildades Föreningen Norden vars historia är sammanflätad inte bara med de bilaterala fonderna utan också med de båda donationsfonderna. Jacob Letterstedt önskade åstadkomma gemenskap i de skandinaviska länderna och Letterstedtska föreningens tidskrift blev 1925 organ också för Föreningen Norden. Clara Lachmanns fond kom till för främjande av den skandinaviska samkänslan och när till exempel den norska föreningen Norden hade ekonomiska problem på 1920-talet kunde den överleva med stöd från fonden.²⁹

Först bland de bilaterala kulturfonderna kommer Dansk-Islandsk Forbundsfond och den isländska Forbunds-fonden som ingick i unionsavtalet 1918 och löste en tvist vid separationen. Någon förebild är inte känd. Unionsfonderna kan ha stått modell för de senare fonderna.

De flesta fonderna har sitt ursprung i andra världskriget som Fondet for Dansk-norsk samarbeid, Fondet for svensk-norsk samarbeid och Svensk-norska samarbetsfonden med medel som hörde samman med krigsåren. I tillkomsten ligger både tacksamhet och förhoppningar om framtida samarbete. På 1950-talet kom på liknande sätt Dansk-Færøsk kulturfond till. Tre fonder, Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde, Fondet for Dansk-Finsk Samarbejde och Fondet for Dansk-Islandsk Samarbejde, bildades 1959 av återstående tillgångar från danska krigsskadeförsäkringar. Kulturfonden för Sverige och Finland grundades 1960 med medel från krigsårens skulder.

Några fonder är yngre till exempel Norsk-finsk kulturfond som 1979 grundades vid Nordiska rådets möte i Bergen. Några fonder kan knytas till nationella högtider som Kulturfonden Island-Finland, till alltingets 1100-års jubileum 1974, och Svensk-isländska samarbetsfonden, till republiken Islands 50-årsjubileum 1994. De bekräftade då samhörigheten mellan länderna.

Bland de bilaterala kulturföreningarna är Dansk-Islandsk Samfund från 1916 äldst. Finländska föreningen från 1919 ombildades till Samfundet Sverige-Finland 1924. Några år senare grundades Samfundet Sverige-Island och Norsk-Færøysk Lag. Svensk-norska föreningen kom till under andra världskriget och Norsk-svensk forening något senare. Föreningen Finland-Danmark har också sina rötter i krigsåren. Två föreningar som riktar sig mot Färöarna startades på 1970-talet, då det blev lättare att resa dit, och på 1990-talet kom tre sammanslutningar som vänder sig mot Grönland. Den yngsta vänföreningen, mellan islänningar och samer, är från 2003.

30:
Se Stadius, Peter, Himmel eller helvete : mentala bilder av Norden, i *Formandet av det nya Norden*, Visby 2005, s. 10-16.

31:
Se Hemstad, Ruth, Proto-skandinavisme og opptakten til skandinavisk samarbeid, i *Formandet av det nya Norden*, 2005 s. 40-48.

1800-TALETS SPLITTRING OCH NATIONALISM

Två riken förändras

Under Napoleonkrigen i början av 1800-talet försökte de två nordiska rikena Sverige och Danmark-Norge hålla sig neutrala, men efter britternas bombardemang av Köpenhamn 1807 vände Danmark sig mot Frankrike och därmed också Ryssland. Sveriges östra rikshalva blev 1809 storfurstendömet Finland under den ryske tsaren och Svenska Pommern var inte längre svenskt. Danmark tvangs 1814 lämna från sig Norge som med ett visst självstyre kom i union med Sverige. De västnordiska öarna, Färöarna, Grönland och Island, blev kvar under danska kronan liksom hertigdömena, Holstein och Slesvig.

Stormaktspolitiken lade grunden till det vi idag kallar Norden och själva namnet anger sedan gammalt att området ses i förhållande till ett centrum söderut i Europa.³⁰

Skandinavismen

Dessa grova drag av en turbulent tid var inte glömda 1829 när biskop Esaias Tegnér i Lunds domkyrka i dikten till de unga sade *Söndringens tid är förbi* och gav den danske skalden Adam Oehlenschläger lagerkransen. Händelsen brukar kallas den litterära skandinavismens födelse, men den hade förberetts sedan slutet på 1700-talet.³¹

Forskare och författare hade börjat samarbeta, intresset för det fornnordiska var stort och de nordiska språken studerades.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

32:
Kristiania döptes 1924 om till Oslo som varit namnet på medeltidsstaden fram till Kristian IV:s tid.

33:
Hemstad, Ruth, Skandinavisme og skandinavisk samarbeid, i *Norgesbilleder : dansk-norske forbindelser 1700–1905*. København 2004, s. 205.

34:
Hvidt, Kristian, Skandinavismens lange linier : udsigt over et for sømt forskningsfelt, *NT* 1994:296.

35:
Folkmelodin, en medeltida ballad, hade Richard Dybeck upptecknat i Västmanland. Hans text var först *Du gamla, du friska..* Den 6 juni kom att bli flaggdag och sedan 1983 nationaldag. Det är samma dag som Gustav Vasa valdes till kung 1523 och ny regeringsform antogs 1809. I Danmark hade redan 1818 en tävling om nationalsång hållits, men det vinnande förslaget slog inte igenom.

36:
Bryggare J. C. Jacobsen hade för sitt laboratorium och bryggeri i Köpenhamn 1876 stiftat ett institut, Carlsberg Fondet, som inte bara var ägnat naturvetenskap utan även matematik, filosofi, historia och språkvetenskap. Hans intresse var främst riktat söderut och sonen tog över rollen som konstmeccenat. Glamann, Kristof, *Bryggeren : J.C. Jacobsen på Carlsberg*, København, 1990, s. 216.

Den kulturella och politiska skandinavismen förknippas med de mycket stora möten som hölls vid universiteten i Köpenhamn, Lund, Uppsala och Kristiania³², 1843, 1845, 1856 och 1862. Mötena kunde pågå i flera veckor och 1000 till 1600 studenter och professorer från de olika universiteten deltog.³³ Några stora dansk-skånska folkmöten hölls också, som 1857 då ångbåtar förde norrmän och danskar till Helsingborg och Ramlösa.

Kungarna Fredrik VII och Karl XV hade diskuterat ett nordiskt försvarsförbund, men i dansk-tyska kriget 1848-1852 och 1864 lämnade inte Sverige-Norge någon hjälp till Danmark även om hundratals frivilliga deltog. Danmark miste hertigdömena i söder och skandinavismen som politisk rörelse var död. De två sista studentmötena, 1869 och 1876, har betecknats som kulturskandinaviska i en tid då det fanns ett förnyat intresse för det fornnordiska och nygöticismen var modern.

Många av studenterna blev ledande personer i samhället, men betydelsen av de nordiska nätverk, som skapats genom studentmötena, är inte utforskad.³⁴ Genom Artur Hazelius som skapade Nordiska museet i Stockholm går en länk från mötena till Richard Dybecks sång från 1844, *Du gamla, du fria, du fjällhöga Nord...* Den framfördes vid en fosterländsk fest på friluftsmuseet Skansen den 6 juni 1893, i närvaro av kung Oscar II. Andra versen avslutas med: *Ja, jag vill leva jag vill dö i Norden*. Sången blev Sveriges nationalsång och den 6 juni med tiden nationaldag.³⁵

Under förra delen av 1800-talet intensifierades jordbruket, befolkningen ökade och ny mark bröts. Folkskolereformen genomfördes, skogsindustri och annan industri kom igång. Under århundradets senare del strålade de nya tekniska framstegen i stora utställningar. Flyttningen gick till de växande städernas fabriker, svenskar for bland annat till Kristiania och Köpenhamn. Länderna vände sig åt olika håll, Sverige hade en marknad i Ryssland, Danmark vände sig åt söder och mot England. Norska handelsfartyg rörde sig över världshaven. Ekonomisk uppgång i Tyskland gynnade nordisk industri. Nya möjligheter i Amerika och Kanada lockade mängder av nordiska emigranter, en del flydde från missväxt och fattigdom. Nya folkrörelser och idéer förändrade samhället samtidigt som industrierna skapade rikedomar och många allmännyttiga fonder grundades både i Danmark och Sverige.³⁶

I Sydafrika hade Jacob Letterstedt från Västergötland, ägare till kvarn, bryggeri och bank, skapat en förmögenhet. Han var svensk-norsk konsul och skänkte medel till Vetenskapsakademien i Stockholm. Genom hans testamenteriska donation om 50 miljoner svenska kronor 1862, som kan omräknas till att motsvara över 200 miljoner svenska kronor 2005³⁷, tillkom 1875 **Letterstedtska föreningen för att befordra gemenskapen mellan de tre skandinaviska rikena**.

Praktiskt nordiskt samarbete

Under studentmötena sades mycket om den gemensamma nordiska forntiden, men idéer om praktiskt nordiskt samarbete togs också upp. Från de fyra universiteten utkom från 1854 under några år Nordisk universitetstidskrift med artiklar för en vetenskapligt bildad allmänhet.

Tidigare hade det Skandinaviske Literaturselskab givit ut tidskriften Skandinavisk Museum (1798-1803) på danska och svenska. Det Nordiske Oldskriftsselskab hade bildats 1825 och på 1860-talet tillkom flera nordiska föreningar. Naturforskare hade ett första nordiskt möte 1839 och de hade hämtat förebilden från England-Tyskland. Jurister från Danmark och Sverige hade 1861 inlett samarbete med ömsesidighet om likställighet av civila domar och det första nordiska juristmötet hölls 1872. Från 1880 talas det om ett modernt nordiskt lagstiftnings-samarbete.³⁸ Nationalekonomer möttes 1863 och diskuterade på 1880-talet en skandinavisk tullunion efter tysk förebild, en fråga som senare ofta togs upp igen. Språkforskare samlades 1869 till ett nordiskt rättstavningsmöte där man diskuterade gemensam stavning av främmande ord. Kyrkans och skolans folk höll regelbundet nordiska möten, folkhögskolor grundades och arbetarrörelsen anordnade nordisk kongress 1886. På 1860-talet formaliserades nordiskt post-samarbete och 1873 bildades den övergripande nordiska myntunionen mellan Danmark, Sverige och Norge (1875). Den varade fram till första världskrigets utbrott 1914.

37: Danmarks statistik, Statistisk sentralbyrå i Norge och Statistisk centralbyrå i Sverige har omräkningstabeller för penningvärdet på sina hemsidor. Hagstofa Íslands har index från 1939.

38: Petré, Gustaf, *Nordisk rättsgemenskap och nordisk lagstiftning*, 1968, s. 4.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

39: Santi, Rainer, *Hundra års fredsbete : Internationella fredsbyråns och andra internationella freds-föreningars historia*, Helsingfors 1992, s. 12, 15. Initiativtagaren, den danske riksdagsmannen Frederik Bajer blev byråns förste president. Han delade 1908 Nobels fredspris med K. P. Arnoldsson, grundare av svenska freds- och skiljedomsföreningen 1883. (Både Bajer och Arnoldsson hade fram till 1882 verkat för en sammanslutning av inbördes fria nordiska republiker).

40: Hemstad, Ruth, *Skandinavismen og 1905 : fra Indian Summer til nordisk vinter*, NT, 2005:13.

41: Frantz Wendt menar inte att unionsupplösningen vållade något avbräck. Wendt, Frantz, *Nordisk Råd 1952-1978 : struktur-arbejde-resultater*, Stockholm 1979, s. 9.

1900-TALETS BÖRJAN

Freds rörelsen

Efter Napoleonkrigen bildades i Europa lokala fredsföreningar som till en del ingick i en liberal rörelse. Den första interparlamentariska kongressen hölls i Edinburgh 1853 och 1889 grundades den Interparlamentariska unionen. Efter danskt initiativ på fredskongressen 1891 skapades den Internationella fredsbyrån som fick säte i Bern. På programmet fanns en punkt som lydde: *Det råder solidaritet mellan alla nationer.*³⁹

En av de aktiva i freds rörelsen var Bertha von Suttner i Österrike och till henne skrev Alfred Nobel 1893 att han tänkte instifta ett fredspris. Det första delades ut 1901. Bertha von Suttner var med om att bilda The Anglo-German Friendship Committee 1905, samma år tilldelades hon Nobels fredspris.

Den internationella skiljedomstolen grundades i Haag 1899. Den artonde fredskongressen hölls i Stockholm 1910 och 1913 års kongress i Fredspalatset i Haag. Antimilitarismen blev en stor fråga inom arbetarrörelsen. Internationella fredsbyrån bildade en fransk-tysk kommission för att främja relationerna mellan Frankrike och Tyskland. Allt detta finns i bakgrunden till det internationella samarbetet och strävan efter att skapa förståelse mellan folken.

Vid upplösningen av unionen mellan Norge och Sverige 1905, svallade känslorna på bägge sidor om Kölen. Det täta skandinaviska samarbetet som fanns medverkade troligen till en fredlig utgång.⁴⁰ Besvikelsen var stor och flera planerade nordiska möten sköts på framtiden, men det fanns motkrafter och Nordiska interparlamentariska förbundet bildades 1907 för att utveckla kontakterna mellan Danmark, Norge och Sverige.⁴¹ Det var riksdagsmännens privata samarbete, en mötesplats för meningsutbyte inom den internationella Interparlamentariska unionen.

Nation och språk

Nationsbegreppet hade sedan gammalt vilat på trohet mot kungen, men 1800-talets nationalism i Europa byggde på gränser kring folkgrupper med samma kultur, språk och traditioner och tankar på demokrati. Med nystartade dagstidningar spreds idéer och politiska nyheter. I Tyskland fanns önskan att ena de tyska staterna och i de danska gränsområdena inleddes en språkfejdd om det danska eller

tyska språket skulle få dominera. Tankefiguren ett folk, ett språk slog igenom, trots de många språk och stora dialektskillnader som fanns inom de nordiska länderna, och flera språkstrider följde.

En av de stora frågorna i Norge var om det danska skriftspråket skulle ersättas av det som i början kallades riksmål eller av landsmål, som byggde på dialekter. Från 1885 var de formellt likställda och genom åren orsak till het kulturdebatt. Efter 1929 benämndes riksmålet för bokmål och landsmålet nynorska. Bägge skriftspråken är i bruk och dialekterna lever i talspråket.

I Finland hade det svenska skriftspråket dominerat i århundraden och kampen för finska språket under senare delen av 1800-talet lett till att det 1901 blev jämställt med svenskan som officiellt språk. Svenska kulturfonden i Finland grundades genom insamling på initiativ av Svenska folkpartiet som bildats i förbindelse med den rösträtt som både män och kvinnor fick 1906. Språktillhörigheten blev en viktig politisk fråga. I Finsk tidskrift pläderades 1908 för den nya svenska kulturfonden för att överbrygga klyftan mellan de två folken i Finland.⁴² Målet var att stödja den svenska kulturen och utbildningen, svenska språket och finlandssvensk verksamhet. Fonden förvaltas av Svenska Litteratursällskapet och kapitalet har under årens lopp utökats genom insamlingar och donationer.⁴³ Som en motsvarighet tillkom 1939 genom insamlade medel den Finska kulturfonden för stöd till den finska kulturen.⁴⁴

Det isländska språket var bärande i den strävan efter självständighet som ledde till att Island 1904 fick självstyre med egen minister. En författningskonflikt pågick i flera år liksom strid för en egen flagga. **Samfundet Danmark-Island** bildades 1916 för att förbättra förståelsen mellan länderna. Unionstraktaten av den 30 november 1918 handlade om två fria och suveräna stater förbundna med en gemensam kung under begränsad tid. Gamla isländska krav på ersättning löstes efter danskt förslag genom unionsfonderna, **Dansk-Islandsk Forbundsfond** och **Sättmålásjóður**.⁴⁵ Till dem anslogs 2 miljoner danska kronor, (motsvarande 52 miljoner danska kronor 2005).

42: Schybergson, Emil, Den svenska kulturfonden, i *Finsk tidskrift*, Helsingfors 1908, s. 13-17.

43: Högnäs, Sten, Den svenska saken i *Individen, språket, kulturen: idéerna och pengarna bakom Svenska kulturfonden 1908-1998*, Helsingfors 1999. Under fondens paraply finns idag omkring fyrahundra donationsfonder. Utdelningen år 2006 var 20,6 miljoner euro i understöd, stipendier och projektstöd till enskilda och grupper.

44: Under finska kulturfonden finns nu sjuhundra fonder. Fonden delade 2004-2005 ut 25 miljoner euro till kultur varav 10 miljoner till konst och allmänkultur.

45: Svenstrup, Thyge, *Erik Arup og Island- eller Da Christian X fandt et nyt kongerige*, [av Erik Arup]. I *Magasin fra Det Kongelige Bibliotek*. København, 1995, s. 24. Förslaget kom från I.C. Christensen, tidigare minister och ledande politiker. Han löste en pinsam fråga till allas belåtenhet, skriver historikern Erik Arup, som också var med om förhandlingarna i Reykjavik 1918. Förslaget tycks inte ha varit förankrat i förväg.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

46:

Thalbitzer, Carl, De skandinaviske landes handelspolitiske stilling ved årsskiftet, NT 1923: 2.

Första världskriget

Skotten i Sarajevo i juni 1914 brukar betraktas som inledningen till första världskriget. Österrike-Ungern ställde hårda krav på Serbien och Ryssland mobiliserade till Serbiens försvar. Militär rustning hade pågått under många år. Tyskland förklarade Ryssland krig den 1 augusti och anföll Frankrike genom det neutrala Belgien. Ryssland och England gick med i kriget, som fördes inte bara på land utan även till sjöss och i luften. Flera länder drogs in i kriget och även USA. I fredsförhandlingarna i november 1918 ingick att ett nationernas förbund skulle bildas.

Vid trekungamötet i Malmö i december 1914 hade Danmark, Norge och Sverige förklarat sin samarbetsvilja för neutraliteten. Flera nordiska möten följde på hög politisk nivå, också för att ordna varuförsörjningen.

Tyskarnas ubåtskrig och de allierades blockad hotade varutillförseln och ett intensivt samarbete följde. *Under en bølge af hjertevarm glæde byttede man varer. Som børnene i skolen bytte smørrebrød.*⁴⁶ Från Danmark gick smör, ägg, fläsk och kött till Norge och Sverige. Från Sverige exporterades järn, stål, trä, papper och kemikalier och från Norge fisk och konstgödsel till de andra.

Krigsåren medförde nöd åt många, välfärd åt andra och allmän politisk oro. Flera ekonomiska och kulturella kontakter togs och ett socialpolitiskt nordiskt samarbete växte fram. Varusamarbetet minskade efter kriget även om många ville fortsätta med det.

Finland hade mist mycket av sitt tidigare självstyre som storfurstendöme, men med revolutionen i Ryssland i mars 1917 ändrades läget och Finland förklarade sig självständigt den 6 december 1917. Inre motsättningar mellan borgerliga och socialister, vita och röda, ledde dock till inbördeskriget 1918. Fred slöts slutligen med Ryssland 1920.

MELLANKRIGSÅR

Föreningen Norden 1919

Under första världskriget hoppades många på en *allmän avrustning i den segrande demokratiens hägn*, ett ofta återkommande uttryck. Yttre hot hade visat behovet av de nordiska kontakterna i ett internationellt sammanhang.

Det var en dansk, som först ivrat för nordiskt försvarspolitiskt samarbete men sedan kultursamarbete, som 1915 föreslog en förening med namnet Norden.⁴⁷ Samtidigt hade man i Norge dryftat en förening för samarbete mellan länderna. Den danska tanken fångades upp i Sverige och några prominenta svenskar reste 1918 först till Köpenhamn och därefter till Kristiania. Bland dem fanns tjänstemän, politiker och företagsledare, som deltagit i förhandlingarna om varutbyte och hade ekonomiska skäl. De lyckades enas om en fristående förening i varje land och ett gemensamt program för att stärka de nordiska folkens samverkan inåt och utåt inför en ny tid.

Ett uppprop skrevs under av inflytelserika män och kvinnor och Föreningen Norden grundades våren 1919 med samma stadgar i Danmark, Norge och Sverige. Den blev årsbarn med Nationernas förbund.

Den isländska föreningen tillkom 1922 och den finska 1924. Föreningarna inriktades på ett långsiktigt arbete för att utveckla goda relationer med grannländerna.⁴⁸

Den danska föreningen Norden fick 1924 Hindsgavl, en herrgård på Fyn, för sina kurser. Uddevalla stad skänkte 1945 Bohusgården till den svenska föreningens veckoslutskurser och 1958 startade den svenska föreningen Nordens folkhögskola på Biskops-Arnö.⁴⁹

Vid samma tid fanns i Ystad den danskfödda Clara Lachmann som 1920 testamentariskt donerade en förmögenhet, (motsvarande 29 miljoner svenska kronor 2005), till **Clara Lachmanns fond** för främjande av den skandinaviska samkänslan.

Dragkamp och samarbete

Efter första världskriget samlades de tre regeringarna och ett gemensamt förslag lades till en konvention för förhandlingar om Nationernas förbund som bildades 1919. Dit knöts Internationella arbetsorganisationen, ILO, som bildades samma år för att arbeta för varaktig fred genom att främja social rättvisa. I Nationernas förbund hade de nordiska länderna en gemensam plats och de samarbetade inom ILO. En livlig nordisk debatt pågick.⁵⁰

47:
Det var ögonläkaren H.C. Heerfordt.

48:
Andersson, Jan A., 1994, s. 59.

49:
Andersson, Arne, F., *Arbete för Norden : föreningarna för nordiskt samarbete*, Nordens informationskrifter 1, Stockholm 1979. Det skedde med hjälp bland annat av medel från Axel Wenner-Gren som var en svensk industriman, grundare av Elektrolux 1919. Han och hustrun Marguerite grundade Stiftelsen Wenner-Grenska samfundet för vetenskaplig forskning 1937.

50:
Wendt 1979, s. 10.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

51:
Wenner-Gren, Axel, *Vädjan till
envar*, Stockholm 1937, s. 129, 199.

Konflikter mellan länderna fanns, som den mellan Norge och Sverige om rätten till Svalbard och mellan Danmark och Norge om Grönlands ostkust, där norrmän drev fångst på vilt. Norge fick rätten till Svalbard (1920) och Danmark fick Grönland genom den Internationella domstolen Haag (1933). Sønderjylland återfördes efter folkomröstning till Danmark (1920). Efter beslut i Nationernas förbunds råd fastlades 1921 Ålands ställning som ett neutralt område med självstyre inom Finland. Det var en fråga som vållat spänning mellan Finland och Sverige.

Samfundet Sverige-Finland bildades 1924 för att stärka förbindelserna mellan länderna. Några år senare bildades **Samfundet Sverige-Island** inför alltingets tusenårsjubileum 1930 och **Samfundet Sverige-Island i Lund-Malmö** följde 1933. **Norsk-Færøysk Lag** kom till i Oslo 1931, påskyndat av stämningarna under den pågående konflikten om Grönland.

De ekonomiska konjunkturerna växlade och den stora världskrisen präglade 1930-talet. Då hölls regelbundna utrikesministermöten, det första ägde rum 1932 och 1934 fanns också Finland med. Föreningarna Nordens samarbete ökade och de socialdemokratiska partierna tog upp ett organiserat samråd. Möjligheten av en nordisk ekonomisk marknad dryftades. Rektorer vid de tekniska högskolorna inledde ett samarbete 1930, andra institutioner för högre undervisning samarbetade och gästprofessurer inrättades med statliga medel. Skådespelare och teatrar var nordiskt engagerade. En musikerunion fanns sedan 1916, upphovsrätten diskuterades, musikförläggare, sångare, bokförläggare och grafiker bildade samarbetsorgan.

När Axel Wenner-Gren 1937 gjorde en donation för främjande av den allnordiska tanken skrev han att en utvidgning av ländernas hemmamarknad skulle bringa styrka och trygghet. Ett starkt Norden skulle vara en stabiliserande fredsfaktor.⁵¹

Inför krigshoten drog sig Danmark, Finland, Norge och Sverige 1938 ur Nationernas förbund för att gå tillbaka till den gamla neutralitetspolitiken. Ett nordiskt statschefsmöte hölls i Stockholm i oktober 1939 då också Finland var med. Det var det första sedan trekungamötet 1914. Norden kom dock in i stormakternas intresseområde. Även om samhörigheten var stark kom de nordiskt sinnade i alla länderna att utsättas för stora påfrestningar.

ANDRA VÄRLDSKRIGET OCH DESS PRÖVNINGAR

Ockupation och krig

När freden bröts, efter bara 21 år, hösten 1939, angreps Finland av Sovjetunionen. Sverige ville inte ge militärt stöd, men en svensk frivilligkår deltog i det så kallade Vinterkriget under parollen: *Finlands sak är vår*. Frivilliga anmälde sig också från Danmark och Norge. Lån och krigsmaterial gick över Östersjön. Frågan om ett nordiskt försvarsförbund hade tagits upp, Danmark och Norge hade sagt ja, men inte Sverige. Sovjetunionen förkastade den tanken. Fred slöts i Moskva i mars 1940 och Finland förlorade östra Karelen.

I april 1940 besattes Danmark och Norge av tyska styrkor, som fanns kvar ända till Tysklands kapitulation den 4 maj 1945. Danmark visade samarbetsvilja fram till augusti 1943, men då tog tyskarna i med hårdhandskarna och läget försämrades. Ockupationen av Norge var redan från början mycket värre. Landet vände sig naturligt nog åt väster, kungen och regeringen flydde och verkade i England och motståndet inom Norge var aktivt. Sverige var beroende av fortsatt malmexport till Tyskland och släppte trupptransporter genom landet vilket väckte stor bitterhet. Samtidigt växte den nordiska solidariteten även om kontakterna mellan länderna i stort sett var avbrutna. Till Norge sändes livsmedel genom den frivilliga Norgeshjälpen/Danskehjälpen från Danmark och genom Norgehjälpen i Sverige.

I Stockholm bildades den **Svensk-norska föreningen** 1942 i syfte att bilda opinion för Norge i Sverige och den fick flera tusen medlemmar. En systerorganisation, **Norsk-svensk forening**, grundades i Oslo 1946. Den danska Norgeshjälpen hade startats av tre kvinnor som skickade matpaket till enskilda och den växte till en mycket stor hjälpinsats. Försäljningen av danska livsmedel, som inte delats ut i Norge före krigsslutet, bildade grunden för **Fondet for dansk-norsk samarbejde** som kom till 1946. Den fick ett kapital på 16 miljoner norska kronor (motsvarande 268 miljoner norska kronor 2005).

Finland gjorde i augusti 1940 en överenskommelse med Tyskland mot Sovjetunionen. När Hitler i juni 1941 inledde den ryska offensiven inleddes ett nytt finsk-ryskt krig, det så kallade fortsättningskriget, som pågick till dess att stillestånd slöts i september 1944 med hårda villkor för Finland. Omkring 70 000 finska barn sändes till Sverige och även till Danmark för att komma undan kriget.

52:
Hansen, Svein Olav, 1994, s.60.

53:
Andersson, Arne, F., 1966, s. 24.
(Andersson Jan A., 1994, s. 95.)

54:
Andersson, Jan A., 1994, s.151.

Kriget utkämpades också i Atlanten och förbindelserna med det övriga Norden bröts. Färöarna besattes av engelska trupper 1940 liksom Island, där de avlöstes av de allierade amerikanska. Dessa fanns också sedan 1941 på Grönland där export västerut gav nya kontakter och intäkter. Tiden för det isländska unionsavtalet med Danmark löpte ut och republiken Island utropades 1944.

Föreningen Norden en folklig rörelse

Svenska föreningen Norden hade, när den bildades, varit ganska exklusiv och bestod i första hand av ämbetsmän och lärare, men avsikten var att ge den nordiska tanken en djupare folklig förankring. Under krigsårens prövningar blev känslorna mer levande, Finlands-hjälpen var en insamling i Danmark, Norge och Sverige redan hösten 1939.⁵² Initiativtagare var danska föreningen Norden och Röda korset.

Den svenska föreningen Norden omorganiserades 1943 till en centralorganisation för det nordiska samarbetet, de stora riksorganisationerna blev samverkande medlemmar, lokalavdelningar utökades och enskilda värvades.⁵³ Den norska föreningen blev en landsomfattande organisation 1940 men låg nere under krigsåren. Den danska ökade sitt medlemstal och inlemmade 1943 Föreningen Det Fria Nord, som bildats av frivilliga för försvaret av Finland. Föreningen Norden blev en stor samlade organisation för nordisk opinion som till en del verkade under jorden på grund av den tyska ockupationen. Många danska politiker var också nordiskt engagerade.

Den finska föreningen ökade sitt medlemsantal. Den isländska föreningen var aktiv och samlade medel till hjälp åt hårt krigsdrabbade i de andra nordiska länderna.

När representanter för de nationella föreningarna Norden möttes 1945 uttrycktes misstämningar mellan länderna, men mötet enades om att samarbetet, som ett led i det internationella framstegsarbetet, även i fortsättningen skulle bygga på den språkliga, kulturella och historiska gemenskapen. Föreningarna skulle var för sig sträva efter att utveckla samarbetet i stort och verka genom möten, kurser, lärar- och elevutväxling, stämmor och resor.⁵⁴

Föreningen Norden bildades också på Färöarna 1952, Åland 1971 och Grönland 1991. Antalet personliga medlemmar i hela organisationen låg över 30 000 och de lokala avdelningarna var något över 600 år 2005. Dessutom finns Föreningen Norden i Estland, Lettland, Litauen och Ingermanland, Ryssland, efter Sovjetunionens upplösning.

Vänorter

Efter första världskriget fanns i Europa en rörelse för att över nationsgränser hjälpa krigsskadade och skapa personliga fredsfrämjande kontakter genom fadderskap. Tanken togs upp i Stockholm 1939-40 då en fadderortsrörelse sände humanitär hjälp från samhällen i Sverige till vinterkrigets Finland. Den återupptogs 1942 och organiserades genom General Mannerheims barnskyddsförbund (bildat 1920). Stödet, främst till barn och ungdom, nådde 600 finska kommuner. Foreningen Norden och Røde Kors stod också för Finlands-hjælpen från Danmark. Hjälp sändes också till Danmark och Norge.

En närbesläktad idé om vänorter för ömsesidigt kulturutbyte hade dryftats i norska Foreningen Norden 1924 och det första utbytet skedde mellan Thisted i Danmark och Uddevalla i Sverige sommaren 1939.⁵⁵ När danska föreningen åter tog upp tanken 1946 fick den stor uppslutning. Ett punktprogram för vad som skulle beaktas sattes upp. Först presskontakter, så bibliotekskontakter med information, läse- och studiecirklar, intressegrupper inom kommunen, ungdom och skolbarn och slutligen hantverkare och andra yrkesgrupper som kunde involveras.⁵⁶ Vänortsrörelsen har haft upp- och nedgångar och påverkas nu, som tidigare, av kommunsammanslagningar, men över 1 000 kommuner deltog 2005.

55:

Hansen, Svein Olav, *Nordisk samband for folk flest : Foreningene Nordens vennskapskommune-arbeid 1939-1999*, Foreningen Norden, Oslo 1999.

56:

Hansen 1994, s. 183 ff.

NYA SAMMANSLUTNINGAR

Efterkrigstid

Flera av de nordiska länderna var hårt sargade av kriget, ekonomi, näringsliv och bostäder måste byggas upp. Det nordiska samarbetet blev nödvändigt och det fanns en stark uppslutning bakom den nordiska tanken. De socialdemokratiska partierna hade en samarbetskommitté, SAMAK, som 1945, då tre statsministrar deltog, hade punkter på dagordningen som nordisk sociallagstiftning, arbetsmarknad, ekonomiskt samarbete och ökat utbyte mellan skolor och högskolor.

Den stora frågan om nordisk neutralitet mellan stormaktsblocken löstes inte genom ett nordiskt försvarsförbund utan Danmark, Norge och Island gick med i NATO. Finland knöts närmare till Sovjetunionen med en vänskapspakt 1948. Sverige valde inte sida utan stod fast vid sin neutralitetspolitik.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

57:
Andrén, Nils, 2000, s. 52.

58:
Seip, Helge, Nordisk fellesskap i samspill med verden utenfor, i 50 år : Nordisk Råd 1952-2002 : til nordisk nytte? København 2002, s. 157.

59:
Andrén 2000, s. 57.

60:
Wendt 1979, s. 275.

Danmark och Norge gick in i Förenta Nationerna, som 1945 efterträdde Nationernas förbund. Island och Sverige blev medlemmar av FN 1946 och Finland anslöt sig 1955. Den amerikanska Marshallhjälpen för Europas återuppbyggnad med krav om samarbete förenade en rad länder och de nordiska, utom Finland, deltog från 1948 i OEEC, Organization for European Economic Co-operation. En nordisk tullunion med frihandel diskuterades under många år, men i stället gick Danmark, Norge och Sverige in i sammanslutningen EFTA, European Free Trade Association, 1959 som hade sin bakgrund i OEEC. Finland blev associerad medlem i EFTA 1961 och Island kom med 1970.

Nordiska kulturkommissionen 1947

Den första officiella nordiska institutionen var kulturkommissionen, som etablerades 1947 enligt rekommendation från ett nordiskt undervisningsmöte året innan.⁵⁷ Med den gemensamma värdegrunden och kulturen blev kommissionen bärande i en tid då den storpolitiska situationen var splittrad.⁵⁸ Uppdraget var att främja det nordiska kulturella samarbetet som ett utredande, rådgivande och initiativtagande organ för regeringarna. Kommissionen hade två kulturpersonligheter som representanter i varje land och ett gemensamt möte om året där Föreningen Norden fanns med. Föreningens nationella direktörer var rådgivande nyckelpersoner.

Sverige stod ekonomiskt starkt medan de andra länderna skulle byggas upp efter krigets förstörelse och de hade knappt råd att bekosta resor och möten. De idéer som lades fram kunde oftast inte finansieras. Kommissionen delades i tre sektioner, en för universitet och forskning, en annan för skolfrågor och en tredje för folkbildning och konst. Denna tredelning kom att leva vidare. Nordiska ämneskonferenser i nordiska språk och litteraturhistoria ordnades 1947 och 1948 och där framfördes önskemål om stipendier för studier i annat nordiskt land.⁵⁹

En första kurs i ett nordiskt språk och litteratur, anordnad av studentråden i Danmark, Norge och Sverige, hölls 1955 och följdes av flera som var mycket uppskattade och fick stöd från Nordiska rådet. Ett nytt system inleddes 1963 med motsvarande sexveckorskurser i Danmark, Finland, Norge, Island och Sverige.⁶⁰

Ett annat förslag som blev verklighet var den Nordiska språknämnden inrättad 1950. Nordisk tentamensgiltighet och spridning av grannlandslitteratur var andra återkommande teman.

Nya fonder

Till denna period hör bildandet av **Fondet for svensk-norsk samarbeid** och **Svensk-norska samarbeidsfonden** 1949. Tanken på en stiftelse hade funnits hos svenska Norgehjälpen och norska Nasjonalhjælpen och en modell fanns redan i den dansk-norska samarbeidsfonden. Grundkapitalet var på 2,3 miljoner svenska kronor (motsvarande 36,8 miljoner svenska kronor 2005) och 3 miljoner norska kronor (48,6 miljoner norska kronor 2005).

De 4 000 färöingar som befann sig i Danmark under krigsåren hade fått statliga lån och när de återbetalats stiftades **Dansk-Færøsk Kulturfond** 1951. Den fick ett grundkapital om 3,5 miljoner danska kronor (motsvarande 47,5 miljoner danska kronor 2005) för att främja kulturförbindelserna mellan öarna och det övriga riket.

I Danmark samlades medel till **Dansk-Svensk Kulturfond** 1952, kapitalet blev 325 000 danska kronor (motsvarande 4,3 miljoner danska kronor 2005). Fonden disponerades av den svenske ambassadören i Köpenhamn för dansk-svenskt kulturutbyte. På liknande sätt gjordes en insamling bland större företag i Sverige för att öka kontakten med Danmark och **Svensk-danska kulturfonden** bildades 1953. Den hade 1955 ett kapital om 220 000 svenska kronor (motsvarande 2,6 miljoner svenska kronor 2005).

Nordiska rådet 1952

Något nordiskt försvarsförbund förverkligades inte, men i det Nordiska interparlamentariska förbundet väcktes 1951 ett danskt förslag från våren 1939 om en rådgivande församling som kunde ta politiska initiativ i andra frågor.⁶¹ I bakgrunden fanns erfarenheter från Europarådet i Strasbourg och Föreningen Norden stod som idégivare. Det ledde till Nordiska rådet som bildades 1952 med representanter för både regeringar och parlament i Danmark, Norge och Sverige. Interparlamentariska förbundet levde vidare av hänsyn till Finland, som inte kunde ansluta sig till Nordiska rådet förrän 1955.

Det fanns från början en allmän uppslutning kring Nordiska rådet. Många av medlemmarna av rådet var också framträdande i Föreningen Norden. Inspiration från den folkliga rörelsen har varit levande, ofta har ärenden och förslag har vuxit fram ur det samarbetet.⁶²

61:

Wendt 1979, s. 13. Andersson, Jan, A., 1950-talet : tid att så - tid att skörda, i *Norden i sicksack : tre spårbyten inom nordiskt samarbete*, Stockholm 2000, s. 69.

62:

Enggaard, Knud, En menneskalder med Norden, i 50 år : *Nordisk Råd 1952-2002*, København 2002, s.195.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

63:
Nordiska rådets 3:e session, protokoll 1955: Ärende nr 27, s. 363-364 med efterföljande yttrande från Föreningarna Norden.
Förslag från Gunnar Ericsson och Victor Gram.

Mycket arbete har lagts på stora frågor som parterna sedan inte kunnat enas om. Till de kvarstående milstolparna, som verkligen rests, hör passfriheten 1952, den gemensamma arbetsmarknaden 1954 och konventionen om social trygghet för nordiska medborgare 1955. Samarbetet var inriktat på individens fria rörlighet. Att fritt kunna resa och arbeta i Norden har senare betraktats som en självklarhet.

Nordiska rådet har 87 medlemmar, tjugo från Danmark, Finland, Norge och Sverige och sju från Island. De är utsedda av parlamenten och håller sedan 1996 ordinarie session varje höst. Färöarna som varit självstyrande sedan 1948 och Åland sedan 1951, deltog för första gången i Nordiska rådet 1970. De har egna representanter, men ingår fortsatt i Danmarks och Finlands delegationer. Sedan 1984 har också Grönland, som fått eget styre 1979, plats i den danska gruppen.

Förslag i Nordiska rådet om ett nät av kulturfonder

Två svenska riksdagsmän lade inför Nordiska rådets session Stockholm 1955 fram ett förslag för effektivare kulturell samverkan genom ett väl utbyggt system av bilaterala fonder, ett fast nät av internordiska fonder.⁶³ Då hade nyligen en motion om en kulturfond för Finland-Sverige avisats i svenska riksdagen. Förslaget betonade det allmänna behovet av stipendier, publikationer och stöd till personligt utbyte i synnerhet för ungdom. Från finsk sida framhölls att brist på erforderliga medel hindrade deltagande i det nordiska kultursamarbetet.

Kulturutskottet hade berett förslaget och Föreningarna Norden yttrade sig. Den svenska föreningen påpekade att närmast borde de svensk-danska fonderna ökas till samma storlek som de svensk-norska. Motsvarande fonder borde skapas för utbyte mellan Sverige och Finland samt Sverige och Island. De två svensk-danska fonderna hade då ett fondkapital som var 325 000 danska kronor och 220 000 svenska kronor att jämföras med de svensk-norska som fått 3 miljoner norska kronor och 2,3 miljoner svenska kronor när de bildades 1949.

Med förslaget följde en översikt över fonder för nordiskt samarbete utarbetad av norska föreningen Norden. Utöver de fyra bilaterala kulturfonderna nämns **Dansk-Islandsk Fond** från 1918, som annars inte brukar finnas med när nordiska fonder räknas upp. I översikten omtalas också flera mindre, tvärsidiga fonder, flertalet bundna till föreningarna Norden.

Broderfolkenes vels legat⁶⁴ härstammade från föreningen med samma namn, grundad 1903 och nerlagd 1905. Fonden förvaltades av den norska föreningen Norden. Både den norska och den svenska föreningen Norden hade hand om Axel Hedéns fond (från 1948) och Olaf Ditlef-Simonsens fond (från 1954) för svensk-norskt samarbete. För norsk-isländskt samarbete fanns Foreningen Nordens norsk-isländske fond (från 1949) och Olav Brunborgs minnefond (från 1952).

64:
Legat=donation, stipendiefond,
stipendium.

I översikten nämns **A.P. Møllers fond** från 1926 knuten till **Dansk-Islandsk Samfund** och **Evers & Co.s fond** från 1943 för svenskers studier i Danmark. Vidare fanns för danska ungdomar 5. mai-fonden, som kom från Kommitté för hjälp till danska flyktingar i västra Sverige (1943-45) samt Fonden för danska frihetskämpars efterlevande för studier i Sverige (från 1950).

Utöver **Clara Lachmanns fond** och **Letterstedtska föreningen** omtalas i översikten även några mindre fonder för flersidigt samarbete som Joh. Ludw. og Julie Mowinkels legat, til fremme av kjennskap og forståelse mellom Nordens folk (från 1920) knutet till norska föreningen Norden. Vidare Knut och Alice Wallenbergs fond från den norska veckan i Stockholm 1930 som hade skänkts till svenska föreningen Norden. Det frie Nordis og general Withs nordiske fond (från 1945) hade eget styre. Axel Gjöres' fond (från 1949) hörde till den svenska föreningen. Vidare omtalas Nordisk kollegium i Köpenhamn för nordiska studenter och forskare grundat 1941 av Nordisk Fjerfabrik A/S, som stod för årliga tillskott fram till 1991.

Medel från krigsåren

Redan vid krigets utbrott 1939 stiftades i Danmark en lag om att all brandförsäkrad egendom skulle höra under ett statligt krigsförsäkringsförbund. Lagen kom att omfatta fast egendom, fartyg och lösöre. Reglering av skadeanspråk skulle ske efter kriget och det blev ett omfattande administrativt arbete som pågick ända till 1959. Då återstod en rest på 23 miljoner danska kronor, allmänna medel som inte kunde återbetalas. Föreningen Norden arbetade för att dessa pengar skulle användas till allmännyttigt ändamål och det fanns stort intresse i Folketinget för att öka det nordiska, folkliga och breda samarbetet och medlen fördelades enligt en lag från den 5 juni 1959.

Av dem gick 3,5 miljoner (motsvarande 39 miljoner danska kronor 2005) till **Fondet for Dansk-norsk samarbeid** från 1946. Vidare avsattes 7,5 miljoner (83,6 miljoner 2005) till en ny fond för dansk-svenskt samarbete, **Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde** 1959 och 2,5 miljoner

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

65:
Wiklund, Claes, 1962 års
Helsingforsavtal : den första hel-
täckande samarbetstraktaten, i
Norden i sicksack, 2000, s. 91-103.

66:
Sveriges överenskommelser med
främmande makter, 14.1962.
Stockholm 1967 s. 7-8.

(27,9 miljoner 2005) till en ny fond för dansk-finskt samarbete, **Fondet for Dansk-Finsk Samarbejde** 1959. Återstoden gick till en ny fond för dansk-isländskt samarbete, **Fondet for Dansk-Islandsk Samarbejde** 1959. De tre nya fonderna fick likalydande stadgar den 5 december 1960. **Dansk-Færøsk Kulturfond** från 1951 fick också del av försäkringsmedlen.

Sverige hade 1949-50 till stor del efterskönt Danmarks och Norges krigsskulder, men Finland, som fått 150 miljoner svenska kronor, fick endast uppskov med betalningen. När den återstående krigsskulden reglerades 1958 överfördes 5 miljoner svenska kronor (motsvarande 52,8 miljoner svenska kronor 2005) som grund till den gemensamma **Kulturfonden för Sverige och Finland** som bildades 1960.

DET NORDISKA SAMARBETET FORMAS

Helsingforsavtalet 1962

I diskussioner om EFTA och sedan EEC, European Economic Community, såg man att ett samlingsavtal mellan de nordiska länderna skulle göra det möjligt att få nordiska undantag, att uppträda gemensamt och samarbeta, även med Finland som inte skulle bli associerad medlem av EEC. Då skapades vid Nordiska rådets session 1962 en ram, Helsingforsavtalet, så kallat efter mötesplatsen.⁶⁵ De fem länderna stod eniga och slöt ett internationellt avtal med allmänna bestämmelser om juridik, kultur, socialpolitik, ekonomi och trafikfrågor och stadfäste genom avtalet den officiella samverkan som redan fanns.

I den första artikeln om kulturellt samarbete togs beslut om språkundervisningen: *I vart och ett av de nordiska länderna skall undervisningen och utbildningen i skolorna i lämplig omfattning innefatta undervisning i övriga nordiska länders språk samt rörande deras kultur och allmänna samhällsförhållanden.*⁶⁶ För högre studier skall tentamensrätt om möjligt tillämpas och studiestöd skall kunna utnyttjas nordiskt. Vid utbyggnad av utbildningar och forskning skall samordning eftersträvas.

Folkbildningen och kulturutbytet fanns med i den sista artikeln: *I syfte att stödja och stärka den kulturella utvecklingen skola de fördragslutande parterna främja det fria nordiska folkbildningsarbetet och utbytet inom litteratur, konst, musik, teater, film och övriga kulturområden, varvid böra tillvaratagas bland annat de möjligheter som radio och television erbjuder.*

Föreningen Norden har genom åren försökt följa upp språkundervisningen, men det blev mediafrågorna som fick den stora uppmärksamheten.

Också de nordiska huvudstäderna ville skapa fastare ramar kring sitt samarbete och i Stockholm tillkom Stiftelsen Hässelby, de nordiska huvudstädernas centrum för kulturutbyte 1963 och när stiftelsen upphörde 2000 blev fortsättningen **Nordiskt kultursamarbete mellan huvudstäderna**.

Föreningarna Nordens förbund 1964

Ledarna för de nationella föreningarna Norden hade träffats på årliga möten och bildade 1964 Föreningarna Nordens förbund som ett samarbetsorgan för de nationella föreningarna Norden. Förbundet skall samordna arbetet inom föreningarnas områden, arbets- och näringsliv, kultur, utbildning, miljö och massmedia. Det fick redan från början en god kontakt till Nordiska rådet och till Nordiska ministerrådet och det fanns en övertygelse om att nordiskt samarbete kunde främjas genom öppna kanaler mellan det officiella och det folkliga.⁶⁷

Nordiska kulturfonden 1966

I det förslag om utbyggnad av ett system av internordiska fonder för kulturellt samarbete som lagts fram i Nordiska rådet 1955 hade bland annat sagts: *För en effektivare kulturell samverkan skulle det vara av ovärderlig betydelse om nuvarande beståndet av fonder kunde byggas ut till ett fast nät, som täckte hela Norden... Bland de uppgifter som lämpligen kunde tillgodoses med stöd från dylika fonder, kunna nämnas stipendieverksamhet och allmänt utbytes- och upplysningsarbete, vilket senare bör omfatta högre och lägre läroanstalter, det frivilliga folkbildningsarbetet och inte minst de stora organisationerna. En viss publikationsverksamhet torde i detta sammanhang vara påkallad. En icke oväsentlig uppgift är vidare att stimulera och stödja det personliga utbytet som kommit till stånd genom s.k. vänorts- och fadderortsförbindelser, men som på grund av avstånd, språksvårigheter och framför allt bristande medel icke kunna ta den omfattning, som ter sig eftersträvsvärd. I synnerhet när det gäller ungdomsutbyte av olika slag skulle ett effektivt ekonomiskt stöd vara en viktig stimulerande faktor.*⁶⁸

67:
Se Landqvist, Åke, Reflexioner mellan spårbyten : Föreningarna Nordens Förbund 1975-80, i *Norden i sicksack*, 2000, s. 183 ff.

68:
Nordiska rådets 3:e session 1955: Medlemsförslag nr 27, s. 363-364 med efterföljande yttrande från Föreningarna Norden.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

69:
Nordiska rådets 4:e session år
1956: Sak A 8, s. 347-352.

70:
Nordens Finlandsfond till norska
Föreningen Norden och den
finske affärsmannen Gustav
Packaléns donation.

71:
Det dröjde dock fram till 1994
innan en svensk-isländsk fond
skapades, samtidigt som ett
särskilt stöd till norsk-isländskt
samarbete upprättades.

72:
Nordiska rådets 12:e session år
1964: Sak B 2, s. 1401-1403.

Föreningarna Norden fick uppdraget att utreda frågan om *utbyggande av ett hela Norden omfattande system av fonder för nordiskt kulturellt samarbete*. En kommitté rapporterade i slutet av 1955, att det var praktiskt omöjligt att skapa ett system med bilaterala fonder och kom i stället med ett helt nytt förslag, *en fælles nordisk kulturfond som kan varetage udviklingen af det kulturelle samarbejde mellem alle de nordiske lande*.⁶⁹

Tanken var att den skulle upprättas som en kapitalfond med 30 miljoner norska kronor, men eftersom det skulle bli svårt att skapa en så stor fond, skulle fondens årliga dispositionsbelopp i stället beräknas som avkastning på motsvarande fiktivt kapital. En avkastning på 3% skulle ge 1,2 miljoner norska kronor till fonden och den summan skulle länderna betala in fördelat efter befolkningstal. När det gällde utdelning skulle inte finnas några nationella hänsynstaganden.

Förslaget fick stöd av Nordiska kulturkommissionen och gick vidare för fortsatt utredning hos de olika ländernas regeringar. Inte minst Finland hade då en svår ekonomisk situation och regeringen var emot förslaget på en gemensam fond. Under tiden planerades nya fonder mellan Norge och Finland och Danmark och Finland.⁷⁰ Ett förslag till en kulturfond för Sverige och Finland fanns också.

Kulturkommissionens förslag togs upp vid Nordiska rådets sjunde session 1959. Då fanns också en rekommendation från 1957 för uppföljning om att förbättra trafikförbindelserna mellan Island och de övriga nordiska länderna och främja de kulturella förbindelserna. Det betonades att inte alla länderna hade särskilda fristående medel för utbyte med Island.⁷¹

Rekommendationen om en nordisk kulturfond antogs av Nordiska rådet, men inget hände och rekommendationen togs upp igen under de följande årens sessioner till dess att den avskrevs 1963.

År 1964 kom ett förslag till Nordiska rådet från den danska regeringen om *en nordisk kulturfond*.⁷² Det var inte heller då tal om en fond i egentlig mening. I förslaget nämndes exempel på projekt som skulle kunna finansieras med gemensamma dispositionsmedel. Det gällde utredningar, engångsprojekt, försöks- och tidsbegränsade projekt med en begränsning av fem år, men inte fasta anläggningar. Ett särskilt nordiskt organ borde skapas för uppdraget.

I ett tilläggsförslag sades att länderna årligen skulle skjuta till medel till en gemensam fond. Den skulle fritt disponeras av ett gemensamt organ med parlamentariskt inslag för att realisera angelägna nordiska kulturprojekt. Fonden skulle kunna finansieras snabbt och inte behöva vänta på ländernas olika budgetbehandling.

Nordiska rådet antog en rekommendation enligt kulturutskottets förslag.⁷³ Utskottet fick utreda frågan under 1964 och inför sessionen 1965 fanns ett konkret förslag på stadgar för en nordisk kulturfond. De ursprungliga tankarna från 1955 fanns kvar och många av de förslag som tillkommit fanns med när Nordiska kulturfonden bildades den 3 oktober 1966 med 3 miljoner danska kronor till årligt förfogande (motsvarande 23,7 miljoner danska kronor 2005).

Nordiska ministerrådet 1971, Nordiska rådets presidiesekretariat och kulturavtalet 1972

Helsingforsavtalet förändrades och nya bestämmelser antogs om Nordiska rådet. För ekonomi och gemensamma frågor inom det internationella nordiska samarbetet tillkom Nordiska ministerrådet. Det är ett officiellt samarbetsorgan för de nordiska regeringarna och för beslut krävs samstämmighet. Statsministrarna har ansvaret, men en samarbetsminister utses i varje land. Varje minister har en tjänsteman i nordiska samarbetskommittén, som svarar för den löpande samordningen av arbetet. Fackministrarna möts i ministerråd flera gånger om året. Ministerrådet står för samarbetet mellan regeringarna och Nordiska rådet. Ett gemensamt sekretariat för Nordiska rådet upprättades i Stockholm och ett ministersekretariat i Oslo.⁷⁴ Sekretariatet för Nordiska rådet och för Nordiska ministerrådet finns i samma byggnad i Köpenhamn sedan 1996.

Ett särskilt avtal om kulturellt samarbete mellan de fem nordiska länderna undertecknades, en kulturbudget fastställdes och avtalet trädde i kraft 1972.⁷⁵ Samtidigt upphörde Nordiska kulturkommissionen.⁷⁶ Den ersattes av ämbetsmannakommittén för nordiskt kulturellt samarbete med ett sekretariat gemensamt för tre rådgivande kommittéer för forskning, utbildning och allmänskultur samt för Nordiska kulturfonden.⁷⁷ Sekretariatet placerades i Köpenhamn 1972 och slogs ihop med ministerrådets sekretariat som flyttades från Oslo 1986. Kulturavtalet har utgjort grundvalen för den utan tvekan mest framgångsrika delen av det nordiska samarbetet.⁷⁸

73: Nordiska rådets 12:e session år 1964: Rekommendation nr 19, s. 2220-2221.

74: Wiklund 2000, s. 125.

75: Sveriges överenskommelser med främmande makter 1971:22.

76: Tønnesson Øyvind, Nordisk Råd 1952- 2002, i 50 år, 2002, s. 83.

77: Wendt 1979, s. 260.

78: Hetemäki-Olander, Elsi, Personliga intryck under 20 år i Nordiska rådet, i 50 år, 2002, s.182. Elsi Hetemäki-Olander var rådsmedlem och president i rådet.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

79:
Tønnesson 2002, s.41.

80:
Tønnesson 2002, s.91.

81:
Tønnesson 2002, s.95.

82:
Nordisk Råd i 25 år, Föreningerne
Nordens Forbund, (Danmark)
1977.

83:
Dag Lindberg och Kristian Slotte,
Samarbejde for nordisk kultur, i
Nordisk Råd i 25 år, 1977, s. 43.

84:
*Nordiskt kultursamarbete under
1970-talet : en värdering*,
[Gunnar Bergendal],
Köpenhamn 1980, s. 5.

Översiktliga skrifter

När historikern Øivind Tønnesson i Nordiska rådets jubileumspublikation 2002 beskriver det nordiska samarbetet åren 1970-1984 gör han det med rubriken *Vekst og motgang*.⁷⁹ Det var perioden då nordiskt televisionssamarbete, som skulle skapa ett nordiskt forum, diskuterades och utreddes utan egentligt resultat. Jämställdhet och miljöfrågor diskuterades och från Nordiska rådet gick en rad rekommendationer till regeringarna att ge utrymme åt grannländernas språk och kultur i skolans undervisning.

Det blev under dessa år bara en begränsad ökning av kultursamarbetets ekonomi. Øivind Tønnesson menar dock att den kulturpolitiska debatten, som väckte uppmärksamhet, stimulerade kontakter över gränserna och att även genom små ekonomiska tillskott till forskningen skapades nytt samarbete och projekt, som annars inte skulle ha blivit av genomfördes.⁸⁰

En opinionsundersökning som Nordiska rådet lät göra 1973 och 1983 visade att kulturpolitiken fått ökad uppmärksamhet. Miljön hade blivit det viktigaste politikområdet, men danskar och normän visade allt mindre intresse för västeuropeiskt samarbete.⁸¹

Inför Nordiska rådets 25-årsjubileum 1977 tog Föreningarna Nordens förbund initiativ till en skrift som kom till med hjälp av anslag från en rad bilaterala kulturfonder.⁸² I den understryks att det officiella kultursamarbetet bara utgör en liten del av det totala samarbetet, som omfattar ett vittförgrenat nät av kontakter mellan organisationer, företag och enskilda.⁸³

Där nämns framsteg inom kulturområdet och betonas att det inte handlar om arbete för likriktning utan mångfald, med tanke på regionala särdrag, etniska och språkliga minoriteter, samtidigt som man vill vidareutveckla den nordiska kulturgemenskapen.

Nordiskt kultursamarbete under 1970-talet - en värdering, gjordes av rektor Gunnar Bergendal för Nordiska ministerrådet. Också i den betonas vikten av att stödja minoritetskulturer. Det påpekas även att den engelskspråkiga kulturen har blivit starkare, internationella ekonomiska krafter drar bort intresset från det nordiska, elementära kunskaper om och förståelse för de grannländerna måste mer än förr sättas i centrum för kultursamarbetet. Varje generation måste erövra den nordiska gemenskapen.⁸⁴

Några nordiska kulturinstitutioner

Åke Landqvist betecknade 1970-talet som gulddecenniet i det officiella samarbetet.⁸⁵ Då upprättades en rad nya gemensamma institutioner, flera av dem rörde forskning i olika ämnen medan andra famnade begreppet allmänkultur.⁸⁶

Tanken på en nordisk kulturinstitution i Reykjavik hade väckts i Föreningen Norden direkt efter Nordiska rådets möte i Reykjavik 1960 och Norræna húsið öppnades 1968.⁸⁷ Förberedelser för ett motsvarande kulturhus på Färöarna pågick under 1970-talet och Norðurlandahúsið i Torshavn blev verklighet 1983. Nordiska ministerrådet finansierar också Nordens institut i Finland, Nifin, i Helsingfors som är särskilt inriktat på språkfrågor (1997). Vidare finns Nordens Institut på Grönland, NAPA, i Nuuk (1987) och Nordens institut på Åland, NIPÅ, i Mariehamn (1985). Nordisk Samisk Institutt bildades 1973 i Kautokeino för forskning om samiska språk, samisk rätt och samhälle.

Yngst av institutionerna är kulturhuset Nordatlantens Brygge, som Färöarna, Grönland och Island öppnade i Köpenhamn 2003 och förvaltas av en egen fond.

Liksom de bilaterala fondernas egna hus, Hanaholmen, Lysebu, Schæfergården och Voksenåsen, är de nordiska husen, kulturinstitutet och de nordiska informationskontoren viktiga mötesplatser för fonderna och inte minst för vänföreningarna.

Föreningen Norden och Nordiska ministerrådet står sedan början av 1980-talet bakom en rad informationskontor som verkar lokalt och regionalt och förmedlar nordisk kultur och information. De finns i Akureyri, Alta, Arendal, Flensburg, Göteborg, Jyväskylä, Umeå och Vasa. Sedan slutet av 1990-talet finns även motsvarigheten kallad Norden i Fokus i de nordiska huvudstäderna. I Stockholm är det den enda nordiska kulturinstitutionen utöver det bilaterala Finlandsinstitutet.⁸⁸

Fonder och föreningar

Ytterligare fonder tillkom på 1970-talet. **Kulturfonden Island-Finland** grundades 1975 till minnet av alltingets 1100-års högtid på Þingvellir 1974. **Kulturfonden för Finland och Norge, Norsk-finsk kulturfond** stadfästes i förbindelse med Nordiska rådets session i Bergen 1979. Allt fler besökte Färöarna och ville verka för ökat kultursamarbete och vänföreningarna **Samfundet Sverige-Färöarna** bildades 1973 och **Tjaldur, vänskapsförening Finland-Färöarna** 1975. En del av de 4 000

85: Landqvist 2000, s. 197.

86: En institution av annat slag var Nordiska investeringsbanken som upprättades 1976 med uppgift att stärka Nordens ekonomi och ge stöd åt stora projekt av nordiskt intresse. Den har säte i Helsingfors och har under en del år haft en vinst som överskridit den totala kostnaden för det officiella nordiska samarbetet. Se Tønnesson 2002, s. 64 ff., *Norden i sicksack*, 2000, s. 350.

87: Wendt 1979, s. 311.

88: I Hässelby slott utanför Stockholm fanns 1963-2000 Stiftelsen Hässelby, de nordiska huvudstädernas centrum för kulturutbyte. Se Olsson, Birger, *Hässelby slott: Från herresäte till nordiskt kulturcentrum*, Stockholm 1998.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

89:
Handlingsplan for nordiskt kulturelt samarbejde, Nordisk Ministerråd, København 1988.

90:
Slotte, Kristian, Norden utan gränser : en kartläggning av hinder för strävanden att göra Norden till en kulturell hemmamarknad, Helsingfors 1987, i *Handlingsplan*, 1988, s. 370-371.

91:
Handlingsplan, 1988, s. 49.

finska barn som varit i Danmark under andra världskriget möttes 1987 i **Suomi-Tanska-yhdistys, Föreningen Finland-Danmark** i Tammerfors. I Bergen bildades **Norsk-svensk forening** 1985.

Fonderna i handlingsplan 1988

Nordiska ministerrådet antog 1988 en handlingsplan för det nordiska kultursamarbetet med mål att vitalisera och effektivisera detta för att Norden skulle kunna bli en kulturell hemmamarknad.⁸⁹ Avsikten var inte att isolera Norden utan att varje land skulle stå starkare i samarbetet med länder utanför Norden. I planen slogs fast att det allmänskulturella samarbetet i Norden är enastående i världen och kännetecknas av att det endast i liten grad bygger på officiella myndigheters insatser. Den drivande kraften kommer från Föreningen Norden och andra folkliga kretsar och organisationer.

Kristian Slotte hade studerat de bilaterala fondernas situation och redovisar de störres beviljade medel 1986.⁹⁰

Dansk- islandsk fond 50 000 DKK, **Fondet for dansk-islandsk samarbejde** 150 000 DKK, **Fondet for dansk-norsk samarbejde** ger stöd för vistelser och seminarier, **Fondet for dansk-svensk samarbejde** 1 000 000 DKK, **Svensk- danska kulturfonden** 130 000 SEK, **Fondet for svensk-norsk samarbeid** 490 000 NOK, **Svensk-norska samarbetsfonden** 1 830 000 SEK, **Norsk-finsk kulturfond** 410 000 NOK och 205 000 FIM, **Kulturfonden för Sverige och Finland** 2 000 000 FIM, **Kulturfonden för Island och Finland** 105 000 FIM, **Kulturfonden för Danmark och Finland** 145 000 DKK och 150 000 FIM.

Därtill kom den norska nationalgåvan till Island 1974 vars avkastning främst går till gruppresor från Island. Vidare nämns att på i svenska statsbudgeten finns ett belopp för kultursamarbete mellan Island och Sverige.

Disponibla medel var totalt omkring 7 miljoner danska kronor (mot-svarande 11,1 miljoner danska kronor 2005). Storleken hade varit oförändrad de senaste fem åren samtidigt som trycket på fonderna ökat.

Arbetsgruppen bakom handlingsplanen konstaterade att de bilaterala fonderna nästan inte fått några tillskott sedan andra världskriget samtidigt som en större del av deras medel bundits till driften av kursgårdar och andra fasta aktiviteter. Ministerrådet föreslog att fonderna skulle regleras för att få större överensstämmelse mellan lön- och prisutveckling och fondernas resurser. Det blev dock inte någon förstärkning av de bilaterala fonderna.

FÖRÄNDRAD OMVÄRLD

Nordiskt samarbete förändras

I Nordiska rådet fanns en praxis att inga utrikespolitiska diskussioner skulle ske, särskilt inte om ländernas olika säkerhetspolitik. Det blev allt mer tydligt att många viktiga frågor måste lösas genom regionalt och globalt samarbete. Karin Söder, som var ordförande i en kommitté för att utreda de internationella samarbetsfrågorna, nämner som exempel två miljökonferenser.⁹² De var nordiskt initierade, den första om luftföroreningar hölls i Stockholm 1986 och den andra, i Köpenhamn 1989, handlade om föroreningar i Östersjön, Nordsjön, Irländska sjön och Norra Ishavet. Med dem började ett helt nytt samarbete mellan öst och väst i Europa. De baltiska länderna kämpade för sin självständighet, Berlinmuren föll och Östtyskland öppnades 1989.

Nordiskt samarbete om bistånd till utvecklingsländer fanns tidigare och nu skapades nya kontakter över Östersjön där länderna agerade var för sig men också gemensamt. Det kalla kriget mellan stormaktsblocken, som pågått sedan andra världskrigets slut, var över. Baltiska gäster bjöds in, för första gången, till Nordiska rådets session 1991.

Samma år upprättades nordiska informationskontor i Tallinn, Riga och Vilnius. Senare tillkom kontor i S:t Petersburg och Kaliningrad. Det stora intresset för samarbete österut förde till att ett Östersjöråd bildades 1992, senare också ett Barentsråd och ett Arktiskt råd. Detta ledde till det vidare begreppet Nordens närområden och nordisk när-områdespolitik.

De nordiska länderna var fortsatt med i EFTA. Ett avtal om ett utvidgat ekonomiskt samarbete i Norden, NORDEK, hade strandat 1970, då Finland inte kunde vara med. Danmark och Norge förhandlade om medlemskap i den växande Europeiska gemenskapen, EG. Danmark tog steget in i förbundet 1975, Grönland följde med, men lämnade senare, Färöarna stannade utanför. EG arbetade för en inre marknad med fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital inom de anslutna länderna. Samarbetet utvidgades och den Europeiska unionen etablerades 1993.

Efter folkomröstningar blev Finland och Sverige sedermera medlemmar i EU 1995. Norrmännen röstade nej och Norge valde att stå utanför liksom Island. De stannade i EFTA som ingått i Europeiska ekonomiska frihandelsområdet EES med långtgående samarbetsavtal med EU. Därigenom påverkas hela Norden av de europeiska besluten.

92: Söder, Karin, Norden och omvärlden, i 50 år, 2002, s. 199. Karin Söder hade varit medlem av rådet, svensk utrikesminister och nordisk samarbetsminister.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

93:
Ett tydligt tecken på samgåendet är att 2006 förenades börserna i Helsingfors, Köpenhamn, Reykjavik och Stockholm.

94:
Tønnesson 2002, s. 133 ff.

Alla de nordiska länderna anslöt sig 1996 till det så kallade Schengen-avtalet, ett samarbete inom EU för fri rörlighet och gemensam gränskontroll och polisarbete. Grönland och Färöarna är utanför.

Inför den nya marknaden skedde strukturförändringar inom det nordiska näringslivet. Med avregleringar och internationalisering uppstod en ny ekonomisk rörlighet. Informationsteknologin skapade möjligheter för snabb kontakt och handel över hela jorden. Nordiska företag har på senare år gått samman på olika sätt samtidigt som produktionen förlagts ut i världen.⁹³ Att resa blev allt billigare och turismen ökade som näring.

Grönland fick bättre förbindelser och **Föreningen Sverige-Grönland** bildades efter en utställning i Stockholm 1989. Från Island startade reguljärflyg till Östgrönland och **Kalak, vänförening Grönland-Island** kom till 1992. Efter modell av **Tjaldur** grundades **Uppik, vänskapsförening Finland- Grönland** 1998.

När republiken Island den 17 juni 1994 firade sitt femtioårsjubileum överlämnade den svenske kungen 3 miljoner svenska kronor till **Svensk- isländska samarbetsfonden**. Norges kung var också gäst och det kungjordes att norska staten årligen avsätter en miljon kronor till **Norsk-isländsk kultursamarbeid**. Det är den enda bilaterala förbindelsen som inte är en fond.

Nordisk nytta 1995

När de nordiska länderna var på väg in i europasamarbetet tillsattes en reformgrupp för att lägga fast riktlinjer för det fortsatta arbetet i Nordiska rådet.⁹⁴ I förslaget 1995 fördes principen om *nordisk nytta* fram och det gällde att påvisa nyttan av en nordisk lösning i förhållande till en nationell. Nyttigt var också att utveckla samhörigheten och öka nordisk kompetens och konkurrenskraft. Utifrån detta värderades sedan 47 nordiska institutioner av en grupp som också föreslog att medel skulle gå till större konkreta projekt i stället för att driva institutioner. Mindre byråkrati och större effektivitet var önskan och 13 av institutionerna lades ner. Valutakrisen 1992 i Finland, Norge och Sverige satte sina spår och Sverige krävde nerskärningar av budgeten för det nordiska samarbetet. Kontakterna med EU/EES medförde också nya krav på att både politiker och tjänstemän vände sig mot och ägnade tid åt Europa.

Nordismens framtid

Flera forskare ställde på 1990-talet frågan vad det blir av nordismen i den ökande globaliseringen och vad är Norden. Ett demokratiskt, protestantiskt, progressivt och jämlikt norr ställt mot ett katolskt, konservativt och kapitalistiskt Europa i söder, skrev bland andra forskarna Øystein Sørensen och Bo Stråth.⁹⁵ Nordismen finns bara i vissa historiska situationer och kan förstärka den nationella identiteten, som växer när omvärlden förefaller svårgreppbar.

Efter andra världskriget och under det kalla kriget var det naturligt att fyra små, självständiga länder med den gemensamma språkliga och kulturella identiteten skulle sluta sig samman. För Finlands del var det svårare, men Norden gav en förankring i den västliga kultursfären, ett situationsbetingat val, menade Michael af Malmborg.⁹⁶ Han skrev att nordismen inte bara blev en folkrörelse utan också *föremål för den korporativa statens något förmyndaraktiga välvilja*.⁹⁷ Föreningen Norden kallade han kritiskt för organisationernas organisation och såg nordismen som tillhörande en avslutad epok. Begreppet Norden kanske skulle komma att återfå något av det innehåll det hade före 1800-talets nationalism, det skandinaviska norra Europa ej skilt från det slaviska östra Europa. Liknande tankar om nordismen som det sista kvarvarande 1800-talets kulturnationalistiska projekt hade framförts av andra.⁹⁸

Forskarna har dock inte studerat det nordiska samarbetet på individnivå eller vilken betydelse de personliga kunskaperna, kontakterna och engagemanget haft för det organiserade arbetet. Det faktum att det bara är ett fåtal personer som är aktiva i de olika grupperna av politiker, tjänstemän och sakkunniga framgår sällan, kanske för att det är så självklart.⁹⁹

Den norske juristen Fredrik Sejersted skrev 1998 att rättslikheten under senare år ökat i Norden, inte som resultat av eget samarbete utan som resultat av EU:s lagstiftning. Han påpekade också att de få sakkunniga på området i Norden varit överhopade med nya direktiv. Det hade inte funnits tid för att skapa nya nordiska projekt.¹⁰⁰

Karin Söder uttalade 1991 att hon såg det nordiska samarbetet som *ett verktyg för att öka de nordiska staternas inflytande över utbytet av internationellt samarbete i allmänhet*. Hon konstaterade dock 2002 att det nordiska samarbetet genom omorganisationer på 1990-talet olyckligtvis försvagats till förmån för det europeiska.¹⁰¹

95: Malmborg, Mikael af, Geopolitik och kulturell konstruktion i Norden i *Europa i Norden : Europeisering av nordisk samarbete*, Oslo 1998, s. 111, med hänvisning till Matti Klinge.

96: Michael af Malmborg var forskare vid Historiska institutionen i Lund.

97: Malmborg 1998, s. 119.

98: Henningsen, Bernd, The Swedish Construction of Nordic Identity i *The Cultural Construction of Norden*, Oslo 1997, s. 91-120. Bernd Henningsen var professor i Berlin.

99: Knud Enggaard, som varit mångårig medlem av rådet och samarbetsminister, skrev bland annat om värdet av den personliga samvaron i presidium, i utskott och mellan ministrar och parlamentariker samt om den folkliga förankringen. I *50 år 2002*, s. 190-195.

100: Sejersted, Fredrik, Nordisk rettsamarbete og europeisk integrasjon, i *Europa i Norden*, 1998.

101: Söder i *50 år, 2002*, s. 203.

2

Fonder och föreningar i ett historiskt sammanhang

102:
Norrback, Ole, Nordiskt samarbete blir ännu viktigare än förr, i *50 år*, 2002, s. 231-238.
Ole Norrback var tidigare nordisk samarbetsminister.

103:
Tønnesson 2002, s. 150.

104:
Norden 2000 : Öppet för världens vindar, red. Lars Erik Häggman, Köpenhamn 2000.

Samtidigt beskrev Ole Norrback det frivilliga samarbetet mellan länderna, som ännu viktigare än förr.¹⁰² Han nämner de identiska värderingarna om individ och samhälle, om demokrati, jämställdhet, rätt till utbildning och vård och om hur den enskildes grundläggande rättigheter skall tryggas. Värderingar bakom välfärdsmodellen är något de nordiska länderna gemensamt bör försvara internationellt, samtidigt som det traditionella samarbetet ständigt måste fördjupas för att motsvara nordbornas förväntningar.

När Øivind Tønnesson 2002 ställde frågan om nyttan av de femtio årens officiella samarbete visade han hur svårt begreppet är att använda som måttstock. Han konkluderade att visst har konkreta mål uppnåtts, men viktigast är att Nordiska rådet har stått som symbol för för den nordiska sammanhållningen och identiteten, *til uvurdelig nytte*.¹⁰³

Fonder omvandlas

Under tidigt 2000-tal har en tresidig fond skapats och andra ombildats. En kommunal **Fællesfond mellem Nuuk, Reykjavík og Tórshavn** tillkom 2000 för att knyta närmare band mellan städerna och öka förståelsen i Västnorden. **Dansk-Svensk Kulturfond** etablerades 2003 på grundval av fonden med samma namn från 1952 och en mindre donationsfond från 1991 för att främja dansk-svenska förbindelser. **Kulturfonden Danmark-Grønland** omformades 2005 genom sammanläggning av **Kulturfonden Danmark-Grønland** från 1996, **Grønlandsfonden** från 1959 och **Folketingets Grønlandsfond** från 1948. Svenska staten ökade 2006 fondkapitalet i **Svensk-danska kulturfonden** från 1953 med 10 miljoner svenska kronor.

Yngst bland föreningarna är **SAMÍS, vänskapsförening mellan samer och islänningar** från 2003.

Kultursamarbetet – grunden eller toppen

Norden 2000 – Öppet för världens vindar är rubriken på en rapport om det framtida nordiska samarbetets inriktning och uppgifter. Bakom skriften står en arbetsgrupp, benämnd Vismanspanelen, tillsatt av Nordiska ministerrådet.¹⁰⁴ Den försöker famna vidden av samhällsutvecklingen och möjligheterna för Nordens stämma att höras i världen.

På kultur- och utbildningsområdet tas flera centrala framtidsfrågor upp. Där påpekas att jämsides med internationaliseringen växer intresset för de egna rötterna, vilket även har en nordisk dimension. Föreningarna Nordens roll är härvid fortsatt central, sägs det, samtidigt som en varning ges för att nordisk samverkan inte är lika naturlig för yngre utan erfarenhet av tidigare samarbete och ödesgemenskap. Under 2000-talet är det inte bara datafärdighet och IT-kunnande som krävs utan det är också gedigen allmänbildning och beredskap till livslångt lärande som kommer att vara utslagsgivande. Stöd till konst och kultur bör enligt rapporten ges till större synliga projekt och till Nordiska kulturfonden för utdelning till enskilda projekt och konstnärer.

105:
*Norden 2000 : Öppet för världens
vindar, s. 100.*

I sammanfattningen av Vismanspanelens rekommendationer ingår att förstärka den nordiska värdegemenskapen bland annat genom att markera kulturarv och demokratiuppfattning och att stödja nätverk och utväxlingsprogram. I en illustrerande pyramid hamnar kultursamarbetet på toppen, men det kunde lika gärna legat som en botten.¹⁰⁵

De många som burit fram det nordiska samarbetet genom åren har ofta som unga fått en egen grund för sitt engagemang. Det gäller att arbeta för att nya generationer får möjligheten att öppna sinnet för de andra i Norden så att de kan bära den känslan med sig ut i världen.

När Vismanspanelen använder begreppen nätverk och utväxlingsprogram kan det omfatta både det officiella samarbetets insatser och de ömsesidiga fondernas och föreningarnas verksamhet. Det finns all anledning att utveckla fonderna, stärka dem och ge dem möjlighet till samarbete med de självstyrande områdena. Denna form av kultursamarbete, av dold nordism med spindelnätets många trådar, kommer fortsatt att vara en grund för de nordiska ländernas ställning i världen.

Presentation av nordiska bilaterala kulturfonder

INLEDNING

Antalet bilaterala kulturfonder i Norden beror på hur man räknar dem som har gemensam styrelse men två fonder/utskott och två sekretariat. Sjutton bilaterala fonder beskrivs i detta avsnitt. Femton av dem är bildade mellan nordiska stater med allmänna och insamlade medel och två bygger på privata initiativ. Ett statligt kultursamarbete mellan Norge och Island har samma syfte som fonderna och är medräknat. Härutöver presenteras två nordiska privata donationsfonder och två kommunala samarbetsinitiativ mellan flera parter.

Upplysningar i den följande presentationen är hämtade från fondernas hemsidor, från fondernas sekreterare och i tryckta källor. De gäller 2005 och 2006, men förändringar sker hela tiden.

De flesta fonderna har en egen hemsida, en del finns beskrivna på hemsidor hos Föreningen Norden och Hanaholmens kulturcentrum, nästan alla finns med adresser och andra uppgifter på Nordiska ministerrådets hemsida.

Beslut om en fond kan ha tagits ett år och stadgar utarbetats senare och därför kan det finnas flera tidsuppgifter om dess födelse.

De äldsta bilaterala fonderna gäller *åndelige* förbindelser mellan länderna eller som det senare skrivits, bred kulturförmedling. Alla har syftet att främja samarbete genom ökad förståelse och kunskap om det andra landets kultur- och samhällsliv. Näringslivet nämns också i några statuter, men kulturområdet är det viktiga.

Tre av fonderna, Kulturfonden för Danmark och Finland, Kulturfonden för Finland och Norge och Kulturfonden Island-Finland, har likalydande syfte.

Vissa av fonderna stödjer uttryckligen högre studier och forskning inom kunskapsutbytet. Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde ger också stöd till arbetsutbyte av hantverkare och tjänstemän. Andra har också mer utförligt beskrivna ändamål som de fått när flera fonder slagits samman. Så har till exempel Kulturfonden Danmark-Grønland också, utöver stöd till resor, till uppgift att ge understöd till efterlevande efter de omkomna vid ett skeppsbrott. Arbete för ökad språkförståelse mellan länderna är endast uttalat i en av stadgorna. Fonderna har dock genom åren ägnat stort intresse åt den ömsesidiga, och därmed indirekt den nordiska, språkförståelsen som en grund för ett folkligt samarbete och ett fruktbart utbyte mellan länderna.

Fondernas stadgor finns i några fall på hemsidorna. Där finns också uppgifter om styrelserna, men mer sällan om ekonomi. Nästan alla understryker att den sökande skall vara bosatt eller vara verksam i det ena landet, för en fond omtalas även att inhemskt medborgarskap inte krävs. Medel kan sökas för projekt i eller med det andra landet. Gemensamt för alla fonderna är att de står öppna för ansökan från enskilda, föreningar och organisationer utan några restriktioner.

På hemsidan publiceras i några fall vilka ansökningar som beviljats.

Flera av fonderna utnyttjar möjligheten att på hemsidan ge anvisningar och underlätta för den sökande genom att även tala om vad fonden i praktiken inte finansierar. Där påpekas också att projektet inte får vara avslutat, höra till någon myndighets skyldighet, redan vara finansierat och att medel inte går till löner. Ansökan skickas oftast till sekretariat i det egna landet före en fast ansökningstid.

3

Nordiska bilaterala kulturfonder

Kontakt

Fonden har ett sekretariat i båda länderna.

KULTURFONDEN FÖR FINLAND OCH DANMARK Fondsekreterariatet

Hanaholmen – kulturcentrum
för Sverige och Finland

Hanaholmsstranden 5
FI 0102100 Esbo

fonderna@hanaholmen.fi
www.hanaholmen.fi

Generalsekreterare:

Gunvor Kronman
gunvor.kronman@hanaholmen.fi

+358 (0)9-435 020

Fondsekreterare:

Sini Keinonen
sini.keinonen@hanaholmen.fi

+358(0)9-4350 2430

1a) KULTURFONDEN FÖR FINLAND OCH DANMARK

1b) KULTURFONDEN FOR DANMARK OG FINLAND

Syfte

Ändamålet med de finsk-danska bilaterala kulturfonderna är att främja ett ömsesidigt samarbete mellan Finland och Danmark och att öka den ömsesidiga kännedomen om ländernas kultur- och samhällsliv.

Bakgrund

Kulturfonden för Finland och Danmark och Kulturfonden för Danmark och Finland grundades år 1981 av Finlands och Danmarks regeringar för att stärka samarbete och kontakterna mellan de båda länderna. Kulturfonden avlöste Fondet for Dansk-Finsk Samarbejde från 1959-1960. Samarbetet har genom dansk lag den 5 juni 1959 om hur återstoden, 23 miljoner DKK, från vissa krigsförsäkringar skulle disponeras, erhållit 2,5 miljoner DKK.

Styrelsen

Styrelsen består av åtta ledamöter (fyra från vardera landet) samt deras personliga suppleanter. Undervisningsministeriet i Finland utser de finländska styrelseledamöterna medan de danska utses av ministern för nordiskt samarbete.

Kapital och utdelning

Fondens grundkapital 2008 var i Finland 1 miljon euro och i Danmark cirka 4,8 miljoner DDK. Genom avkastningen från fondkapitalet delar fonderna årligen ut främst resebidrag till enskilda personer och små grupper.

År 2008 tog det finländska fondsekreterariatet emot 132 ansökningar och delade ut 49 stipendier och bidrag till summan av 52.700 euro. Beloppen varierade från 240 till 2.500 euro.

Det danska fondsekreterariatet tog då emot 39 ansökningar och fördelade 278.000 euro till 23 stipendier och bidrag från 4.000 till 37.000 DKK.

Prioriterade områden

Fonderna prioriterar nyskapande verksamhet som ytterligare stimulerar det mångskiftande kulturutbytet.

Bidrag beviljas för samarbete inom konst och kultur, för vetenskaplig forskning (särskilt inom humaniora och samhällsvetenskaper), för språkstudier, för student- och skolgruppers studieresor samt för studier av kulturella, sociala och ekonomiska förhållanden i det andra nordiska landet. Genom att inspirera till seminarier med finska och danska konstnärer, forskare och tänkare vill fonden stödja en utväxling av idéer och information.

Fonden har också egen verksamhet både i Danmark och i Finland. År 2008 arrangerade fonden i Finland ett seminarium om integrationen på arbetsmarknaden i Finland och Danmark. I föreläsningar och diskussioner jämfördes de nya medborgarnas ställning.

Ansökan

Bidrag kan sökas för kulturutbyte inom områden som arkitektur, bildkonst/konstindustri, film och foto, musik, teater, dans och litteratur i det andra nordiska landet. Bidrag beviljas även för språkstudier och vetenskaplig forskning (särskilt inom humaniora och samhällsvetenskaper). Stöd kan även sökas för översättningar och lägerskolor.

Sökande kan vara enskilda personer samt organisationer, föreningar och institutioner.

Ansökan skall vara inlämnad före 28 februari i Finland, och före 5 februari och 15 augusti i Danmark.

Kontakt

KULTURFONDEN FOR DANMARK OG FINLAND

Udenrigsministeriet
Kontoret for Nordeuropa

Asiatisk Plads 2
DK 1448 København K

+45 33 92 04 62

Fuldmægtig
Eva Marie Bagge Steenberg
evabag@um.dk

Kontakt**DANSK-FÆRØSK KULTURFOND**

Statsministeriet
Prins Jørgens Gård 11
DK 1218 København K.

+45 33 92 22 09 eller 33 92 33 00

www.stm.dk

Afdelingsleder

Lenna Hansen
LEH@stm.dk

2) DANSK-FÆRØSK KULTURFOND**Formål**

Fondets formål er at fremme de åndelige forbindelser mellem Færøerne og den øvrige del af det danske rige, jfr. § 2 i fondets fundats fra 1955. Det vil sige kulturformidling i bred forstand mellem Færøerne og Danmark, herunder også mellem Færøerne og Grønland.

Baggrund

Dansk-Færøsk Kulturfond blev oprettet i 1951 efter aftale mellem den danske regering og Færøernes landsstyre. Grundlaget for fondets formue er tilbagebetalingerne af lån, som statskassen ydede færing, der opholdt sig i Danmark under 2. verdenskrig, hvor forbindelsen med Færøerne var afbrudt. Grundkapitalet var i 1951 cirka 3,5 mio. DKK.

Bestyrelse

Fondet administreres af en bestyrelse på fem medlemmer: en repræsentant for Statsministeriet og en, en repræsentant for Kulturministeriet, Rigsombudsmanden på Færøerne og to af det færøske landsstyre valgte repræsentanter.

Kapital og uddeling

Formuen udgør knapt 6 mio. DKK og i 2008 uddeltes 230.000 DKK. Tilskuddene varierer fra 1.000 til 30.000 DKK. I 2008 modtog fondet 67 ansøgninger og der var 23 uddelinger.

Prioriterede områder

Der kan gives støtte til formål inden for teater, film, musik og kunst, bogudgivelser, visse studierejser m.m. Primært har der været støtte til kunst og musik.

Dansk-Færøsk Samfunds studierejselegat

Dansk-Færøsk Kulturfond bestyrer også **Dansk-Færøsk Samfunds studierejselegat**, som består af to portioner på hver 10.000 kr.

Den ene portion går til en studierejse til Færøerne, den anden til en studierejse til Danmark for personer mellem 18 og 30 år.

Dansk-Færøsk Samfund blev stiftet i 1948 og udgav fra 1964 til 1983 årsskriftet *Fra Færøerne: Úr Føroyum* fra bind I til IX-X. Foreningen er nedlagt.

Ansøgning

Ansøgningsfrist 1. marts.

3) KULTURFONDEN DANMARK-GRØNLAND

Formål

Fondens formål er

- 1) at yde støtte til fremme af de kulturelle forbindelser mellem Grønland og den øvrige del af det danske rige. Blandt andet ved støtte til rejser til og fra Grønland, tilskud til kulturelle og sociale institutioner, til udgivelse af tidsskrifter, bøger samt til film. Videre støtte til besøgsfrejser til og fra Grønland og til grønlandere under uddannelse i Danmark.
- 2) Give løbende understøttelse til de efterladte efter de omkomne ved Grønlandsskibet m/s Hans Hedtofts forlis i januar 1959. Endvidere til at afbøde følgerne af ulykker, som Grønlands natur har medført eller vil bringe.

Baggrund

Kulturfonden Danmark-Grønland er oprettet 2005 som følge af en sammenlægning af de tre grønlandsfonde Kulturfonden Danmark-Grønland af 1996, Grønlandsfonden af 1959 samt Folketingets Grønlandsfond. Denne tilkom ved en bevilling på Grønlands styrelses budget 1948-49 med 759.000 DKK der senere er forøget til cirka 5 mio. DKK ved salg af grønlandske frimærker. Fundatsen blev ændret i 1982 med formålet at støtte grønlandske sociale og videnskabelige formål og navnlig at fremme samkvemet mellem Grønland og Danmark.

Bestyrelse

Fondens bestyrelse har syv medlemmer: en repræsentant for Statsministeriet som formand, et medlem udpeget af Statsministeriet, to udpeget af Folketingets Præsidium, en udpeget af Grønlands landsstyre (næstformand) samt to medlemmer udpeget af Grønlands Landsting.

Kapital og uddeling

Formuen udgør ca. 22 mio. DKK, og i 2008 uddeltes 744.000 DKK. Tilskuddene varierer fra 5.000 DKK til 30.000 DKK. I 2008 modtog fonden 67 ansøgninger, og der var 42 uddelinger.

Prioriterede områder

Grønlandsfonden har primært støttet kunststillinger både med grønlandsk kunst i Danmark og dansk kunst i Grønland. Endvidere er der bevillinger til besøgsrejser hjem for i Danmark boende grønlandere, udgivelse af bøger samt festivalstøtte.

Ansøgning

Ansøgningsfrist 1. juni.

Kontakt

KULTURFONDEN DANMARK-GRØNLAND

Statsministeriet
Prins Jørgens Gård 11
DK 1218 København K.

+45 33 92 22 31, 33 92 33 00

www.stm.dk

Kontorfuldmægtig

Tina S. Valenta
tsv@stmdk

Kontakt**FONDET FOR
DANSK-ISLANDSK SAMARBEJDE**

c/o Udenrigsministeriet
Asiatisk Plads 2
DK 1448 København K

+45 70 20 40 76

www.fdis.dk

Sekretær:

konsulent Per Fischer
post@fdis.dk

4) FONDET FOR DANSK-ISLANDSK SAMARBEJDE**Formål**

Fondet for Dansk-Islandsk Samarbejde har til formål at bidrage til forståelse og samarbejde mellem Danmark og Island på kulturelle og andre områder. Fondet har desuden en særlig forpligtelse til at støtte det danske sprog i Island.

Baggrund

Fondet for Dansk-Islandsk Samarbejde er oprettet 1959 ved lov om anvendelse af overskuddet i visse krigsforsikringsforbund. Loven var afslutningen på en flere år lang diskussion om, hvad man skulle gøre med det overskud på cirka 23 mio. DKK, der var tilbage, efter at de i 1939 og 1940 oprettede krigsforsikringsforbund havde afsluttet deres udbetaling af erstatning for krigsskade på løsøre og bygninger.

Af de nævnte 23 mio. DKK anvendtes en million til oprettelse af Fondet for Dansk-Islandsk Samarbejde. Fondet for Dansk-Finsk Samarbejde og Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde blev oprettet ved samme lejlighed. Statsminister Viggo Kampmann indbød til stiftende fællesmøde for de nordiske samarbejdsfonde den 5. december 1960, der regnes som fondets fødselsdag. Fondet har sæde i København.

Bestyrelse

Bestyrelsen består af fem medlemmer der udpeges af ministeren for nordisk samarbejde. De skal være bosat i Danmark.

Kapital og uddeling

Fondets kapital er på cirka 6,3 mio. DKK. Der rådes for tiden over et årligt afkast på cirka 300.000 DKK. I 2008 blev 33 af 67 ansøgninger imødekommet med beløb fra 2.000 til 26.000 DKK, men der var også tilskud til større projekter.

Prioriterede områder

Fondet støtter særlig arbejds- og studieophold for studerende, kunstnere, forfattere og ledere af ungdomsorganisationer med kulturelt formål. Der gives midler til videnskabelige arbejder af interesse for begge lande. Faglig oplæring og udveksling af håndværkere, arbejdere og funktionærer kan støttes. Udveksling af gæstespil, kunstudstillinger og lignende falder indenfor fondets rammer ligesom andet der kan vække interesse for Island i Danmark og Danmark i Island. Et eksempel er en stor maleriudstilling *Islandske malerier i dansk privateje* i 2004 og Vigdís Finnbogadóttir Institutets konference *Dialogue of Cultures* i 2005.

Ansøgning

Ansøgningsfrister 15. april og 15. oktober.

5) DANSK-ISLANDSK FOND

Formål

Fondets formål er at styrke den åndelige forbindelse mellem Danmark og Island, at fremme islandsk forskning og videnskab og at støtte islandske studerende.

Baggrund

Dansk-Islandsk Forbundsfond er oprettet ved kgl. stadfæstet fundats af den 15. marts 1920 i henhold til den dansk-islandske forbundslov af den 30. november 1918 i forbindelse med Islands selvstændighed. Da bestemtes i §14 at til hvert af universiteterne i Reykjavik og København skulle henlægges en fond på 1 million DKK til at styrke den åndelige forbindelse mellem landene. Fundatsen og navnet er er ændret ved kgl. stadfæstelse 7.2.1951 efter forbundslovens ophævelse.

En dansk-islandsk kommission tog sommeren 1918 i Reykjavik stilling til forfatningssagen, det islandske flag og gamle krav til erstatning blandt andet for jorder der ved reformationen var overtaget af kronen og for skader voldt af den kgl. monopolhandel. I løsningen indgik kulturfondene. Der blev fra dansk side understreget at de var en tak for de åndelige værdier man havde fået fra Island. Fondene skulle give støtte til islandsk litteratur og forskning i Danmark, til oversættelser og til foredrag. Dette gjaldt også danskeres studier i nye og gamle islandske forskningsgrene. Fondene var ikke kun tænkte for for universiteterne og det var *en dansk folkesag at disse penge anvendes på formånstjenlig måde.*¹⁰⁷

Bestyrelse

Bestyrelsen har fem medlemmer, to valgt af Undervisningsministeriet og tre af Konsorium ved Københavns Universitet.

Kapital og uddeling

Fondet disponerer årlig over cirka 75.000 DKK, som er afkast af den en gang fastsatte kapital om 1.000.000 DKK samt et årligt tilskud fra Undervisningsministeriet.

År 2008 indkom 40 ansøgninger og 21 blev bevilget med 3.000 til 6.000 DKK. Ialt uddeltes 73.000 DKK.

Prioriterte områder

År 2008 bevilgedes midler til forskning, koncerter, teaterudveksling samt til studieophold/rejser.

Ansøgning

Ansøgningsfrister 1. april og 1. oktober.

Kontakt

DANSK-ISLANDSK FOND

Sankt Annæ Plads 5
DK 1250 København K.

+45 33 14 82 76

www.norden.org

danskislandskfond@mail.dk

Sekretær:

Inga Harðardóttir
(onsdag kl 10-13)

^{107:}

Berlin, Knud, *Den dansk-islandske Forbundslov af 20. November 1918*. København 1920, s. 99.

Kontakt**SÁTTMÁLASJÓÐUR HÁSKÓLA ÍSLANDS, FORBUNDSFONDEN VED ISLANDS UNIVERSITET**

Háskóli Íslands
Sæmundargötu 6
IS 101 Reykjavík

+354 525 43 35

www.sjodir.is

Birna Björnsdóttir
birnabjo@hi.is

6) SÁTTMÁLASJÓÐUR HÁSKÓLA ÍSLANDS/FORBUNDSFONDEN VED ISLANDS UNIVERSITET**Formål**

Fondens formål er for det første, som det er udtrykt i fundatsen fra 1920, at styrke den åndelige forbindelse mellem Danmark og Island, gennem at støtte udgivelse af forskning som berører begge lande, eller hvert land for sig. At give midler til forelæsninger om det ene land i det andet, samt til oversættelse av islandske skrifter til dansk og danske til islandsk. At støtte danske studenters studier i gamle og nye islandske forskningsgrene, og endelig at støtte islændinges forskning i Danmark.

For det andet skal fonden styrke islandske videnskaber og videnskabelige udgivelser, støtte samlinger og laboratorier, herunder indkøb af bøger til universitetet, forskningspremier og universitetslæreres rejser i forskningsøjemed.

For det tredje skal der ydes støtte til islandske studerende.

I dag er fonden helt rettet mod videnskab og der gives støtte til rejser for universitetets lærere og andre ved universitetet ansatte forskere, som vil deltage i internationale konferenser og forskningsprojekter. Således ikke kun til Danmark.

Baggrund

Fonden er oprettet ved kgl. stadfæstet fundats af den 15. marts 1920 i henhold til den dansk-islandske forbundslov af den 30. november 1918 i forbindelse med Islands selvstændighed. Da bestemtes i §14 at der til hvert af universiteterne i Reykjavik og København skulle henlægges fonde til at styrke den åndelige forbindelse mellem landene.

Bestyrelse

Den historiske fond hører under universitetets bestyrelse.

Kapital og uddeling

Grundkapitalen var 1 million DKK i 1918. Kapitalens værdi faldt under 2. verdenskrig, men fonden overlevede takket være indtægter fra en biograf, Tjarnarbió, åbnet i 1942.

I dag er afkastningen desværre ubetydelig og Islands universitet har set sig nødsaget til at give tilskud af egne driftsmidler. Det drejede sig i 2008 om 53 mio. ISK, som svarer til cirka 3 mio. DKK.

Stipendierne er dels større, op til 100.000 ISK (cirka 6.000 DKK), til dækning af rejser og dagpenge i to uger, dels mindre, 45.000 ISK (cirka 2.600 DKK).

I 2008 blev der givet ialt 267 bevillinger til berettigede ansøgere.

Ansøgning

Stipendier kan søges af universitetets ansatte efter særlige bestemmelser.

Ansøgningsfrist 30. april.

Kontakt**FONDET FOR
DANSK-NORSK SAMARBEID**

Lysebu
PB 109
Holmenkollen
NO 0712 Oslo

+47 21 51 10 00

www.lysebu.no

Schæffergården

Jægersborg Allé 166
DK 2820 Gentofte

+45 39 77 28 00, +45 39 77 28 08

karen@schaeffergaarden.dk
www.schaeffergaarden.dk

Generalsekretær:

Per Ivar Vaagland
fondet@dansk-norsk.no
www.dansk-norsk.no

7) FONDET FOR DANSK-NORSK SAMARBEID**Formål**

Fondet for dansk-norsk samarbeid har som formål å arbeide for økt forståelse og samarbeid mellom Danmark og Norge på kulturelle og andre områder.

Fondet eier og driver Lysebu i Oslo og Schæffergården ved København. Stedene har som formål å ta imot fondets stipendiater og danne ramme om fondets dansk-norske arrangementer: kurser, seminar og konferanser samt åpne publikumsarrangementer.

Bakgrunn

Fondet ble stiftet i 1946 av restmidlene fra den danske Norgeshjælpen under annen verdenskrig. Når arbeidet med det danske krigsforsikringsforbund opphørte i 1959 fikk fondet 3,5 mill. DKK. Eiendommen Lysebu ble etter innsamling i Norge skjenket til fondet i 1947 og Schæffergården ble kjøpt i 1950. Stedene ble åpnet for alminnelig inntektsgivende kurs- og konferansevirksomhet henholdsvis i 1965 og 1972. Inntektene av denne virksomheten benyttes til å realisere det ideelle formålet.

Styre

Styret har 14 medlemmer, halvparten bosatt i Danmark, halvparten i Norge. I styret sitter representanter for universitet, skolen, kirken, kunsten, næringslivet og arbeiderbevegelsen. Styret er selvsupplerende. Valg av styremedlemmer godkjennes av den tilsynsførende myndighet i vedkommende land.

Kapital og utdeling

Fondets grunnkapital er 16 mill. NOK. Fondets vesentlige formue består av de to eiendomme Lysebu og Schæffergården. Driften av dem finansierer til stor del fondets virksomhet.

I 2007 benyttet fondet 10,5 mill. NOK til den ideelle virksomheten (eks. administrasjon). I alt omfattet den 108 arrangementer i 2007, derav 40 kurs, 8 konferanser og 3 utstillinger, 10 konserter og 9 andre åpne publikumsarrangementer. Totalt omfatter den ideelle virksomheten årlig cirka 7 000 stipendiatdøgn.

Litteratur

Tømret af tillid : 50 års dansk-norsk samarbejde, red. Vigdis Ystad, Per Ivar Vaagland, Torben Brostrøm, Niels Steensgaard og Karsten Bertelsen, Danmark 1996.

Prioriterte områder

Fondets kjerneområder er kultur og utdanning. Det satses særlig på utdanningen av kunnskapsformidlere (lærere, journalister, bibliotekarer). Tyngdepunktet i fondets programvirksomhet ligger på de identitetsbærende fagene. Målet er å styrke det dansk-norske språk- og kulturfellesskapet. En stor del av undervisningsvirksomheten handler om naboSpråksforståelse og formidling av kunnskap om dansk og norsk som naboSpråk. Særlig omfattende er denne kursvirksomheten innenfor grunnutdannelsen av lærere. Fondet samarbeider her med Hanaholmen og Voksenåsen og med Biskops- Arnö om kurs for å styrke den nordiske språkforståelsen.

Fondet ønsker å knytte deler av virksomheten til de mest aktuelle samfunnsspørsmål i de to land. Dette skjer blant annet gjennom særlig profilerte seminar og konferanser der nye tema og målgrupper blir løftet fram. Spørsmål i tilknytning til globalisering og det flerkulturelle samfunnet har vært gjenstand for viktige arrangementer de siste årene, blant annet har religionsdialog og forholdet mellom stat, samfunn og religion vært viktige tema.

Fondet står bak en rekke utgivelser, i hovedsak basert på seminarvirksomheten. I 1987 tok fondet initiativet til et historieforskningsprosjekt som resulterte i firebindsverket *Danmark-Norge 1380-1914*, utgitt 1997-98. Et samarbeidsprosjekt mellom danske og norske pedagoger og idéhistorikere resulterte i boken *Dannelsens forvandlinger*, som kom ut i 2003.

Prosjektet dialog islam-kristendom førte til utgivelsen *Islam, kristendom og det moderne*, 2004. I 2005 kom *Grenser og grannelag*, om de nordiske grenselandskapenes historie. Fondets egen historie beskrives i *Tømret af tillid*, 1996.

Søknad

Dansker kan søke opphold på Lysebu og nordmenn på Schæffergården for kortere studietid med relevans for fondets formål. Både enkeltpersoner og grupper kan søke. Søknadene behandles løpende.

Kontakt**FONDET FOR
DANSK-SVENSK SAMARBEJDE****Nordisk Råd**

Folketinget
Christiansborg
DK 1240 København K.

dansk-svenskfond@ft.dk

+45 33 37 34 36
eller +45 33 37 59 55

www.dansk-svenskfond.dk

8) FONDET FOR DANSK-SVENSK SAMARBEJDE**Formål**

Fondet har til formål at bidrage til øget forståelse og samarbejde mellem Danmark og Sverige på kulturelle og andre områder.

Til fremme af dette formål vil fondet blandt andet kunne yde økonomisk støtte til

- a) arbejds- og studieophold i Danmark og Sverige for danske eller svenske statsborgere med uddannelse ved et af de to landes universiteter eller andre undervisningsinstitutioner og studerende ved disse samt kunstnere, forfattere og ledere af danske eller svenske ungdomsorganisationer med kulturelt formål.
- b) videnskabelig arbejder af interesse for begge lande,
- c) faglig oplæring af danske håndværkere, arbejdere og funktionærer i Sverige og tilsvarende svenske i Danmark, og udveksling af håndværkere, arbejdere og funktionærer,
- d) udveksling af gæstespil, kunststillinger og lignende,
- e) anden virksomhed, som tager sigte på at vække interesse for dansk arbejde og kultur i Sverige og for svensk arbejde og kultur i Danmark og på anden måde fremme det gensidige kendskab til de to lande og deres forhold.

Baggrund

Fondet er oprettet af den danske stat ved lov af den 5. juni 1959 om anvendelse af overskuddet af visse krigsforsikringsforbund. Da hensattes 7,5 mio. DKK til dansk-svensk samarbejde.

Bestyrelse

Fondets bestyrelse består af fem medlemmer, der udpeges af ministeren for nordisk samarbejde, som ligeledes udpeger bestyrelsens formand. Bestyrelsen udpeges for seks år og genvalg kan finde sted.

Kapital og uddeling

Dispositionsbeløbet, der er renteindtægt fra fondskapitalen på omkring 12 mio. DKK, er omkring 450.000 DKK per år. Der bevilges årlig cirka 60 tilskud til cirka 150 ansøgninger. Størrelsen varierer stærkt, fra 250 DKK per elev eller 500 DKK for voksen på gruppestudierejse og op til 6.000 DKK per studieår i nabolandet. Støtte til kulturprojekter bevilges efter projektets art og omfang. Fondet samarbejder med Svensk-danska kulturfonden om tildeling af stipendier til journalist- og juristuddannelsen.

Ansøgning

Tilskud kan søges af svenske og danske statsborgere. Ansøgningsfrister 15. januar, 15. maj og 15. oktober.

9) KULTURFONDEN ISLAND-FINLAND

Syfte

Ändamålet är att främja ett ömsesidigt samarbete mellan Finland och Island och att öka den ömsesidiga kännedomen om ländernas kultur- och samhällsliv.

Bakgrund

Kulturfonden Island-Finland inrättades år 1975. Den grundades av Finlands regering i syfte att befästa och utveckla de kulturella förbindelserna mellan Finland och Island och till hågkommelse av Islands 1100-årsjubileum 1974. Fondens statuter är fastställda av undervisningsministeriet i Finland efter samråd med undervisningsministeriet på Island. Från och med år 2008 har Kulturfonden Island-Finland börjat få ett årligt stipendieanslag från den isländska staten. Fondens statuter är fastställda av undervisningsministeriet i Finland och ministeriet för undervisning, forskning och kultur i Island.

Styrelse

Styrelsen består av fyra ledamöter, två från vardera landet. Styrelsen utses av undervisningsministeriet i Finland och ministeriet för undervisning, forskning och kultur i Island.

Kapital och utdelning

Fondens grundkapital är 500.000 euro. År 2008 tog Kulturfonden Island-Finland emot sammanlagt 100 ansökningar och delade ut 43 stipendier varierande mellan 500 och 2.500 euro till ett sammanlagt belopp om 39.500 euro.

Prioriterade områden

Bidrag beviljas för samarbete inom konst och kultur, för vetenskaplig forskning (särskilt inom humaniora och samhällsvetenskaper), för språkstudier, för student- och skolgruppers studieresor samt för studier av kulturella, sociala och ekonomiska förhållanden i det andra nordiska landet. Fonden har också haft egen verksamhet och ordnade till exempel en veckokurs för sammanlagt sex isländska och finska skönlitterära översättare på Hanaholmen 2004 i samarbete med Informationscentralen för Finlands litteratur.

Ansökan

Bidrag kan sökas för kulturutbyte inom områden som arkitektur, bildkonst/konstindustri, film och foto, musik, teater, dans och litteratur. Bidrag beviljas för studier av kulturella, sociala och ekonomiska förhållanden i det andra nordiska landet samt för språkstudier och vetenskaplig forskning (särskilt inom humaniora och samhällsvetenskaper). Stöd kan även sökas för översättningar och lägerskolor. Sökande kan vara enskilda personer samt organisationer, föreningar och institutioner. Ansökan årligen före den 28 februari.

Kontakt

KULTURFONDEN ISLAND-DANMARK Fondsekreterariatet

Hanaholmen – kulturcentrum
för Sverige och Finland

Hanaholmsstranden 5
FI 02100 Esbo

fonderna@hanaholmen.fi

www.hanaholmen.fi

Generalsekreterare:

Gunvor Kronman

gunvor.kronman@hanaholmen.fi

+358 (0)9- 435 020

Fondsekreterare:

Sini Keinonen

sini.keinonen@hanaholmen.fi

+358 (0)9- 4350 2430

3

Nordiska bilaterala kulturfonder

Kontakt

Fonden har ett sekretariat i varje land.

KULTURFONDEN FÖR FINLAND OCH NORGE

Fondsekreteriatet

Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland

Hanaholmsstranden 5
FI 02100 Esbo

www.hanaholmen.fi

fonderna@hanaholmen.fi

Generalsekreterare:

Gunvor Kronman

gunvor.kronman@hanaholmen.fi

+358 (0)9-435 020

Fondsekreterare:

Sini Keinonen

sini.keinonen@hanaholmen.fi

+358 (0)9- 4350 2430

10a) KULTURFONDEN FÖR FINLAND OCH NORGE

Syfte

Ändamålet är att främja ett ömsesidigt samarbete mellan Finland och Norge och att öka den ömsesidiga kännedomen om ländernas kultur- och samhällsliv.

Bakgrund

Kulturfonden för Finland och Norge, liksom Norsk-finsk kulturfond, grundades år 1979 genom en bilateral överenskommelse mellan Finlands och Norges regeringar för att stärka samarbetet och kontakterna mellan de båda länderna. Avtalen undertecknades i Bergen den 24 augusti 1979. I Norge är namnet Norsk-finsk kulturfond.

Styrelsen

Styrelsen för Kulturfonden för Finland och Norge samt Norsk-finsk kulturfond består av sex ledamöter (tre från vardera landet).

Undervisningsministeriet i Finland utser de finländska styrelseledamöterna och kultur- och kyrkoministeriet i Norge de norska.

Kapital och utdelning

Fondens grundkapital 2008 var i Finland 2 miljoner euro och i Norge cirka 7 miljoner norska kronor. Genom avkastningen från fondkapitalet delar fonderna årligen ut främst resebidrag till enskilda personer och små grupper.

År 2008 tog det finländska fondsekreteriatet emot sammanlagt 136 ansökningar och delade ut 66 stipendier. Bidragen varierade i storlek från 200 till 3.000 euro och det sammanlagda beloppet var 65.100 euro.

Fonden bidrar också till projekt i det Finsk-norska kulturinstitutets regi. Stödet till verksamheten uppgick till 25.000 euro år 2008.

Prioriterade områden

Fonderna prioriterar nyskapande verksamhet som ytterligare stimulerar det mångskiftande kulturutbytet.

Bidrag beviljas för samarbete inom konst och kultur, för vetenskaplig forskning (särskilt inom humaniora och samhällsvetenskaper), för språkstudier, för student- och skolgruppers studieresor samt för studier av kulturella, sociala och ekonomiska förhållanden i det andra nordiska landet.

Inom egen verksamhet har fonden bland annat uppmärksammat 100-årsmarkeringen av den svensk-norska unionens upplösning, 100-årsminnet av Henrik Ibsens död och arrangerat ett seminarium om kvinnornas roll i fredsprocesser ur ett finsk-norskt perspektiv med Crisis Management Initiative, CMI, och Norges ambassad i Helsingfors.

Finsk-norska kulturinstitutet

Kulturfonden är också huvudman för det Finsk-norska kulturinstitutet i Oslo. Fonden utser institutets styrelse och stöder årligen dess verksamhet genom projektbidrag.

Ansökan

Bidrag kan sökas för kulturutbyte inom områden som arkitektur, bildkonst/konstindustri, film och foto, musik, teater, dans och litteratur.

Bidrag kan sökas för studier av kulturutbyte inom områden som arkitektur, bildkonst/konstindustri, film och foto, musik, teater, dans och litteratur samt för språkstudier och vetenskaplig forskning (särskilt inom humaniora och samhällsvetenskaper). Stöd kan även sökas för översättningar och lägerskolor.

Sökande kan var enskilda personer samt organisationer, föreningar och institutioner.

Ansökan skall årligen lämnas in före 28 februari i Finland och före 31 mars i Norge.

3

Nordiska bilaterala kulturfonder

Kontakt

NORSK-FINSK KULTURFOND

Rådhusgaten 21
NO 0158 Oslo

+47 22 47 76 80

www.finno.no

Fondets sekretær:

Astrid Rode
astrid_rode@hotmail.com

Finsk-norsk kulturinstitutt har samme adresse som fonden.

10b) NORSK-FINSK KULTURFOND

Formål

Norsk-finsk kulturfond har som formål å fremme forståelse og kulturforbindelse mellom de to land og folk ved å yte støtte av fondskapitalens avkastning til virksomhet og initiativ som bidrar til større kunnskap om og økt kontakt mellom de to folks kultur-, samfunns- og næringsliv.

Bakgrunn

Norsk-finsk kulturfond og Kulturfonden för Finland och Norge ble opprettet av den norske og finske regjering i 1979. Avtalen ble undertegnet den 24. august 1979 i Håkonshallen i Bergen i forbindelse med Nordisk råds møte.

Styre

Fondet og dets avkastning disponeres av et felles styre med seks medlemmer. Tre af disse er valgt af Kultur- og kirke departemenet i Norge og tre styremedlemmer er valgt af Undervisningsministeriet i Finland. Saksbehandling skjer i hvert land, men tildeling vedtas af hele styret.

Kapital og utdeling

Som den finske regjering satte den norske regjering av 3 mill. NOK ved opprettelsen. Selve grunnkapitalen består av cirka 7 mill. NOK. Antall søknader har de seneste årene ligger rundt 60. Tildelingen har vært beskjeden, i snitt cirka 150 000 NOK. Mellom 25 og 30 prosent av søkerne får positivt svar. Bidragsmottaker får en delfinansiering av sitt prosjekt beløpende fra 3 000-50 000 NOK..

Norsk-finsk kulturpris

Norsk-finsk kulturpris, på 50 000 NOK, ble første gang delt ut i 1992.

Prioriterte områder

Styret legger vekt på at midlene skal fordeles mellom ulike fag- og kulturområder og mellom profesjonelle og amatører, barn, unge og voksne.

Kurs og studier i finsk og tiltak for barn og ungdom er høyt prioritert, som leirskoleopphold eller skoleturer til Finland. Prosjekter som skal synliggjøre kvenenes historie og egenart utgjør en god del søknader hvert år. Andre gjelder finnskogingene på Østlandet og dagens arbeidsinnvandring fra Finland.

Finsk-norsk kulturinstitutt

Instituttet, som ble opprettet 1997, er støttet av den finske stat for å styrke kontakten mellom Finlands og Norges kultur-, samfunns- og næringsliv og for å øke kunnskapen om finsk kulturliv.

Kulturinstituttet har også en utadrettet virksomhet med utstillinger, konserter, litterære aftener, seminarer, teateraftener og foredrag.

Søknad

Enkeltpersoner, organisasjoner, foreninger og institusjoner med virksomhet innenfor fondets interesseområde kan søke. Søknader fra privatpersoner kan for eksempel gjelde reiser til Finland i forbindelse med studier, festivaler eller utstillinger. Det kan også være søknader som gjelder produksjoner innenfor arkitektur, billedkunst/kunsthistorie, film, foto, musikk, teater, dans og litteratur. Norske institusjoner kan søke til samarbeid med finske institusjoner. Bidrag tildeles også vitenskapelig forskning og studier.

Søknadsfrist 31. mars.

11) KULTURFONDEN FÖR SVERIGE OCH FINLAND

Syfte

Kulturfonden för Sverige och Finland har till ändamål att främja de kulturella förbindelserna mellan dessa länder genom att i form av bidrag ur fondkapitalets avkastning understödja strävanden att öka kännedom om och kontakten mellan de båda ländernas kultur, näringsliv och folk. § 1 i stadgarna 1960.

Bakgrund

Kulturfonden tillkom 1960 efter ett avtal mellan regeringarna 1958. Då avsattes en del av de räntelikvider, som Finland skulle erlägga på sin statsskuld sedan krigsåren, till en fond för kultursamarbete mellan de båda länderna. Tillägg till grundkapitalet har gjorts flera gånger från båda länderna under 1960- och 1970-talen. Fonden är uppdelad i ett svenskt och ett finskt utskott.

Styrelse

Fondens arbete leds av en styrelse som består av sex ledamöter, tre från Sverige och tre från Finland. Styrelsen utses av respektive lands regering. De väljer också ordförande och vice ordförande som alternerar mellan de två utskotten. Styrelsen utser sakkunniga som yttrar sig över bidragsansökningar.

Kapital och utdelning

Kulturfonden för Sverige och Finland är den största bilaterala fonden i Norden. I Finland uppgår fondkapitalet till omkring cirka 22 miljoner euro. År 2008 avsattes cirka 1,5 miljoner euro för bidrag och egen verksamhet. In kom cirka 1 000 ansökningar och 650 000 euro fördelades som bidrag till 400 projekt, från 500 till 10 000 euro. Dessutom beviljades cirka 200 000 euro till omkring 230 vistelseveckor och 210 stipendiater reste till Sverige.

I Sverige uppgår fondkapitalets bokförda värde till drygt 150 miljoner kronor. År 2008 avsattes cirka 3,6 miljoner SEK i bidrag och egna projekt. Av 321 ansökningar fick 110 projekt stöd med drygt 2,4 miljoner SEK. Bidragen brukar vara mellan 10 och 50 000 SEK.

Även större bidrag förekommer, till exempel fick Föreningen Norden 210 000 SEK, Finlands kulturinstitut 180 000 SEK och Sverigefinska Riksförbundet 60 000 SEK.

Stipendier och resebidrag för svenskers vistelse på Hanaholmen utdelades med drygt 300 000 SEK. Fonden utdelade 175 vistelsedygn. Dessutom utdelades 50 000 SEK för att öka svenskt deltagande i Hanaholmens arrangemang.

Fondens bägge utskott utser varje år sina kulturpristagare, i Finland är priset 5 000 euro, i Sverige 35 000 SEK. Fonden utdelade 2008 tre priser per land, totalt sex kulturpriser.

Hanaholmen

Fonden är också huvudman för Hanaholmen - Kulturcentrum för Sverige och Finland i Esbo utanför Helsingfors, med ändamålet att främja kulturutbytet och samarbetet på samhällslivets alla områden. Efter det att Sverige 1967, i samband med 50-årsjubileet av Finlands självständighet, beslutat efterskänka största delen av Finlands stats-skuld tog Finlands regering beslut om att skapa ett gemensamt kulturcentrum och Hanaholmen invigdes 1975. Det har en egen styrelse, fristående från fonden. Ordförande utses av Finlands regering och övriga ledamöter av kulturfonden.

Årligen arrangerar Hanaholmen cirka 80 evenemang på kulturcentret med cirka 12 000 deltagare, främst från Finland och Sverige. Inom ramen för projektet *1809 – det nya Finland*, det nya Sverige organiseras under *Märkesåret* ett stort antal seminarier, utställningar och arrangemang för att informera om ländernas gemensamma historia, väcka intresse för grannlandet och att lyfta upp frågor som är viktiga för ländernas framtida utveckling.

Finlandsinstitutet

Finlandsinstitutet har som målsättning att synliggöra finländsk kultur i Sverige, stärka den sverigefinska kulturen och främja kulturutbytet mellan Finland och Sverige.

Kulturfonden för Sverige och Finland var stiftande medlem när Stiftelsen Finlands Kulturinstitut bildades 1995 och ersatte Stiftelsen Finlands hus från 1969. Stiftelsen äger och förvaltar den kulturhistoriskt värdefulla fastigheten i Stockholm, uppförd 1896 för KFUM. Stiftelsen förvaltas av en styrelse med ledamöter från bägge länderna, bland dem två representanter för Kulturfonden för Sverige och Finland.

Finlandsinstitutet anordnar utställningar, konserter, filmvisningar, teater, författarträffar, föreläsningar, kurser och seminarier - ett sextiotal arrangemang per år. I institutets undervisning i finska deltar 80-100 studerande per termin. Finlandsinstitutets sverigefinska bibliotek för över 17 000 titlar, inklusive drygt 100 tidningar och tidskrifter, från Finland. Det har årligen cirka 16000 utlån och över 6 000 kundbesök. Finlandshuset fungerar också som konferenscentrum med över 20 000 gästdagar per år.

3

Nordiska bilaterala kulturfonder

Kontakt

Kulturfonden för Sverige och Finland har två sekretariat:

KULTURFONDEN FÖR SVERIGE OCH FINLAND
Hanaholmens kulturcentrum
FI 02100 Esbo
Finland

fonderna@hanaholmen.fi

Fonddirektör:

Gunvor Kronman

gunvor.kronman@hanaholmen.fi

+358 (0)9-4350 2420

Fondsekreterare:

Satumari Hagelberg
satumari.hagelberg@hanaholmen.fi

+348 (0)9-4350 2420

Föreningen Norden

Box 127 07

SE 112 94 Stockholm, Sverige

foreningen@norden.se

Fonddirektör:

Mats Wallenius

mats@norden.se

Fondsekreterare:

Raili Rajjavuori
raili@norden.se

+46 (0)8-506 113 00

www.kulturfonden.net

Finlandsinstitutet/Finlandshuset

Snickarbacken 4

SE 111 83 Stockholm

www.finlandsinstitutet.se

Prioriterade områden

Till fondens prioriterade områden hör nyskapande projekt, sådana som har god synlighet, ungdomar som medverkande samt kontakt mellan förmedlare som journalister och högsolor.

Projektet *Svenska nu* i Finland initierades av fonden 2005 och har nu vuxit till ett omfattande nätverk i syfte att främja svenska språket i finska skolor. Projektet administreras genom Hanaholmen och når med sina kulturprogram cirka 100 000 elever och har en egen hemsida www.svenskanu.fi.

Motsvarande insatser för att höja och synliggöra finska språket i Sverige är planerade för 2009.

Märkesåret 1809

Det nya Finland, det nya Sverige, är ett projekt för att 2009 uppmärksamma att det är 200 år sedan Sverige och Finland skildes åt och Finland blev ett autonomt område inom Ryssland. Fondens engagemang inleddes redan 2003 genom kontakter med de bägge ländernas regeringar. Syftet var att genom forskning på ett framåtsyftande sätt uppmärksamma rikssprängningen och stärka samhörigheten mellan Finland och Sverige. Fonden är representerad både i den finska och den svenska statliga kommittén för *Märkesåret 1809*. Det svenska utskottet kommer att dela ut särskilda aktivitetsbidrag i Sverige med medel anvisade av Nationalkommittén och Riksbankens Jubileumsfond. Förberedelser inför *Märkesåret 1809* har under senare år präglat fondens verksamhet. www.1809info.net.

Ansökan

Stöd kan sökas för projekt och utbyte inom fondens verksamhetsområden:

Finsk-svenskt samarbete inom litteratur, teater, dans, musik, film, bildkonst, design, hantverk, utställningar, media med mera. Ansökan kan också gälla vetenskaplig forskning (främst humaniora), ökad språkförståelse (finska/svenska), korta språkkurser/studier och översättningar. Projekt som främjar samarbetet mellan Sverige och Finland inom historia, samhällsutveckling och kultur kan också sökas. Detsamma gäller projekt som ökar kännedomen om Finland i Sverige och Sverige i Finland, till exempel seminarier, journalistiskt arbete samt förmedling av färdiga program, som utställningar. Förmedling av färdiga program, till exempel utställningar i det andra landet. Bidrag kan också sökas till lägerskolor för barn och ungdomar.

Vistelsestipendier från Sverige kan sökas till Hanaholmen i Finland eller från Finland till Stockholm eller till andra orter. Stipendier till Sverige beviljas enskilda finländare, men också svenska grupper kan få bidrag till Finland.

Ansökningstider 15 september och 31 januari.

Litteratur

Jutikkala, Eino, *Samarbete över Bottniska viken : Kulturfonden för Sverige och Finland 1960- 1990*, Helsingfors, 1992.

Kulturen och tiden : kulturcentrum för Sverige och Finland 25 år : ur Hanaholmens historia, red. Alexandra Ramsay, Ekenäs 2000.

Personer och evenemang : kulturcentrum för Sverige och Finland 25 år, red. Alexandra Ramsay, Ekenäs 2000.

Kontakt

Fonden administreras av
Föreningen Norden i Stockholm.

**STIFTELSEN SVENSK-ISLÄNDSKA
SAMARBETSFONDEN**

Box 127 07
SE 112 94 Stockholm

+46 (0)8-506 113 00

svensk-islandskafonden@norden.se
www.norden.se

Fonddirektör:

Mats Wallenius
mats@norden.se

Box 127 07
SE 112 94 Stockholm

12) STIFTELSEN SVENSK-ISLÄNDSKA SAMARBETSFONDEN**Syfte**

Stiftelsen skall främja svensk-isländskt samarbete, ömsidigt kulturutbyte samt information om svenska och isländska kultur- och samhällsförhållanden. Syftet skall tillgodoses genom stipendier och projektbidrag till enskilda personer och organisationer i bland och Sverige. Stiftelsen skall i första hand ge bidrag inom kulturens, utbildningens och forskningens områden, men kan också stödja annan verksamhet som syftar till att öka kunskapen om eller kontakten mellan de båda länderna. § 2 i stadgarna 1995.

Bakgrund

Fonden bildades genom den svenska regeringens gåva vid republiken Islands 50-årsjubileum den 17 juni 1994.

Styrelse

Styrelsen består av sex ledamöter, tre representanter för kultur- och samhällsliv från varje land utsedda av regeringarna, en av dem efter förslag från Föreningen Norden i respektive land. Ordförandeskapet alternerar. Stiftelsen har säte i Stockholm.

Kapital och utdelning

Den svenska regeringen avsatte 3 miljoner SEK 1994. Kapitalet uppgick 2008 till cirka 4 miljoner SEK och den löpande avkastningen, cirka 150 000 SEK får användas till fondens verksamhet. År 2008 utdelades 23 resebidrag á 5 000 SEK till 23 av 157 ansökningar.

Prioriterade områden

Fonden har initierat flera större projekt som sedan kunnat genomföras i samarbete med andra. År 2003 stödde fonden *Íslandsdagurinn* i Stockholm och i november samma år ordnades, på initiativ av fonden, *Svenska veckan* i Reykjavik då svensk kultur presenterades.

Fonden fick 1995 ett projektanslag från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse för arbete med en ny isländsk-svensk ordbok. En databas upprättades som underlag och 2005 slöts ett avtal mellan Sverige och Island för fortsatt samarbete mellan Göteborgs universitet och Islands universitet. Sveriges regering tog beslut om ett inledande stöd på svensk sida med 4,8 miljoner SEK för åren 2005-2006 och Islands regering om stöd för arbetet på isländsk sida. Projektet väntas få finansiering till och med 2010 och det sammantagna svenska anslaget kan beräknas överstiga 15 miljoner svenska kronor. Ambitionen är att arbetet också leder till att det parallellt utarbetas nya isländsk-norska och isländsk-danska ordböcker. Projektet är hittills fondens största framgång.

Ansökan

Stipendium kan sökas av enskilda personer bosatta i Sverige eller på Island för resa med bilateralt ändamål. Ansökan före den 1 februari.

Fondsekreterare:

Lena Wiklund
lena.wiklund@norden.se

www.norden.se/island.asp

Menntamálaráðuneytið

Sænsk-islenski
samstarfsjóðurinn

Sölvhólsgötu
IS 101 Reykjavík

+354 560 95 00

postur@mrn.stj.is

www.menntamalaraduneyti.is

Litteratur

*Stiftelsen Svensk-isländska
samarbetsfonden: betänkande
av Beredningsgruppen för
svensk-isländskt samarbete,
Stockholm 1994.*

Kontakt

Fonden administreras av
Föreningen Norden, Stockholm.

**SVENSK-NORSKA
SAMARBETSFONDEN**

Box 12707
SE 112 94 Stockholm

+46 (0)8-506 113 00

www.norden.se

foreningen@norden.se

eller

**SVENSK-NORSK
SAMARBEIDSFOND**

Harbitzalléen 24
NO 0275 Oslo

+46 22 51 76 60

Voksenåsen
www.voksenaasen.no

13) STIFTELSEN SVENSK-NORSKA SAMARBETSFONDEN**Syfte**

Stiftelsen skall främja svensk-norskt samarbete samt verka för ömsesidigt utbyte och information om svenska och norska kultur- och samhällsförhållanden. § 1 i stadgarna 1993.

Bakgrund

Svensk-norska samarbetsfonden bildades av den svenska staten 1949 genom medel från Norgehjälpens Frihetsgåvekommitté och Norska nasjonalhjelpen med ett grundkapital om 2,3 miljoner SEK. Samtidigt bildades motsvarande fond i Norge, Fondet for svensk-norsk samarbeid, med 3 miljoner NOK. De två fonderna hade en gemensam styrelse och förenades 1993 i en stiftelse med säte i Stockholm.

När Svensk-hemmet Voksenåsen i Oslo, Norges nationalgåva till Sverige, som tack för hjälpen under och de första åren efter andra världskriget, öppnades 1960, fick fonderna ansvar för driften. Sedan 1976 utgör Voksenåsen ett eget bolag som samarbetar med Svensk-norska samarbetsfonden.

Styrelse

Samarbetsfonden hade en stor styrelse som från 2009 minskats från tio till sex ledamöter, utsedda av de svenska och norska regeringarna. Föreningen Norden i Sverige och Svensk-norska föreningen i Stockholm kan föreslå tre personer till svenska regeringen. Föreningen Norden och Norsk-svensk-förening i Oslo kan ge motsvarande förslag till den norska regeringen. Ordförandeskapet alternerar.

Kapital och utdelning

Stiftelsens grundkapital är de två fondernas sammanslagna behållning 1992 som uppgick till ett bokfört värde av drygt 30 miljoner SEK. Bidrag ges till verksamheten vid Voksenåsen, Föreningarna Norden i Sverige och Norge samt tre bilaterala vänskapsföreningar. Kunsterhuset i Svolve har fått stöd sedan fondens tillkomst.

Fonden delade 2008 ut två konstnärstipendier till norska konstnärer för vistelse vid Gerlesborgsskolan i Bohuslän och åtta svenskar fick stipendium till Kunsterhuset i Svolve. Antalet sökande var 27 och utdelningsvärdet 85 000 SEK. Av 92 inkomna ansökningar om projektbidrag beviljades 16.

Bidragens storlek varierade från 7 000 SEK till 40 000 SEK, som vanligen är den högsta summan. Totalt fördelades 280 000 SEK. Fonden har haft ett anslag från Sveriges regering till rese- och vistelsestipendier för svenskar till Voksenåsen. Detta gick 2008 till svenskt deltagande i *Sommarkademien*, mångkulturellt seminarium, språk- och kulturkurser för lärar- och journaliststuderande samt enskilda vistelser på Voksenåsen.

Prioriterade områden

Till fondens större insatser hör *Ny Giv 1988* med bland annat *Hundra femmor*, brevväxling mellan skolklasser, som levt vidare i samarbete med Föreningen Norden. Stora satsningar gjordes också under 2005 i bägge länderna, mästartklasser i musik och världsmusik arrangerades under festvecka på Voksenåsen och Norsk-svenska dagar i Göteborg. Ett intressant ungdomsprojekt är *Gränskontakt*, där museer, Bohusläns museum och Halden Historiske Samlinger, och folkhögskolor samarbetar med Föreningen Norden. Ett särskilt statligt bidraganslag från Sverige har sedan 2003 givits till skrivarseminarier på Voksenåsen med unga från bägge länderna, särskilt riktat till dem med utomnordisk bakgrund. Ett svensk-norskt designprojekt knutet till Voksenåsen bygger vidare på ett som utvecklats mellan Sverige och Finland, drivet av Kulturfonden för Sverige och Finland.

Voksenåsen

Voksenåsen, som ligger överst på Holmenkollåsen, är en plattform för kurser, seminarier, konferenser och traditionellt svenska festdagar. Voksenåsen drivs som en kommersiell konferensanläggning, men har en egen produktion av konserter, utställningar och olika utbytesprogram för nordisk ungdom. Sedan 2008 har Voksenåsen även etablerat en egen internationell verksamhet, *Dag Hammarskjöld-programmet*. Under 2008 genomfördes över 50 arrangemang, ett antal konferenser med högst olika rubriker, utöver kulturverksamheten. Med anledning av 50-årsjubilet 2010 förbereds, i samarbete med fonden, ett bokprojekt, *I takt och otakt, berättelser om Sverige och Norge genom 50 år*. Voksenåsen har en egen styrelse som utses av den svenska regeringen. Vistelsestipendier till Voksenåsen skall från 2009 sökas direkt till Voksenåsen. Ansökningarna behandlas fortlöpande.

Ansökan

Sökande skall vara bosatta/verksamma i Sverige eller Norge. Konstnärsstipendier kan sökas av bildkonstnärer, fotografer, skulptörer och andra. Vistelsestipendier beviljas till journalister, lärarträffar och researchresor, men också för svensk-norska möten kring gemensamma teman.

Ansökningstider 15 januari; för vistelsestipendium till Stockholm, sista februari, maj, september och november.

Litteratur

Samtal över Kölen : norsk och svenskt sett från Voksenåsen, red. Per-Axel Hildeman, Stockholm 1996.

Landqvist, Åke, *Från svenskesuppe till hundra femmor : Svensk-norska samlingsfonden genom 50 år*, Stockholm 1999.

Kontakt**NORSK-ISLANDSK
KULTURSAMARBEID**

Kultur- og kirkedepartementet
Postboks 8030 Dep
NO 0030 Oslo

postmottak@kkd.dep.no

Kontaktpersoner

Stein Sægrov og
Kristin Solbjør Folstad
www.dep.no/kkd/

**Menntamálaráðuneytið
Ragnheiður H. Þórarinsdóttir**

Sölvhólsgötu
IS 101 Reykjavík

+354 545 95 00

www.menntamalaraduneyti.is

14) NORSK-ISLANDSK KULTURSAMARBEID**Formål og bakgrunn**

Da kong Harald i 1994 besøkte Island i forbindelse med 50-årsjubileet for Islands selvstendighet, ble det kunngjort at den norske stat årlig vil avsette midler til å fremme norsk-islandsk kultursamarbeid.

Det er ikke utformet formelle statutter for bruken av midlene. I praksis har det blitt lagt vekt på både historiske og samtidrettede tiltak. De skal ha relevans for begge land og skal helst gi avkastning i form av varige kontakter mellom kunstnere, kulturarbeidere eller forskere etter at det konkrete prosjektet er gjennomført.

Styrelse

Disponering av midlene skjer på bakgrunn av samråding mellom Kultur- og kirkedepartementet og det islandske kulturdepartement. Årlige møter om dette finner sted vekselvis i Reykjavik og i Oslo.

Kapital og utdeling

På Kultur- og kirkedepartementets budsjett blir det årlig avsatt vel over 1 mill. NOK til fremme av norsk-islandsk kultursamarbeid. For 2009 er det avsatt 1,277 mill. NOK.

I årene 2001-2008 er det årlig blitt utdelt cirka 1 mill. NOK fordelt på flere mottakere, med beløp fra 20 000 til 500 000 NOK. De større tiltakene har som oftest et flerårig løp.

Antall søknader varierer, samtlige 10 søkere i 2007 fikk tildelt midler og i 2008 ble 10 av 14 søknader innvilget.

Prioriterte områder

Snorastofa i Reykholt, islandsk-norsk nettordbok og kultursamarbeid mellom Island og Vesterålen har vært blant de prioriterte prosjektene. Støtte er også gitt til arkeologiske undersøkelser, utstillinger, teater, danseforestillinger, konserter, filmformidling og cirkusturnering. I tillegg er det gitt tilskudd til flere prosjekter på litteraturfeltet, blant annet til oversettelse av middelalderlitteratur. Kulturmidlene bidrar dermed til å støtte et stort mangfold av prosjekter som på ulikt vis fremmer kultursamarbeid mellom Island og Norge.

Søknning

Det er ikke satt noen søknadsfrist. Søknadene blir behandlet etter hvert som de kommer inn. Ordningen kunngjøres ikke.

15) DANSK-SVENSK KULTURFOND

Formål

At fremme dansk-svenske kulturforbindelser og i det hele taget dansk-svensk venskab og forståelse. Desuden skal fondet afholde udgifterne til forlængelse og vedligeholdelse af John Evert Grans familiegravsted på Bispebjerg Kirkegård.

Baggrund

Fondet dannedes 2003, da Dansk-Svensk Venskabs- og Kulturfond och John Evert Grahns fond sloges sammen. I baggrunden findes Dansk-Svensk Kulturfond fra 1952 der disponeredes af den svenske ambassadør i samråd med de danske initiativtagerne til fondet. Formålet var at fremme dansk-svensk kulturudveksling i første række gennem virksomhed i Danmark, men også gennem at drive oplysning om danske forhold i Sverige.

Dansk-Svensk Venskabs- og Kulturfond blev stiftet af Sveriges Ambassade i København i 1981 med formålet at fremme dansk-svenske kulturforbindelser og venskab og forståelse. John Evert Grahns Fond blev stiftet 1991 ved testamentarisk bestemmelse, dels til bevarelse af familiegravstedet, dels til fremme af dansk-svenske kulturforbindelser.

Bestyrelse

Bestyrelsen består af 5 til 15 personer, som vælges for to år ad gangen. Bestyrelsen har i 2008 otte medlemmer. Et medlem af bestyrelsen vælges af Sveriges Ambassade i København, medens bestyrelsen for de resterende medlemmers vedkommende supplerer sig selv. Det medlem, der vælges af Sveriges Ambassade, fungerer som næstformand.

Kapital og uddeling

Fondets bundne egenkapital er på 1,7 mio DKK. Afkastet anvendes til egne kulturprojekter.

Prioriteret område

Fondet støtter projekter med tilknytning til forskellige kunstarter, musik, arkitektur, billedkunst osv. Fondet har i 2008 givet et rejselegat på 25.000 DKK til skuespiller Pernille August samt afholdt en oplæsningsaften på Hofteatret i København i forbindelse med Selma Lagerlöfs 150-års fødselsdag.

Ansøgning

Ansøgninger modtages ikke.

Kontakt

Ordfører: Catharina Collet
catharina@collet.d

Lundbygaardsvej 100
DK 4750 Lundby

+45 55 76 76 45
privat +45 55 76 70 01

Kontakt

Fonden administreras av
Föreningen Norden i Stockholm.

Svensk-danska kulturfonden
Föreningen Norden
Box 127 07
SE 112 94 Stockholm

+46 (0)8-506 113 20

svensk-danska-fonden@norden.se

www.norden.se

Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde

Prins Jørgens gård 2
DK 1240 København K.

+45 33 37 50 50

16) STIFTELSEN SVENSK-DANSKA KULTURFONDEN**Syfte**

Fondens ändamål är att genom stipendier och annat stöd främja svenskt-danskt kulturellt samarbete. Stiftelsen skall i första hand ge bidrag inom områdena litteratur, konst och vetenskap, men kan också stödja varje annan verksamhet som syftar till att öka kunskapen om och kontakterna mellan de båda länderna.

Bakgrund

Fonden bildades som en stiftelse 1953 genom medel från en insamling i Sverige, främst bland större företag med intresse för att öka kontakten mellan Danmark och Sverige. Insamlingen skedde med prins Bertil i spetsen och starten var ganska blygsam till ett stort anslag kom från bokförläggaren Michael Hansen, Förlagshuset Norden, som bland annat givit ut Svensk uppslagsbok och Nordisk familjebok.

Styrelse

Styrelsen består av tre ledamöter som utses av stiftarna, Lunds universitet, Sydsvenska Industri- och handelskammaren, Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm, Handelshögskolan i Stockholm, Kungliga Akademien för De Fria Konsterna samt Föreningen Norden i Sverige. De godkänns av regeringen. En representant från danska ambassaden i Stockholm är adjungerad vid styrelsens möten.

Kapital och utdelning

Svenska staten ökade 2006 fondkapitalet med 10 miljoner SEK och då inleddes ett samarbete med systerfonden i Danmark, Fondet for Dansk- Svensk Samarbejde. År 2008 uppgick kapitalet till cirka 11,3 miljoner SEK och den löpande avkastningen, cirka 560 000 SEK får användas till fondens verksamhet. År 2008 utdelades nio enskilda projektbidrag om 10 000-20 000 SEK, totalt 152 000 SEK. Tillsammans med Fondet for Dansk-svensk Samarbejde utlystes 2008 ett bidrag om 300 000 SEK för utbytesprogram för journalist-studerande mellan Danmark och Sverige.

Ansökan

Ansökan om projektbidrag före den 1 april.

Evers & Co:s fond for svenske videnskabsmænds studier i Danmark

Fonden stiftades 1943 med samtycke från konung Christian X. William Evers, född och uppvuxen på Bornholm, bosatt i Köpenhamn drev ett företag som handlade med kakel och golvbeläggningar. I Helsingborg hade han firman, Evers & Co., kallad Tjerpappsfabriken. Årligen ställs ett anslag till fondens förfogande för svenska vetenskapsmäns kortare studier i Danmark. Stipendierna är cirka 5 000 SEK och omkring fem stipendier utdelas. Stipendier kan sökas av studerande, doktorander eller andra som är inskrivna i universitet eller högskola i Sverige.

Ansökan

Ansökan före den 15 september.

Kontakt**Huvudstyrelsen****LETTERSTEDSKA FÖRENINGEN**

Box 22 333
SE 104 22 Stockholm

+46 8 654 75 70 (fre 10-12)

info@letterstedtska.org

www.letterstedtska.org

Huvudredaktör för Nordisk
Tidskrift är Claes Wiklund.

Letterstedtska föreningen tog
initiativ till studier av nordiska
samarbetsfrågor och boken
*Norden i sicksack: Tre spårbyten
inom nordiskt samarbete*,
redaktörer Bengt Sundelius och
Claes Wiklund, Stockholm
2000.

17) LETTERSTEDSKA FÖRENINGEN**Syfte**

Uppgiften är enligt stadgarna *att befordra gemenskapen emellan de fem nordiska rikena i avseende på industri, vetenskap och konst samt att åt yrkesflitens såväl som åt vetenskapens och konstens utveckling inom dessa riken bereda uppmuntran och stöd.*

Bakgrund

Jacob Letterstedt (1796-1862) företagare, bankdirektör och svensk-norsk konsul i Kapstaden donerade 1862 en förmögenhet för att *i de Skandinaviska länderna söka åstadkomma gemenskap och samverkan i industriel, vetenskaplig och konstnärlig sträfvän.*

Letterstedtska föreningen grundades 1875, delar ut anslag och stipendier och ger sedan 1878 ut Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri.

Styrelse

Letterstedtska Föreningen fick från början en svensk huvudstyrelse med en dansk och en norsk avdelning. Nu har den fem nationella avdelningar sedan en finländsk och en isländsk avdelning 1981 ersatt tidigare kommittéer. Föreningens svenska avdelning, som har 102 medlemmar, utser huvudstyrelsens tolv ledamöter. Den danska avdelningen har 27 medlemmar och den norska avdelningen 17, bägge utser inom sig en styrelse. Den finländska som har 11 medlemmar och den isländska med 7 medlemmar fattar beslut in pleno. Avdelningarna har alla ordförande och ständigt sekreterare.

De nationella avdelningarna delar ut bidrag åt enskilda medan den svenska huvudstyrelsen beslutar om gemensamma anslag.

Kapital och utdelning

Kapitalet förvaltas av Vetenskapsakademien. Totalt finns 2 840 000 SEK för utdelning 2009.

De nationella avdelningarna förfogar över omkring 150 000 SEK vardera, men den isländska disponerar cirka 90 000 SEK.

År 2008 var antalet sökande omkring 700 och 182 anslag delades ut gemensamt, som högst 25 000 SEK. De nationella bidragen, som främst går till enskilda studieresor, var 146 och varierade i storlek från omkring 1 500 till 18 000 SEK. En förteckning publiceras i Nordisk Tidskrift nummer 4.

Prioriterade områden

Sedan slutet av 1970-talet har Letterstedtska föreningen ungefär vartannat år arrangerat seminarier på skilda teman som *Dagspressen och det nordiska*, *Det nordiska högskolesamarbetet*, *Norden och Europa*, *Nordisk säkerhetspolitik* och *Den nordiska bok- och tidskriftsmarknaden*. År 2002 anordnades ett seminarium på temat *Norden i samverkan. Då - nu - sedan* med anledning av Nordiska rådets 50-årsjubileum. År 2006 arrangerades seminariet *Norden och globaliseringen*. Under 2009 kommer ett seminarium om nordisk säkerhet att arrangeras.

Sedan år 1981 utdelas en gång om året Jacob Letterstedts nordiska förtjänstmedalj som tillfaller en person som gjort en särskilt framträdande insats för att främja det nordiska samarbetet.

3

Nordiska bilaterala kulturfonder

Litteratur

Letterstedtska föreningen tog initiativ till studier av nordiska samarbetsfrågor och boken *Norden i sicksack : Tre spårbyten inom nordiskt samarbete*, red. Bengt Sundelius och Claes Wiklund, Stockholm 2000.

Lindberger, Örjan, Jacob Letterstedt och kulturskandinavismen, *Nordisk Tidskrift* 1994:285

Wiklund, Claes, Om Jacob Letterstedt, *Nordisk Tidskrift* 1993:554.

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri

Tidsskriften utkommer sedan 1998 med fyra nummer per år, bland dem två temanummer om nordisk politik och ekonomi och om nyutkommen skönlitteratur. Ett temanummer 2005 ägnades unionsupplösningen och ett annat 2007 åt Norden och globaliseringen.

Ansökan

Anslagen utdelas företrädesvis till vetenskapliga arbeten ägnade åt jämförande behandling av företeelser i de nordiska länderna, för gästbesök av nordiska forskare i annat nordiskt land, för anordnande av konferenser och seminarier av nordiskt intresse, för tryckning och /eller översättning av publikationer av nordiskt intresse samt för inköp av litteratur eller annan utrustning vid institutioner med nordisk inriktning.

Enskilda kan hos de nationella avdelningarna söka anslag till studieresor och deltagande i nordiska konferenser, före 15 september.

Ansökningsfrister för den gemensamma utdelningen är 15 februari och 15 september.

18) STIFTELSEN CLARA LACHMANNS FOND

Syfte

Stiftelsen Clara Lachmanns fond för befrämjande av den skandinaviska samkänslan verkar inom två områden dels *beredande av tillfälle åt personer, tillhörande något av de skandinaviska länderna, att lära känna inrättning och förhållanden i något av de andra länderna eller att där idka studier vid skolor eller universitet, dels spridande - genom utgivande av publikationer eller annat sätt, som finnes lämpligt - av upplysning om de skandinaviska ländernas och folkens förhållanden samt betydelsen av deras sammanhållning*. Härutöver stadgades det generella ändamålet *stödjande av det skandinaviska samarbetet på alla områden, där sådant må befinnas nyttigt och ändamålsenligt*. Till Skandinavien räknas: Danmark, Färöarna, Island, Norge och Sverige.

Bakgrund

Clara Lachmann (1864-1920) född Meyer i Köpenhamn och bosatt i Ystad, där maken Jacob Lachmann (1844-1909) hade drivit ett sockerbruk. Hennes mor och dotter dog 1919 och hon testamenterade då delar av sin stora förmögenhet till stärkandet av den skandinaviska samkänslan. Året innan hade hon lämnat bidrag till ett skandinaviskt judiskt studentmöte, men hennes nordiska intresse är i övrigt inte känt. Hon var medstiftare av Sydsvenska konsertföreningen och gynnade den genom donationer. Advokaten Otto Mannheimer i Göteborg var vän och rådgivare vilket medverkade till att fonden fick sitt säte där när den bildades 1923.

Den Lachmannska familjens dansk-svenska verksamhetsområde var fondens, men också Norge skulle enligt testamentet vara representerat.

Styrelsen

Styrelsen består av sex ledamöter, två från Danmark och Sverige, en från Island och Norge. De utses av ett kollegium i varje land. I kollegierna ingår bland annat rektorerna för universiteten i Lund, Köpenhamn, Oslo och Islands universitet i Reykjavik. Fonden står under tillsyn av länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Kontakt

STIFTELSEN
CLARA LACHMANNS FOND
c/o S E B Enskilda Banken
Stiftelser och företag
SE 405 04 Göteborg

+46 (0) 31-62 25 16
www.claralachmann.org

3

Nordiska bilaterala kulturfonder

Litteratur

Clara Lachmanns fond: en historik.
Povl Bagge, Erik Lönnroth och
Jörgen Weibull, Göteborg 1993.

Kapital och utdelning

Donationen utgjorde fondkapitalet på cirka 2 miljoner SEK. År 2007 var kapitalet cirka 48 miljoner SEK och utdelningen cirka 1,6 miljon SEK. Av 240 ansökningar beviljades 88. Bidragens storlek är vanligen från 4 000 till 40 000 SEK.

Prioriterade områden

Styrelsen prioriterar ansökningar som stödjer enskilda personer eller grupper och då möten av olika slag. Bidrag ges gärna till skolbarns vistelse i annat skandinaviskt land. Bland senare bidrag finns till exempel medel för färöiska konstnärers kontakter med nordiska kollegor i anslutning till en färöisk utställning i Danmark och Norge.

Ansökan

Bidrag ges till ändamål med klar skandinavisk inriktning som omfattas av mer än ett skandinaviskt land. Bidrag kan beviljas till följande ändamål:

1. Exkursioner, studieresor i grupp, kursverksamhet och läger.
2. Deltagande i kongresser, möten och symposier samt i undantagsfall enskilda studier.
3. Anordnande av kongresser, möten och symposier.
4. Övrigt som kan befrämja den skandinaviska samkänslan, t. ex. genom publikationer eller spridande av upplysning om länderna och folken samt betydelsen av deras sammanhållning.

Ansökningsblankett finns att hämta på hemsidan.

Ansökan senast 14 januari.

19) NORDISKT KULTURSAMARBETE MELLAN HUVUDSTÄDERNA

Stiftelsen Hässelby nordiskt kulturcentrum 1963-2000

Stiftelsen Hässelby, de nordiska huvudstädernas centrum för kulturutbyte, bildades 1963 och finansierades av de fem stiftarna, Helsingfors, Köpenhamn, Oslo, Reykjavik och Stockholm. Senare kom även Mariehamn, Nuuk och Torshavn, huvudstäder i de självstyrande områdena, att medverka. Syftet var att sprida intresse och kunskap om kulturen i de nordiska huvudstäderna. Det skedde genom möten mellan politiker och tjänstemän i de nordiska städerna samt genom kurser, konferenser, utställningar och program. Verksamheten upphörde med utgången av 2000 och ansvaret för det fortsatta kultursamarbetet lades på kulturförvaltningen i respektive stad.

Fortsatt nordiskt samarbete

Kulturnämnden i Stockholm leder det fortsatta nordiska kultursamarbetet med regelbundna kulturnämndskonferenser som alternerar mellan städerna.

Vid Hässelbystiftelsens avslutande styrelsemöte beslöts att *stiftelsens behållning under en period av fem år skulle användas till projekt inom kultursamarbetet*. Dessa medel, 500 000 SEK, har till och med våren 2008, utnyttjats för stipendier och annat kultursamarbete.

Kontakt

NORDISKT KULTURSAMARBETE MELLAN HUVUDSTÄDERNA

Stockholms stads
kulturförvaltning
Nordiskt kultursamarbete
Box 16 113
SE 103 22 Stockholm

+46 (0)8-508 319 40

www.kultur.stockholm.se

Yvonne Boulogner
yvonne.boulogner@kultur.stockholm.se

3

Nordiska bilaterala kulturfonder

Veckostipendium

Veckostipendium gav möjlighet för anställd inom kulturförvaltningarna att under en vecka följa arbetet på en motsvarande arbetsplats i annan nordisk huvudstad. Under åren 2003-2008 har 129 ansökningar inkommit och 98 beviljats.

Resestipendium

Resestipendium för erfarenhetsutbyte mellan professionella konstnärer och kulturjournalister involverade i projekt som kulturförvaltningarna vill stödja. Stipendiet avsåg resa samt 3 000 SEK. Under åren 2003-2008 inkom 478 ansökningar varav 211 beviljades.

Villa Bergshyddan

Stockholms stad har sedan 1986 erbjudit författare, musiker, dansare och andra skapande kulturarbetare från de övriga sju huvudstäderna vistelse i Villa Bergshyddan. Gästbostaden är från 1700-talet och ligger i en trädgård vid inloppet till staden. Åren 2001 - 2008 har i genomsnitt 70 ansökningar per år handlagts. Av dessa har cirka 20 stipendiater årligen fått möjlighet att vistas där en eller två veckor under tiden april-oktober.

Ansökan

Utlysning av gästbostaden görs av kulturförvaltningarna. Sökande måste vara mantalsskriven i någon av huvudstads kommunerna.

Ansökan före 1 februari.

20) FÆLLESFOND MELLEM NUUK, REYKJAVÍK OG TÓRSHAVN

Formål

Fondets formål er at styrke forståelsen og samarbejdet mellem politikere og borgere i Nuuk, Reykjavik og Tórshavn og at bevilge økonomisk støtte til aktiviteter (for eksempel gennem kultur, undervisning og sport) i denne forbindelse. § 3 i statutterne 2000.

Baggrund

Fondet er udvidet i 2000 af Nuuk kommunalbestyrelse, Reykjavik byråd og Tórshavn byråd, da Reykjavik indtrådte i fondet. Det afløser en tidligere Fællesfond mellem Tórshavn og Nuuk fra år 1988. Fondet er stiftet fordi en almindelig venskabsforbindelse ikke gav det udbytte byrådsmedlemmer og borgere forventede, idet et udvalgt antal byrådsmedlemmer mødtes hvert andet andet år, med eller uden embedsmænd. Der skete intet i mellemprioriteten mellem venskabsmøderne, byrådsmedlemmer vælges for fire år, og dermed forsvandt en del venskaber/forbindelser. Man syntes dette var uheldigt, samtidig som man ville knytte byerne og befolkningen tættere og skabe større forståelse med aktiviteter som ses i venskabsbyerne.

Styre

Fondet ledes af en bestyrelse bestående af borgmestrene fra de tre hovedstæder og to andre kommunalbestyrelse/byrådsmedlemmer.

Kapital og uddeling

Hver af kommunerne indskyder 100.000 DKK per år. Uddeling kan opgå til 300.000 DKK udover tidligere restance. I 2008 var der 12 ansøgere, 11 fik bevilget støtte på i alt 359.000 DKK. Størrelsen af bevillingerne lå mellem 10.000 og 67.000 DKK.

Prioriterede områder

Der ydes støtte til ansøgninger fra borgere, foreninger, klubber m.v. i venskabsbyerne Nuuk, Reykjavik og Tórshavn. Der er ingen grænser for, hvad man støtter. Formålet er at skabe forståelse og samarbejde; tiderne skifter, derfor tager man alle nye udfordringer med.

Ansøgning

Bidrag kan søges af enkeltpersoner, grupper og organisationer. Ansøgning før medio maj, se annoncer. Tórshavn kommune forestår budget og regnskabsfunktionen. Sekretariatfunktionen går på skift således, at ansøgninger sendes til kommunerne, som inden en bestemt dato videresender disse til værtsbyen, som er protokolfører.

Kontakt

FÆLLESFOND MELLEM NUUK, REYKJAVÍK OG TÓRSHAVN

Tórshavnar kommuna
Postsmoga 32
FO 110 Tórshavn

Sekretær:
Anva Bech
anva@torshavn.fo

+298 30 20 10

Gunnar Eydal,
sérfræðingur,
Reykjavíkurborg,
gunnar.eydal@reykjavik.is

Gerda Knudsen
afdelingsleder,
Nuuk kommuna,
gekn@nuuk.gl

www.torshavn.fo

www.nuuk.gl,

www.reykjavik.is

4

Nordiska bilaterala vänföreningar

108:
Se www.prh.fi
Ansluten förening betecknas r.f.

Presentation av nordiska bilaterala vänföreningar

INLEDNING

De ideella, ömsesidiga kulturföreningarna har alla börjat med en idé, en önskan av att följa ett intresse och medlemmar har slutit upp kring det. Tydligast är viljan att förmedla kunskap och samlas kring kulturprogram.

Det finns ett flertal nordiska, opolitiska vänskapsföreningar med samma målsättning som fonderna, att genom större, ömsesidig kunskap öka förståelsen mellan länderna. Några få har fast tillknytning till en fond. Svensk-norska samlingsfonden har till exempel genom åren lämnat stöd till Norsk-svensk förening i Oslo och Svensk-norska föreningen i Stockholm.

I ett särskilt avsnitt presenteras sexton föreningar som alla har ömsesidighet i namn och syfte och nu är verksamma. Flera vänföreningar finns, till exempel Norsk-finsk förening i Bergen, Oslo och Tromsø, men alla har tyvärr ej kunnat beskrivas här.

Det är inte stor skillnad på arbetet med kulturprogram i en vänskapsförening och en sammanslutning för dem som stammar från samma trakt, men syftet är ett annat. Gemensamt för kulturföreningarna är att den sociala samvaron också spelar en stor roll.

Benämningen samfund för en ideell sammanslutning var förr vanlig, men har samma innebörd som en förening. I Finland kan en förening anslutas till föreningsregistret som Patent- och registerstyrelsen upprätthåller.¹⁰⁸

Nästan alla de bilaterala föreningarna samarbetar tätt med Föreningen Norden, Norden i Fokus eller Nordens hus och det andra landets ambassad när sådan finns. Stöd ges från flera håll till sammanslutningarna, men de flesta är helt beroende av medlemsavgifterna. Några förmedlar eller delar ut egna, mindre stipendier.

Föreningarna har oftast 150 till 250 medlemmar. Störst är Samfundet Sverige-Finland med 250 medlemmar. Den Svensk-norska föreningen hade tusentals medlemmar under andra världskriget, nu har den omkring 300. Norsk-svenska föreningen i Oslo rapporterar ökande medlemsantal, omkring 400. När Föreningen Finland-Danmark 1987 uppstod bland dem som varit krigsbarn i Danmark fick den över 600 medlemmar att jämföra med dagens lite över 100. Minskningen är naturlig när intresset är knutet till en viss tid, men generationsskiften är i allmänhet besvärliga för en ideell sammanslutning.

I allt har dessa sexton bilaterala vänföreningar i Norden vortåt 3000 betalande medlemmar.

Kontakt**DANSK-ISLANDSK SAMFUND**

Nybrovej 116
DK 2800 Kgs. Lyngby

www.dansk-islandsk.dk

Formand:

Steen Lindholm
lindholm@post8.tele.dk

+46 45 27 72 00

21) DANSK-ISLANDSK SAMFUND**Formål**

Dansk-Islandsk Samfund har til formål at fremme forståelsen og det indbyrdes kendskab Danmark og Island imellem.

Baggrund

Foreningen er grundlagt i 1916 i København. En artikel om Island og Danmark i Højskolebladet i sommeren 1915 og en efterfølgende debat gav impuls til samfundets oprættelse. Den islandske forfatningsstrid var i fuld gang og samfundet havde en vis indflydelse på løsningen ved Forbundsloven/Unionsakten i 1918. I planerne indgik foredrag, virke i pressen, i skolerne og ved udgivelse af småskrifter og bøger. Eventuelt også ved ordning af fællesrejser til Island. Tanken var også at gøre islændinge i Danmark mere kendt med danske forhold og udvikle de naturlige økonomiske forbindelser mellem Danmark og Island.

Samfundet fik hurtigt 900 medlemmer, planerne blev fulgt og senere dannedes en islandsk afdeling med 350 medlemmer. Den er efter nogle års dvaletilstand atter aktiv.

Virke

Medlemmer inviteres til foredragsaftner, koncerter, udstillinger eller andre kulturelle programmer med islandske emner og medvirkende. Der holdes 2-5 møder per år ud over arrangementer i samarbejde med andre. Kulturrejser ordnes til Island.

En stor satsning var udstillingen *Islandske malerier i dansk privateje*. Den blev forberedt med en inventering som vil resultere i en database. Udstillingen blev vist på Nordatlantens Brygge og i Gerðarsafn, Kópavogur, Island i 2004. Et festskrift er udgivet i anledning af Dansk-Islandsk Samfunds 90-års jubilæum. Antal medlemmer er cirka 250.

Nyhetsblad

Nyt fra Island, udkommer fire gange pr år. Jubilæumsnumret 2006 indeholder artiklerne *Danmark- Island* i 559 år ved Böðvar Guðmundsson og *Dansk-Islandsk Samfund dengang og nu* ved Steen Lindholm.

A.P. Møllers fond for islandske studerende

Fondet blev oprettet af skibsreder A.P Møller i 1936. Der ydes støtte til huslejhjælp og anden understøttelse til islandske studerende ved universiteter og andre højere lærestalter i Danmark.

Dansk-Islandsk Samfund er repræsenteret i fondsbestyrelsen og ekspederer også ansøgningerne. I 2008 var der godt og vel 70 ansøgninger og omkring halvdelen blev bevilget støtte, i størrelsen 10.000 til 25.000 DKK.

Samarbejde

Entrepenørfirmaet Pihl & Søn bistår med sekretariat.

Ansøgning

Ansøgningsfrist er 31. december.

Litteratur:

Nyt fra Island,
Jubilæumsnummer,
Dansk-Islands Samfund 90 år,
Lyngby 2006.

Nyt fra Island,
4 numre om året. Redaktør:
Torben Rasmussen.

Kontakt**Suomi-Tanska-yhdistys r.y.,
Föreningen Finland-Danmark r.f.**

Suvantokatu 13
FI 33100 Tampere
www.sci.fi/~oh31uu/

Ordförande:

Kirsti Strömberg
kirsti.stromberg@gmail.com
Kuikankatu 1.B.126
FI 33100 Tammerfors

+358 (3) 3 3621975 eller
+35840 7668074

Sekreterare:

Antti Parkkonen
Palomäentie 27 as.4
FI 33230 Tammerfors

+35850 379 3701

Medlemssekreterare:

Leila Strömberg-Koli
leila.stromberg@sci.fi
Rusthollarinkatu 6 C 5
FIN 37120 Nokia

+35840 750 9111

Litteratur:

Larsen, M. Clément & Boysen,
Jesper, *Finneborn : et stykke
Danmarkshistorie*, Foreningen
Norden. København 1999, (2003).

**22) SUOMI-TANSKA-YHDISTYS R.Y.,
FÖRENINGEN FINLAND-DANMARK R.F.****Syfte**

Föreningens ändamål är att öka kännedom om dansk kultur, språk och befrämja goda förbindelser mellan Finland och Danmark. Föreningen är öppen för alla som är intresserade och villiga att stöda föreningens ändamål.

Bakgrund

Föreningen Finland-Danmark grundades i Tammerfors den 29 augusti 1987. Tanken att grunda en vänskapsförening hade uppstått bland *finnebarn*, några av de 4 000 finska barn i ålder 2,5-10 år som vistades i Danmark under andra världskriget. De flesta återvände hem efter 1945. Föreningen fick snart även andra intresserade medlemmar.

Verksamhet

Föreningens verksamhet omspannar hela landet, men tyngdpunkten ligger i Tammerfors. I början fick föreningen över 600 medlemmar och 1993 överlämnades en tackadress med 461 namn till den danska drottningen Margrethe II.

Kurser i danska och hjälp med tolkning var något av det första som ordnades och flera resor till Danmark har arrangerats. Föreningen har skapat kontakter mellan de danska hemmen och de finska barnen. Program om dansk kultur har ordnats för medlemmarna. Föreningen firade sitt 20-årsjubileum den 15 september 2007 med fest och mottagning på Tammerfors rådhus. Under två veckor visades då en utställning om Danmark och föreningens aktiviteter i biblioteket i Tammerfors.

Antalet medlemmar är omkring 120.

Samarbete

Samarbete sker med Dansk Klub i Helsingfors, Københavns Finske Forening, Pohjola- Norden, Vänskapssamfundet r.f., Turun Tanska ry. och Danmarks ambassad i Helsingfors.

23) TJALDUR, VÄNSKAPSFÖRENING FINLAND-FÄRÖARNA R.F.**Syfte**

Föreningens syfte är att främja kontakterna och vänskapsbanden mellan Finland och Färöarna samt informera om Färöarna i Finland med speciell tyngdpunkt på kultur, samhälle och ekonomi.

Bakgrund

Tjaldur bildades 1975 och inregistrerades 1991. Tjaldur på färöiska är strandskata (*Haematopus ostralegus*), Färöarnas nationalfågel.

År 1975 grundades också en Färöfond i samarbete med Pohjola-Nordens ungdomsförbund och förbundet Pohjola-Norden. Färöfonden inbjuder en stipendiat nästa gång i november 2009. Fonden har möjlighet att bjuda in unga färöingar till Finland vartannat år. Fonden firar sitt 35-årsjubileum 2010.

Verksamhet

Tjaldur informerar om Färöarna och arrangerar utställningar, föredrag och filmförevisningar, konstnärsbesök, sammankomster och resor till Färöarna. Via Tjaldur säljs även skrifter och färöisk musik. Därtill arrangerar Tjaldur årligen i samarbete med Uppik – vänskapsförening Finland - Grönland ett program kallat Västnordenkväll.

År 2007 bjöd Färöfonden in musikern Búi Dam som bland annat medverkade under Nordisk vinterdag på Hanaholmen. I november 2007 besökte 12 dansare inom projektet *Nólsoy danslag till nordiska huvudstäder* Helsingfors och tillsammans med Föreningen Brage ordnades en välbesökt danskväll. Den 8 december ordnades en jubileumsfest på Nordens hus i Tórshavn med anledning av att republiken Finland fyllde 90 år.

Föreningens ordförande håller regelbundet kurser i färöiska på bland annat Helsingfors universitet. I samband med en kurs vid Renvall-institutet ordnades våren 2007 en exkursion till Färöarna. Tjaldur besöker också olika föreningar och informerar om Färöarna.

Färöisk konstkväll arrangerades den 21 februari 2008. Konstnär Hanne Juga berättade om de fem färöiska konstnärer som ställde ut på Hanaholmen och om färöisk konst i allmänhet. Konstnärerna var Edvard Fuglø, Kári Svensson, Astri Luihn, Eyðun av Reyni och Arnold Vegghamar.

Komponisten Sunleif Rasmussens opera *Den gale mands have* visades i Tallinn 10 september 2008. Föreningsmedlemmar var närvarande.

Kontakt**TJALDUR**

c/o Pohjola-Norden
Sibeliussgatan 9 A
FIN 00250 Helsingfors

www.tjaldur.fi
tjaldur@tjaldur.fi

Ordförande:

Martina Huhtamäki
martina.huhtamaki@helsinki.fi

+358 50 518 71 57

Skattmästare/Färöfonden:

Agnete Sippel

+ 358 50 369 16 48

4

Nordiska bilaterala vänföreningar

Nyhetsblad

Sedan 1976 ges nyhetsbladet *Tjaldur tíðindi* ut ungefär en gång om året. Nyhetsbladet utkom senast i november 2008.

Samarbete

Tjaldur samarbetar med Hanaholmens kulturcentrum, Nifin, Nordens institut i Finland, Uppik-vänskapsförening Finland-Grönland och Pohjola-Norden. Vidare med Finlands generalkonsulat på Färöarna, Nordens Hus och Norrøna Felagið i Tórshavn. Samarbete sker också med Färösällskapen i Sverige, Norge, Grönland och Tyskland. Föreningens kontor finns på Pohjola-Nordens förbunds kontor i Helsingfors.

24) UPPIK, VÄNSKAPSFÖRENING FINLAND-GRÖNLAND R.F.**Syfte**

Uppik, vänskapsförening Finland-Grönland, vill med sin verksamhet göra världens största ö och dess människor mer bekanta för finländare.

Bakgrund

Föreningen Uppik grundades i Helsingfors 10 november 1998. Uppik är grönländska och betyder fjälluggla (*Bubo scandiacus* tidigare *Nyctea scandiaca*), Grönlands nationalfågel.

Verksamhet

Uppik arrangerar och medverkar i grönländska kulturevenemang i Finland. Uppik deltog till exempel som arrangör i Västnordenvecka i Helsingfors våren 2004 i samarbete med Tjaldur, vänskapsförening Finland-Färöarna, Helsingfors stads kulturcentral, Pohjola Norden och Nordens institut i Finland. Tillsammans med Tjaldur har det också arrangerats årlig Västnordenkväll sedan 2005. Uppik har också årligen medverkat i Nordisk vinterdag på Hanaholmen. Bland de grönländare som medverkat i olika program kan nämnas skådespelarna Varste Berndtsson och Jens Davidsen, gitarristen Ulf Fleischer, läraren Juulut Daorana samt författaren Jesse Kleeman. Stöd har också lämnats till ett antal utställningar av konstnären Kristian Olsen aaju, såsom *Grönlands ansikte* som 2005 visades på det Arktiska muséet Nanoq och 2006 på Eckerö Post & Tullhus på Åland.

Uppik har 1998 och 2003 gjort kulturresor till Grönland. Föreningen har även publicerat diktboken *Ihmisten maa - Menneskenes land - Inuit Nunaat* av Timo Malmi, 2000.

Antalet medlemmar är 124.

Nyhetsblad

Uppik Nyhetsblad utkommer en eller två gånger årligen. Till tioårsjubileet i november 2008 utkom bladet med 32 sidor.

Samarbete

Föreningens kontor finns i Pohjola-Nordens förbunds kontor i Helsingfors.

Utöver ovan nämnda föreningar och institutioner samarbetar Uppik med Nordens institut i Grönland (NAPA)

Kontakt**UPPIK, VÄNSKAPSFÖRENING FINLAND-GRÖNLAND R.F.**

c/o Pohjola-Norden
Sibeliussgatan 9 A
FIN-00250 Helsingfors

www.uppik.fi

Verksamhetsledare:

Agnete Sippel
uppik@uppik.fi

+ 358 (0)9 454 20 812,
+ 358 (0) 50 3691648

Ordförande:

Fredrik Forsberg
fredrik.forsberg@elisanet.fi

Kontakt

**KALAK, VINAFLAG
GRÆNLANDS OG ÍSLANDS,
VÄNFÖRENING GRÖNLAND-
ISLAND**

Ordförande:

Friðrik Ásmundsson Brekkan
brekkan@mmedia.is

+354 555 0511 och 896 60 44

Dunhaga 17
IS 107 Reykjavík
+354 898 6311

Vice ordförande:

Skúli Pálsson och Emil
Guðmundsson

www.kalak.is

25) KALAK, VINAFLAG GRÆNLANDS OG ÍSLANDS, VÄNFÖRENING GRÖNLAND- ISLAND, KALAK

Syfte

Föreningen Kalaks ändamål är att främja samarbete mellan Grönland och Island, särskilt inom samhälls- och kulturområdet. Föreningen gör det genom att sprida kunskap om nationerna och stödja utbyte mellan individer och orter och ägnar sig särskilt åt unga, deras behov och intressen.

Bakgrund

Föreningen bildades i Nordens hus i Reykjavik den 4 mars 1992. Kalak betyder grönländare. Med de reguljära flygförbindelserna mellan Island och Östgrönland skapades behov av och förutsättning för sammanslutningen.

Verksamhet

Program, föreläsningar, bildvisningar och berättelser från Grönland, uppläsningar och diskussioner om aktuella frågor, har ordnats regelbundet i samarbete med bland annat Nordens hus. Kalak har även ordnat utställningar av grönländska föremål, ibland i samarbete med andra som danska ambassaden och Flugfélag Íslands. Föreningen har arrangerat informationsmöten om Grönland också på andra orter. År 1997 ordnade Kalak en uppsatstävling om Grönland för tolvåringar och fick över 300 bidrag. År 2000 stod föreningen för grönländska dagar med utställningar och ett rikt program i Nordens hus i samarbete med Reykjavik, kulturhuvudstad.

Föreningen har hjälpt till att lära ut konsten att spela schack på Grönland. Samarbetet med turistorganisationer på Östgrönland är gott och 2006-2008 har föreningen tagit emot barn från Ammassalik och närliggande kommuner i samarbete med staden Kópavogur, Flugfélag Íslands (Air Iceland), Reykjaviks mjölkcentral, schackförbundet Hrókurinn med flera. Barnen har gått i skola i Kópavogur och lärt sig simma under några veckor på hösten. Besöket skall upprepas 2009. Kalak har dessutom erbjudit föreläsningar i skolor och deltagit med informationsmontrar under diverse mässor på Island, ofta ensam, men också i gott samarbete med Föreningen Norden. Antal medlemmar är omkring 180.

Nyhetsblad

Ges om möjligt ut tre gånger om året, men bruk av e-post och hemsida dominerar.

26) SAMÍS, VINÁTTUFÉLAG SAMA OG ÍSLENDINGA, VÄNSKAPSFÖRENING MELLAN SAMER OCH ISLÄNNINGAR

Syfte

SAMÍS är en ideell förening i Reykjavík som har till uppgift att stärka samarbetet mellan samer och islänningar, både inom kultur och på andra områden. Vidare vill föreningen stödja samerna i kampen för deras rättigheter.

Detta skall ske genom att öka kännedomen om samernas situation och historia, genom artiklar, föredrag och publikationer. Genom att lyfta fram samernas synpunkter och arbeta för att Island stödjer samerna i det nordiska samarbetet och i andra sammanhang. Föreningen skall stimulera personliga kontakter och vänskap mellan islänningar och samer.

Bakgrund

Föreningen grundades i Nordens Hus i Reykjavík på samernas nationaldag den 6 februari 2003 och då hissades Samelands flagga för första gången i staden. Samerna är ett eget folk med en egen historia, eget språk, kultur och traditioner äldre än andras i Norden. De bor i tre länder som delat deras mark.

Verksamhet

Föreningen anordnar årligen 4-5 träffar med program, föredrag, film- och bildvisningar. Under 2006 ordnades konserter med samisk och isländsk musik och de fick stor uppmärksamhet. Skolelever från Troms fylke har varit på besök och en kör från Nordnorge.

Föreningen har också kontakt med och förmedlar kunskap om Sameland till skolor och enskilda.
Antal medlemmar är cirka 150.

Nyhetsblad

Information skickas till medlemmarna genom mejl.

Samarbete

Föreningen samarbetar med Norræna félagið (Föreningen Norden), Norræna Húsið, Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur, Reykjavík stad och Salurinn i Kópavogur.

Kontakt

**SAMÍS, VINÁTTUFÉLAG SAMA
OG ÍSLENDINGA,
VÄNSKAPSFÖRENING MELLAN
SAMER OCH ISLÄNNINGAR**
Síðumúla 29
IS 108 Reykjavík

+354 898 4590

Ordförande:

Sigurður Helgi Guðjónsson
sighelgi@huseigendafelagid.is

Hilmar Örn Hilmarsson
hohragna@simnet.is

4

Nordiska bilaterala vänföreningar

Kontakt

NORSK-FÆRØYSK LAG

Postboks 35 Skøyen
NO 0212 OSLO

foroyar@norden.no

www.foroyar.no

Ordstyrar:

Turid Mørkøre
turid.morkore@bio.no

Munkerudveien 61 C
NO 1165 Oslo

+ 47 2229 4990, + 47 9303 7001

Redaktør:

Jøgván H.Gardar
PB 35 Skøyen
NO 0212 Oslo

27) NORSK- FÆRØYSK LAG

Formål

Norsk-Færøysk Lag skal fremje samarbeid mellom Noreg og Færøyane. Laget skal være en samlingsstad for færøyingar og andre med særskild interesse for Færøyane.

Bakgrund

Laget er grundet i Oslo 1931.

Virke

Det første hovedmål er kulturelt samarbeide med arrangementer, som foredrag og kvelder med færøysk dans, i egen regi og med andre organisasjoner.

Medlemmerne blir også orientert om andres arrangementer med tilknytning til Færøyene.

Norsk-Færøysk Lag driver en del kontaktarbeide og opplysningsvirksomhet med svar på forespørslar fra enkeltpersoner og organisasjoner om færøyske forhold. Turer til Færøyene er blevet arrangeret. Den andre hovedoppgaven er å fungere som en sosial samlingsplass. Det sosiale samværet står i fokus, for eksempel ved årsfesten med tradisjonell færøysk mat, den årlige gudstjenesten på færøysk og grillsamlingen om sommeren.

I 2007 hadde laget besøk av en dansegruppe fra Nólsoy på Færøyene. Dette var et felles prosjekt med søsterforeningene i Sverige og Finland. I Oslo samarbeidet man med to folkedansgrupper. I januar 2008 holdt den færøyske filologen Árni Dahl en forelesning med tema: *Færøysk språk i globaliseringens tid*.

Laget har visse planer om en kunstutstilling med færøyske kunstnere, men er avhengig av samarbeidspartnere. Antal medlemmer er 186.

Nyhetsbladet

Bylgjan utgis siden 1995, 4-7 ganger per år.

Samarbeide

Foreningen Norden låner lokaler til møter.

28) NORSK-SVENSK FORENING I OSLO**Syfte**

Norsk-svensk förening i Oslo är en politiskt och religiöst obunden intresseförening, ett nätverk med medlemmar i Oslo med omnejd.

Bakgrund

Föreningen har utgångspunkt i krigsåren, då många norrmän flydde från ockupationen i Norge och vistades i Sverige. *De vennskapsbånd som ble knyttet under krigen, bør danne grunnlaget for et bredere kultursamarbeid og en fruktbringende utveksling av ideer og erfaringer mellom våre to folk*, stod det i kallelsen till mötet då Norsk-Svensk Forening bildades i Universitetets Gamle Festsal i Oslo den 24 januari 1946. Där markerades 60-årsdagen med ett festprogram 2006.

Verksamhet

Norsk-Svensk Forening i Oslo samlar svenskar och norrmän till svenska traditioner som valborgsmässoafton med maskör, studentmössor och majbrasa. Midsommarafton med blomsterklädd majstång, dans och lekar för barn och vuxna. Mårtensgås i november och Lucia i svenska Margareta kyrkan.

Vintertid i Nordmarka ordnar föreningen en familjedag med utom- och inomhusaktiviteter för att fånga upp den yngre generationens barn. På hösten ordnas möte med en känd svensk kulturperson. År 2005 samlades många till parad på Karl Johan med svenska och norska flaggor och parollen *Vänskap över gränser*.

Föreningen har i flera år fokuserat på insatser under andra världskriget. I gränslotsens fotspår, en serie vandringar på hemliga leder över gränsen till Sverige och *En hyllest till Sverige*, för att minnas dem som tog emot flyende norska män och kvinnor. *50 000 flyktingar i Sverige 1940–1945* var ett heldagsseminarium och med krigsveteraner gjordes 2006 en resa till utställningen *Den glömda armén* på Mälsåkers slott i Södermanland. Det var under kriget högkvarter för utbildning av *polititropper* med tusentals norska rekryter. Antal medlemmar omkring 400.

Nyhetsblad

Medlemsbrev skickas ut fem gånger om året.

Samarbete

Svensk-norska samarbetsfonden och Voksenåsen stödjer föreningen och Sveriges ambassad bistår i styrelsearbetet. Samarbete sker med Norsk-svensk förening i Bergen, Svensk-norska föreningen i Stockholm, SWEA (Swedish Women's Educational Association International), Svenska Margareta kyrkan och Föreningen Norden med flera.

Kontakt**NORSK-SVENSK FORENING**

Postboks 258 Skøyen
NO 0213 Oslo

post@norsksvenskförening.com

www.norsksvenskförening.com

Ordförande:

Kerstin Rådetorp
ker@travellers.no

+47 22 55 20 10,
+47 90 68 78 03

Vice ordförande:

Birgitta Ennals

+47 22 44 64 75
+47 95 97 08 44

4

Nordiska bilaterala vänföreningar

Kontakt

NORSK-SVENSK FORENING I BERGEN

Råvarden 109
NO 5239 Rådäl

www.norsksvensk.no

Ordförande:

Camilla Bruvik
camilla@norsksvensk.no

+47 411 44 650

Sekreterare:

Louise Lindblom

+47 4588 1658

29) NORSK-SVENSK FORENING I BERGEN

Syfte

Norsk-svensk förening i Bergen arbetar för ökad kontakt och vänskap mellan svenskar och norrmän.

Bakgrund

Den grundades 1985 för personer som har intresse för det svenska språket, svensk kultur och svenska samhällsförhållanden.

Verksamhet

Föreningen arbetar genom att upprätthålla svenska traditioner och sprida svensk kultur på Vestlandet. Till årets aktiviteter hör samling valborgsmässoafton, midsommarafton, kräftskiva, höstkväll, mårtens-afton, advent och Lucia. Aktuellt är att vända sig till yngre och till-flyttade svenskar. Två bokcirklar ägnas svensk litteratur. Antal medlemmar är omkring 100.

Nyhetsblad

Medlemsbrev skickas ut inför arrangemang åtta till tio gånger om året.

Samarbete

Föreningen samarbetar med Svenska Margaretakyrkan i Oslo, Foreningen Norden och Norsk-svensk förening i Oslo.

30) SVENSK-NORSKA FÖRENINGEN**Syfte**

Svensk-norska föreningen har som ändamål att främja förståelsen mellan de svenska och norska folken genom att aktivt framhålla den kulturella och historiska gemenskapen och stärka de inbördes vänskapsbanden.

Bakgrund

Föreningen stiftades som en opolitiskt och religiöst fristående svensk-norsk solidaritetsförening i Stockholms stadshus den 31 oktober 1942. Syftet var att ge humanitärt stöd till det ockuperade Norge och att hjälpa de norska flyktingarna i Sverige. En lång rad politiker och kulturpersonligheter blev omgående medlemmar, såsom Torgny Segerstedt och Ture Nerman, båda chefsredaktörer, författarna Eyvind Johnson, Pär Lagerkvist och Harry Martinson, samt politikerna Alva Myrdal och Bertil Ohlin.

Efter freden ändrades föreningens roll, men den har fortsatt att vara en naturlig samlingspunkt för Norgevänner och en lunga för norrmän i Sverige. Verksamheten stärker grannsämjan mellan de två broderfolken.

Verksamhet

Föreningen anordnar löpande träffar med föredrag, teaterbesök, konstutställningar och studiebesök. Besök i Oslo samt Voksenåsen står också på programmet. Unionsupplösningen uppmärksammades på olika sätt under 2005. Förutom att delta i firandet av 17 maj på Skansen, firas den svenska nationaldagen i Kronprinsesse Märthas Kirke. Dit har också flertalet andra aktiviteter förlagts de senare åren.

Hösten 2006 gjordes i samarbete med Norsk-svensk förening i Oslo ett besök på Mälsåkers slott i Södermanland. Med Livrustkammaren uppmärksammades HM Kongens norska garde, som 1856-1888 var förlagt på Ladugårdslandet i Stockholm, i kaserner i hörnet av Skeppargatan och Storgatan.

Kontakt**SVENSK-NORSKA FÖRENINGEN**

Stibergsgatan 15
SE 116 28 Stockholm

+46 (0)8- 411 85 60

Ordförande:

Kjell Anneling
kjellan@online.no

Vice ordförande:

Håkon Stein Korshavn
hskorshavn@comhem.se

Sekreterare:

Inger Mörtstedt
inger.mortstedt@swipnet.se

4

Nordiska bilaterala vänföreningar

Hösten 2008 anordnades en ny resa till Mälsåkers slott och utställningen *Et Håndslag til Norge*. Den ingår som en del i basutställningen om *Den glömda armén*.

Även 2009 planeras en resa till Mälsåker i samarbete med Norsk-svensk forening i Oslo. Sedan 2008 står dessa två föreningar som Högsta Beskyddare av Mälsåkers slott.

Svensk-norska föreningen har också startat ett flerårigt projekt *Takk Sverige*. Det skall leda till samarbete mellan norska och svenska skolor för att informera om den hjälp Norge mottog från Sverige under andra världskriget.

Antal medlemmar är omkring 300.

Nyhetsblad

Nyhetsblad skickas ut fem-sex gånger per år. En hemsida är under uppbyggnad.

Samarbete

Föreningen samarbetar med Norska ambassaden, Kronprinsesse Märthas Kirke, Det Norske Samfund, Voksenåsen, Norsk-svensk forening i Oslo samt museer och bildningsförbund.

31) FÖRENINGEN SVERIGE-GRÖNLAND

Syfte

Föreningen Sverige-Grönland är en ideell förening som har till uppgift att sprida kännedom i Sverige om Grönlands kultur, natur, dess historia och nutid.

Föreningen skall stimulera personliga kontakter och kulturellt utbyte mellan Sverige och Grönland.

Bakgrund

År 1989 arrangerade Historiska museet i Stockholm en utställning om Grönland. I anslutning till den anordnades en resa till Sydgrönland och samma år bildades Föreningen Sverige-Grönland.

Verksamhet

Hemsidan är föreningens ansikte utåt och samtidigt en viktig inkörsport till det grönländska samhället. Den förmedlar nyheter, bilder, evenemangstips och en rad länkar till olika samhällsfunktioner. Hemsidan genererar många kontakter med både privatpersoner, media, organisationer och institutioner i såväl Sverige som Grönland.

Både i Stockholm och Göteborg anordnas fyra-fem utåtriktade aktiviteter varje år, huvudsakligen föredrag, film- och bildvisningar. En del av verksamheten sker i samarbete med systerföreningar. En studiecirkel om Grönland och en studieresa till Sydgrönland 2008 är två exempel på samarbetsprojekt. Föreningen har 122 medlemmar, utspridda över hela landet.

Medlemsbladet

Iluliaq är ett sextonsidigt blad som utkommer fyra gånger per år med korta nyheter och även mer ingående artiklar och reportage. Upplagan är cirka 160 exemplar. Bladet publiceras även på hemsidan.

Samarbete

Föreningen samarbetar med Norden i Fokus, Föreningen Norden, Föreningen Natur och Samhälle i Norden, Etnografiska museet, Studieförbundet Vuxenskolan, Stockholms läns bildningsförbund samt den finska systerföreningen Uppik.

Kontakt

FÖRENINGEN SVERIGE-GRÖNLAND

Helgagatan 36 F
SE 118 58 Stockholm

+46 (0)8- 640 06 14

www.sverigegronland.com

Ordförande:

Sylvia Hild
sylvia.hild@comhem.se

Sekreterare:

Joel Åsblom
asblom@rocketmail.com

+46 (0)8- 740 68 78

Kontakt**SAMFUNDET SVERIGE-FINLAND**

c/o Peter A. Sjögren
Beckasinvägen 11
152 54 Södertälje
pasjogren@telia.com

Ordförande:

Mats Bergquist
mats.berquist@vxu.se

www.samfundetsverigeфинland.org

32) SAMFUNDET SVERIGE-FINLAND**Syfte**

Samfundet har till uppgift att stärka förbindelserna mellan Sverige och Finland på den andliga och materiella kulturens område, att sammanföra svenskar och finländare i Sverige med svenskt eller finskt modersmål och att i Sverige arbeta för ökad kännedom om Finland bland annat genom föreläsningar, studieresor och utställningar.

Bakgrund

Samfundet grundades 1924 genom ombildning av den Finländska Föreningen från 1919. Verksamheten var redan från början mångskiftande. Under årens lopp har en lång rad finländska kulturpersonligheter presenterats för svensk publik. De har representerat olika delar av det finska samhället, konst, litteratur, arkitektur, musik, aktuell politik och försvar.

Samfundet har initierat eller deltagit i större insamlingar, såsom den för Finland vintern 1939, för Fadderortsrörelsen 1943 och för Finlands krigsinvalidier 1990. Samfundet står bakom Sibeliusmonumentet i Helsingfors och tillsammans med andra som grundare av Finlandsparken, nära Värtahamnen, Stockholm 1988. Samfundet var medfinansierare av de två finländska storfilmerna om fortsättningskriget, *Framom främsta linjen* 2004 och *Tali-lhantala* 2007.

Verksamhet

Samfundet arrangerar årligen två resor, en vårresa i Sverige till mål med finländsk anknytning och en sensommarresa till Finland. Fasta programpunkter därutöver är årsmöte med föredrag i mars, litteratur-afton i november med presentation av årets böcker från eller om Finland samt högtidlighållande av Finlands självständighetsdag den 6 december med ett program i Börssalen i Stockholm. Därutöver erbjuds medlemmarna tillfälle att bevista föreläsningar med finländsk anknytning, konserter och konstutställningar. Antal medlemmar är omkring 250.

Samarbete

Gunvor Plantings stiftelse för studier delar ut åtta till nio stipendier om 30 000–40 000 svenska kronor till högskolestuderande och forskare från Finland som studerar i Sverige. Prisceremonin ingår i programmet i Börssalen på självständighetsdagen. I övrigt samarbetar samfundet med Finlands ambassad och Finlandsinstitutet.

33) SAMFUNDET SVERIGE-FÄRÖARNA

Syfte

Målsättningen är att öka kontakterna mellan Sverige och Färöarna och sprida kunskap om Färöarna i Sverige.

Bakgrund

Föreningen grundades i Stockholm 1973. Initiativtagare var översättaren Birgitta Hylin som fängslats av Färöarna, av färöiska språket, ballader och visor.

Verksamhet

Genom informationsmöten, utställningar och genom publikationer vill samfundet ha en bred kontaktyta utåt. Under senare år har föreningen främst satsat på medlemsbladet, på projekt, på att besvara frågor och föreläsa om Färöarna. Hösten 2007 genomfördes projektet *Nólsoy danslag till nordiska huvudstäder* i samverkan med Norsk-Færøysk Lag i Oslo och föreningen Tjaldur i Helsingfors. I projektet ingick symposiet *Balladdans i Norden* i samarbete med Svenskt visarkiv, som publicerade de nordiska föredragen. Från Nólsoy kom tolv deltagare som i Oslo dansade tillsammans med Oslo songdanslag, i Stockholm även med Folkvisedanslaget och Folkmusikhuset samt i Helsingfors med föreningen Brage. Turnén avslutades på Nordatlantens Brygge i Köpenhamn. Från Visarkivet gjordes vidare en resa till Färöarna i fastlagen 2008. Projektet genomfördes med stöd av Nordiska kulturfonden och en rad andra.

Samfundet tog initiativ till utställningen *Havsfiske - sex turer på Nordatlanten* med fotografier av Maria Olsen. Den visades på Sjöhistoriska museet i Stockholm 2008-2009 och skall på vandring med början på Nordatlantens Brygge i Köpenhamn. Utställningen producerades i samarbete med Sjöhistoriska museet och med stöd från Nordiska kulturfonden och andra. Sommaren 2008 genomfördes en kulturreisa till Färöarna med folkdansare från Sunnerbogillet och samfundsmedlemmar. Varje år utlyser Samfundet Birgitta Hylin-stipendiet för nyskapande verksamhet rörande Färöarna.

Nyhetsblad

Tíðindablaðið utkommer med tre nummer om året. Det fjärde numret ingår i årsskriften Gardar från Samfundet Sverige-Island i Lund-Malmö. Antal medlemmar är 152.

Samarbete

Samarbete sker med andra västnordenföreningar, Norden i Fokus och Föreningen Norden.

Kontakt

SAMFUNDET SVERIGE-FÄRÖARNA

Box 20186
SE 104 60 Stockholm

samf.sve.faroe@comhem.se

Ordförande:

Nanna Hermansson
nanna.hermansson@gmail.com

+046 (0)8- 99 80 78

Redaktör:

Gunnel Wallén
gunnel.wallén@comhem.se

Kontakt**SAMFUNDET
SVERIGE-ISLAND**

Fernlundastigen 20
SE 163 41 Spånga

www.welcome.to/Sverige-island

Ordförande:

Nanna Hermansson
nanna.hermansson@gmail.com

+046 (0)8- 99 80 78

Sekreterare:

Ingunn Franzén
gunnar.franzen@globalnet.net

34) SAMFUNDET SVERIGE-ISLAND**Syfte**

Samfundets ändamål är att öka kunskapen om och intresset för Island samt att stimulera samarbete och kontakter mellan Sverige och Island.

Bakgrund

Inför firandet av alltingets 1000 år på Island reste journalisten Ejnar Fors Bergström dit 1929. Den snabba utvecklingen fascinerade honom och hans artiklar kom ut i bokform. Han var en av samfundets stiftare 1930. Syftet var *att sammanföra personer i vårt land, vilka med intresse omfatta det forntida eller nutida Island. Samfundet vill med föredrag och skrifter sprida kännedom om Islands andliga och materiella kultur i gammal och ny tid.*

En stor grupp för till jubileet 1930 och Samfundet medverkade i en isländsk vecka som Föreningen Norden anordnade 1932 i Stockholm. En rad skrifter gavs ut genom Ejnar Fors Bergströms försorg. Samfundet verkade för att isländska studenter skulle få tillgång till svenska universitet och delade ut stipendier. En lierad studiecirkel gjorde på 1950-talet resor till Island.

Verksamhet

Samfundet anordnar föredrag om isländsk kultur och natur, visning av isländska filmer, specialvisningar av aktuella utställningar samt erbjuder förmånköp av isländsk litteratur. Vidare inbjuds medlemmarna till olika kulturreSOR till Island. Under 2008 handlade föredrag om författaren Snorre Sturlasson och om isländsk ekonomi och medlemmarna inbjöds till vandringsutställningen *Havsfiske - sex turer på Nordatlanten* på Sjöhistoriska museet, Stockholm. Den var producerad av systerföreningen Samfundet Sverige-Färöarna med stöd också från samfundet. Med årsskriften *Gardar* pågår ett samarbete med dotterföreningen Samfundet Sverige-Island i Lund och Malmö och Samfundet Sverige-Färöarna. Antal medlemmar är 131.

Samarbete

Samarbete sker med många andra, västnordenföreningar, Islands ambassad, Föreningen Natur och Samhälle i Norden, Norden i Fokus och Vuxenskolan.

35) SAMFUNDET SVERIGE-ISLAND I LUND-MALMÖ

Syfte

Samfundets syfte är att främja intresset för Island och isländsk kultur i södra Sverige.

Bakgrund

Samfundet stiftades 1933 som en dotterförening till samfundet i Stockholm. Åren 1944- 46 var en särskilt aktiv period i samfundets historia liksom åren 1959- 60. Därefter låg verksamheten nere. Samfundet nybildades 1969.

Verksamhet

Samfundet har genom åren arrangerat föredrags- och musikafnär, julfester, utflykter i Skåne, ett flertal Islandia-utställningar av skiftande slag och Islandsdagar.

Samfundet ger sedan 1970 ut årsboken *Gardar*. Ett samarbete om årsboken har inletts med Samfundet Sverige-Färöarna och Samfundet Sverige-Island. Antal medlemmar är 70.

Kontakt

SAMFUNDET SVERIGE-ISLAND I LUND-MALMÖ

Dammfrivägen 48 A
SE217 63 Malmö

Ordförande:

Sven-Axel Bengtson
zoomus@zool.lu.se

+46 (0)40- 92 62 49

Redaktör:

Lars Svensson
laurentius@bolina.hsb.se

4

Nordiska bilaterala vänföreningar

Kontakt

SVENSK FÄRÖISK FÖRENING

Dalavegur 50
FO 100 Tórshavn
sff@sverige.fo

www.sverige.fo

+298 31 11 41, +298 21 11 41

Ordförande:

Ann-Kristin Nilsson

Sekreterare:

Katarina Petersen

Redaktör:

Torbjörn Nyström

36) SVENSK FÄRÖISK FÖRENING

Syfte

Föreningen har som syfte att representera och informera om Sverige på Färöarna, sprida kunskap om Färöarna i Sverige, arbeta för en förbättring av de svensk-färöiska relationer samt utveckla det ekonomiska, kulturella och sociala samarbetet mellan Sverige och Färöarna.

Bakgrund

Föreningen grundades i Tórshavn 2004.

Verksamhet

Föreningen vill ta initiativ som styrker sammanhållning och kontakt mellan svenskar, färöingar och andra nordbor boende på Färöarna. Det sker genom olika arrangemang och sällskapliga aktiviteter. Bland pågående projekt finns framtagandet av svensk turistinformation om Färöarna och en svensk-färöisk webb-baserad ordbok. Satsningen på information om Färöarna på internet har visat sig vara en framgång. På sju månader har sidan haft 55 000 besök. Många läsare återfinns i Sverige och Nordamerika, endast omkring 4% kommer från Färöarna. Allt är än så länge ideellt arbete.

Samarbete

Föreningen har kontakt med Samfundet Sverige-Färöarna samt andra nordiska föreningar på Färöarna.

Litteratur

Allardt, Erik,

Den nordiska samhörighetens historiska förankring, i *NT* 2006.

Andersson, Arne F.,

I arbete för Norden : föreningarna för nordiskt samarbete, 5. omarb. uppl. Nordens informationskrifter 1, Föreningen Norden, Stockholm 1979.

Andersson, Arne F.,

På föreningarna Nordens initiativ, Nordens informationskrifter 8, Föreningen Norden, Stockholm 1976.

Andersson, Jan A.,

1950-talet : tid att så - tid att skörda, i *Norden i sicksack*, Stockholm 2000.

Andersson, Jan A.,

Nordiskt samarbete : aktörer, idéer och organisering 1919-1953, Lund political studies 85, diss., Lund 1994.

André, Nils,

Nordiska kulturkommissionen lägger grunden, i *Norden i sicksack*, Stockholm 2000.

André, Nils,

Utvecklingen av det officiella nordiska samarbetet, i Rygg, Anton, *Kultur i Norden* [red. Aud Mikkelsen Tretvik]. Nordliv 1995-97, 4, Foreningen Norden, Oslo [1999].

Bagge, Povl,

Tillkomsten av Clara Lachmanns fond, i *Clara Lachmanns fond : en historik*, Göteborg 1993.

[Bergendal, Gunnar],

Nordiskt kultursamarbete under 1970-talet : en värdering, Nordiska ministerrådet, Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete, København. [Nordiska rådets svenska delegation. Stockholm]1980.

Berlin, Knud,

Den dansk-islandske Forbundslov af 20. November 1918, København 1920.

Clara Lachmanns fond : En historik,

Povl Bagge, Erik Lönnroth, Jörgen Weibull, Göteborg 1993.

Enggaard, Knud,

En menneskalder med Norden, i *50 år : Nordisk Råd 1952-2002*, København 2002.

Europa i Norden : europeisering av nordisk samarbeid,

red. **Johan P. Olsen** og **Bjørn Otto Sverdrup**, Oslo 1998.

50 år : Nordisk råd 1952-2002 : til nordisk nytte? [red. **Knud Enggaard**]

Nordisk råd, København 2002.

Formandet av det nya Norden : om Norden och det nordiska under och efter Napoleonkrigen, red. **Åke Sandström**, Högskolan på Gotland, Visby 2005.

Fors Bergström, Ejnar,

Minnen från ett händelserikt liv, Samfundet Sverige-Island, Vällingby 1983.

Från svenskesuppe till hundra femmor : Svensk-norska samarbetsfonden genom 50 år, red. **Åke Landqvist**, Svensk-norska samarbetsfonden, Stockholm 1999.

Glamann, Kristof,

Bryggeren : J.C. Jacobsen på Carlsberg, København 1990.

Handlingsplan for nordiskt kulturellt samarbejde, Nordisk Ministerråd, København 1988.

Hansen, Svein Olav,

Drømmen om Norden: den norske foreningen Norden og det nordiske samarbejde 1919-1994, Oslo 1994.

Hansen, Svein Olav,

Nordisk samband for folk flest : foreningene Nordens vennskapskommunearbeid 1939-1999, Foreningen Norden, [Oslo]1999.

Helsingforsavtalet : avtal om kulturellt samarbeide, Stockholm 1972.

Hemstad, Ruth,

Skandinavisme og skandinavisk samarbeid, i *Norgesbilleder : Dansk-norske forbindelser 1700 –1905*, red. **Mette Skougaard**, København 2004.

Hvidt, Kristian,

Skandinavismens lange linier : udsigt over et forsømt forskningsfelt, i *NT* 1994.

Hemstad, Ruth,

Proto-skandinavisme og opptakten til skandinavisk samarbeid, i *Formandet av det nya Norden*, Visby 2005.

Hemstad, Ruth,

Skandinavisme og skandinavisk samarbeid, i *Norgesbilleder : dansk-norske forbindelser 1700 –1905*, red. **Mette Skougaard**, København 2004.

Hemstad, Ruth,

Skandinavismen og 1905 : fra Indian Summer til nordisk vinter, i *NT* 2005.

Henningsen, Bernd,

The Swedish Construction of Nordic Identity, i *The Cultural Construction of Norden*, Oslo 1997.

Hetemäki-Olander, Elsi,

Personliga intryck under 20 år i Nordiska rådet, i *50 år : Nordisk råd 1952-2002*, København 2002.

Hvidt, Kristian,

Skandinavismens lange linier : udsigt over et forsømt forskningsfelt, i *NT* 1994.

Högnäs, Sten,

Den svenska saken, i *Indviden, språket, kulturen*, Helsingfors 1999.

Indviden, språket, kulturen : idéerna och pengarna bakom Svenska kulturfonden 1908-1998, [red. **Magnus Lindholm**] Svenska kulturfonden, Helsingfors 1999.

Jutikkala, Eino,

Samarbete över Bottniska viken : Kulturfonden för Sverige och Finland 1960-1990, övers. Dag Lindberg, Kulturfonden för Sverige och Finland skriftserie, Helsingfors 1992.

Kulturen och tiden : kulturcentrum för Sverige och Finland 25 år : ur Hanaholmens historia, red. **Alexandra Ramsay**, Hanaholmen, kulturcentrum för Sverige och Finland, [Esbo] 2000.

Landqvist, Åke,

Reflexioner mellan spårbyten, Föreningarna Nordens Förbund 1975-80, i *Norden i sicksack*, Stockholm 2000.

Larsen, M. Clément & Boysen, Jesper,

Finnebørn : Et stykke Danmarks-historie, Foreningen Norden, København 1999 (2003).

Letterstedt, Jacob,

Självbiografi, i *Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens årsbok*. Stockholm 1926.

Lindberg, Dag och Slotte, Kristian,

Samarbejde for nordisk kultur, i *Nordisk Råd i 25 år*, 1977.

Lindberger, Örjan,

Jacob Letterstedt och kulturskandinavismen, *NT* 1994.

Matthías Johannessen,

Í dag skein sól : Matthías Johannessen ræðir við Pál Ísólffsson, Reykjavík 1964.

Malmberg, Mikael af,

Geopolitik och kulturell konstruktion i Norden, i *Europa i Norden*, Oslo 1998.

Mattlin, Håkan,

De byggde fonderna eller människor bakom pengarna : Svenska kulturfondens donatorer, i *Indviden, språket, kulturen*, Helsingfors 1999.

Micheletti, Michelle,

Föreningen Norden och nordiskt samarbete : i går, idag och i morgon, i *Europa i Norden*, Oslo 1998.

Norden i sicksack : tre spårbyten inom nordiskt samarbete, red. **Bengt Sundelius** och **Claes Wiklund**, Stockholm 2000.

Norden 2000 : Öppet för världens vindar, red. **Larserik Häggman**, Nordiska Ministerrådet, København 2000.

Nordisk Råd i 25 år, [red. **Carl Kauffeldt**] Foreningerne Nordens forbund, (Danmark) 1977.

Nordiska rådets berättelser, 3:e session, protokoll år 1955; 4:e session protokoll år 1956; 12:e session år 1964, Riksdagstryck, Stockholm.

Nordiskt kultursamarbete under 1970-talet: en värdering, [**Gunnar Bergendal**], Nordiska ministerrådet, Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete, Köpenhamn (Stockholm) 1980.

Norrbäck, Ole,

Nordiskt samarbete blir ännu viktigare än förr, i 50 år :
Nordisk råd 1952-2002 : til nordisk nytte? København 2002.

NT= Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, utgiven av Letterstedtska föreningen, Stockholm.

Nyt fra Island, Jubilæumsnummer : Dansk-Islands Samfund 90 år, [red. **Samfundets bestyrelse**], Lyngby 2006.

Olsson, Birger,

Hässelby slott : från herresäte till nordiskt kulturcentrum, Stockholm 1998.

Personer och evenemang : Kulturcentrum för Sverige och Finland 25 år, red. **Alexandra Ramsay**, Hanaholmen, kulturcentrum för Sverige och Finland, [Esbo] 2000.

Petrén, Gustaf,

Nordisk rättsgemenskap och nordisk lagstiftning, Nordens informationsskrifter, 6, Föreningen Norden, Stockholm [1968].

Rudeng, Erik,

Markedsøkonomi og kulturell pluralisme : Almennyttige stiftelser i det sivile samfunn, i *Mesenat og fond : Stiftelsestraditioner i Norge og utlandet*, Erik Rudeng, Oslo 2005.

Ruth, Arne,

Den nordiska femklövern : kulturpolitisk odling i efterkrigstidens välfärdssamhälle, Nordiska kulturfonden, Köpenhamn 2003.

Santi, Rainer,

Hundra års fredsarbete : Internationella fredsbyråns och andra internationella fredsöreningars historia, Helsingfors 1992.

Samtal över Kölen : norskt och svenskt sett från Voksenåsen, red. **Per-Axel Hildeman**, Stockholm 1996.

Schybergson, Emil,

Den svenska kulturfonden, i *Finsk tidskrift*, Helsingfors 1908.

Sejersted, Fredrik,

Nordisk rettsamarbeid og europeisk integrasjon, i *Europa i Norden*, Oslo 1998.

Seip, Helge,

Nordisk fellesskap i samspill med verden utenfor, i *50 år : Nordisk Råd 1952-2002*, København 2002.

Sigríður, Thorlacius,

Maria Markan : endurminningar, Reykjavík 1965.

Slotte, Kristian,

Norden utan gränser : en kartläggning av hinder för strävanden att göra Norden till en kulturell hemmamarknad, Helsingfors 1987, i *Handlingsplan för nordiskt kulturellt samarbete* 1988.

Stadius, Peter,

Himmel eller helvete : mentala bilder av Norden, i *Formandet av det nya Norden*, Visby 2005.

Stiftelsen Svensk-isländska samarbetsfonden :

betänkande av Beredningsgruppen för svensk-isländskt samarbete, Stockholm 1994.

Sundbøl, Per,

Dansk Islandspolitik 1913-1918, Odense 1978.

Svenstrup, Thyge,

Erik Arup og Island - eller Da Christian X fandt et nyt kongerige, [av Erik Arup], Magasin fra Det kongelige Bibliotek 10, København 1995.

Sveriges överenskommelser med främmande makter, 14, 1962, Stockholm 1967.

Söder, Karin,

Norden och omvärlden, i *50 år : Nordisk råd 1952-2002*. København 2002.

Tarkiainen, Kari,

Finnarnas historia i Sverige,

Del I, Helsingfors, Stockholm 1990.

Del II, Helsingfors, Stockholm 1993.

Del III, red. **Jarmo Lainio**, Helsingfors, Stockholm 1996.

Thalbitzer, Carl,

De skandinaviske landes handelspolitiske stilling ved årsskiftet, i *NT* 1923.

The Cultural Construction of Norden,

ed. by **Øystein Sørensen** and **Bo Stråth**, Oslo 1997.

Tømret af tillid : 50 års dansk-norsk samarbejde,
red. **Vigdis Ystad, Per Ivar Vaagland, Torben Brostrøm, Niels Steensgaard og Karsten Bertelsen**, Danmark 1996.

Tønnesson Øyvind,
Nordisk Råd 1952- 2002, i *50 år : Nordisk Råd 1952-2002*, København 2002.

Weibull, Jörgen,
Verksamheten under nya förutsättningar 1981-1992,
i *Clara Lachmanns fond : en historik*, Göteborg 1993.

Wendt, Frantz,
Nordisk Råd 1952-1978 : struktur-arbejde-resultater, Stockholm 1979.

Wenner-Gren, Axel,
Vädjan till envar, Stockholm 1937.

Wiklund, Claes,
1962 års Helsingforsavtal: den första heltäckande samarbets-
traktaten, i *Norden i sicksack*, Stockholm 2000.

Wiklund, Claes, Om Jacob Letterstedt, i *NT* 1993.

Wijkström, Filip och Einarsson, Torbjörn,
Från nationalstat till näringsliv : det civila samhällets organisationsliv i förändring, Handelshögskolan i Stockholm 2006.

Hermansson, Nanna, Dansk-Islandsk Fond og Sättmálasjóður : två nordiska kulturfonder och deras bakgrund 1918, i *Gardar XXXVII*, Årsbok för Samfundet Sverige Island i Lund-Malmö och Samfundet Sverige-Färöarna, Malmö 2007.

Summary

NORDIC BILATERAL CULTURAL FUNDS AND SOCIETIES

Their background and work

A survey of reciprocal cultural foundations and societies was commissioned by the Nordic Culture Fund in 2005-2006. This multilateral foundation was established by the Nordic countries in 1966, in order to strengthen the cultural bonds between the Nordic countries, and was inspired by the successful achievements of the older Scandinavian bilateral funds.

These bilateral funds, like a group of cultural, bilateral, voluntary and friendship societies, all have a common aim of strengthening the cultural links between the Nordic countries. This is also the purpose of the well-known multilateral Nordic Society, but, surprisingly enough, neither the bilateral funds nor the small bilateral societies are widely recognized.

The survey covers the seventeen bilateral funds found in Denmark, Finland, Iceland, Norway, Sweden, and the autonomous areas of the Faroe Islands and Greenland. Fifteen of these foundations were established by national governments using public funds. The remaining two funds were privately funded. There also exists a co-operation between Iceland and Norway, which works as a cultural fund, although it is not established as such. The survey also includes two older privately endowed, multilateral foundations and two multilateral city municipal initiatives.

The bilateral friendship societies often have tight bonds with the bilateral funds and there are fifteen active associations of this type presented in the survey.

Information on the bilateral funds is found on their websites and through the Nordic Culture Fund. Most of the associations can be found on the Internet.

Even if the funds receive government support, they are autonomous and run by boards of volunteers whose appointment is approved by the states. This is a clear example of the independence from government - *the arm's length principle* - characteristic of the Nordic countries' approach to cultural matters.

All the bilateral funds have a broad definition of *culture* and tend to promote young people and their bilateral projects. A few are also specifically directed towards higher education and research. The Nordic languages, excluding Finnish, all have common roots and their mutual understanding is a fundamental concern of all the foundations. Even if English is fairly well understood in Scandinavia, the use of one's own language provides a stronger base for communication.

Scholarships are granted to both individuals and groups and are mostly awarded once a year. The sums involved range from a cheap air ticket to covering the entire cost of a conference. In 2005, almost half of the 3.600 applicants were successful in being granted some kind of financial support.

The foundations vary in size and some of them are able to manage their own projects, including research and publishing. The total amount paid out by all the twenty-two foundations included in the survey amounted to around 31 million Swedish crowns in 2005. This is similar to the sum that the Nordic Culture Fund distributed in the same year.

History

A chapter is devoted to the main features of the history of Nordic funds. Charitable foundations and scholarships for travelling did exist in the 18th century and at the time, only the two nations Denmark and Sweden formed Scandinavia. The situation changed following the Napoleonic wars, when in 1809, Finland, the eastern half of Sweden, became a Grand Duchy of Russia. In 1814, Norway was separated from Denmark to form a union with Sweden. The western islands - Greenland, the Faroe Islands and Iceland - remained under Danish rule. Contacts were made over the Danish-Swedish border in Öresund and the enmity of former times was considered to have ceased. The concept of *Scandinavia* was brought to life.

In the middle of the 19th century, meetings were held by Scandinavian students eager to initiate political and cultural co-operation across the national borders. When Denmark in 1864 went to war with Prussia over Schleswig Holstein, the political visions failed to materialize. Many organisations and institutions, however, have been co-operating in Scandinavia since the last quarter of the decade. Until the First World War even a Nordic monetary union from 1873 did exist .

Industrialism grew and Jacob Letterstedt, an entrepreneur and the Swedish-Norwegian consul in Cape Town, made a large financial donation towards Nordic co-operation. A trust was formed in Stockholm and, in 1878, was quickly followed by the publication of a Nordic journal on science, art and industry. Another endowment with the purpose of augmenting Nordic cultural co-operation was made in 1920 by Clara Lachmann, a Danish widow of an industrialist who had lived in the south of Sweden.

By 1905, Norway had become an independent kingdom and even if the separation went peacefully, many Swedes found the changes hard to accept. Following the Russian Revolution in 1917, Finland achieved independence and became a sovereign republic.

There had been a lot of trade and contacts between the Scandinavian countries during the First World War and ideas of a political union began to be raised. The plans for a multilateral, cultural Nordic Society developed and in 1919, Denmark, Norway, and Sweden each set up national societies with common statutes. Later, Finland and Iceland joined and today there are 600 Nordic Society branches in Scandinavia and neighbouring countries.

The first Nordic bilateral funds

In Iceland, ideas of independence and self-government had grown and a discussion of the constitution followed. In Iceland, which during the First World War was cut off from Denmark, a joint Danish-Icelandic committee in Reykjavik proposed a union of the two sovereign states in 1918. Iceland had claimed that the Danish state owed it large sums of money from the time of the Reformation. To end the debate, it was suggested that two cultural funds, both with the purpose of promoting studies, research, and general reciprocal education, should be established and attached to the respective national universities. The aim was to maintain the ties between the two countries and for Iceland to strengthen its contacts with the other Nordic countries. These are the oldest bilateral funds in Scandinavia, but it is not known whether they were based on any international models.

Bilateral friendship societies

The oldest friendship society was the Danish-Icelandic society that was formed in Copenhagen in 1916, following the tension of the political situation. A Swedish-Finnish counterpart was established in Stockholm in 1924, to patch up earlier disputes between the countries over the Åland archipelago.

A Swedish-Icelandic society was established in Sweden, in connection with the Icelandic celebrations of the millennium of the Althing in 1930.

In 1975, a Finnish-Icelandic fund was established by the states, followed by a Swedish-Icelandic fund in 1994, as well as the Norwegian-Icelandic culture co-operation. In each case, the establishment of these societies were spurred on by Icelandic national celebrations.

World War Two

During the Second World War, with the Germans occupying Denmark and Norway, Finland being at war with Russia, and Sweden wanting to remain neutral, the Nordic idea was put to its test. Many people got involved in cross-border humanitarian work and strong emotional feelings developed. The Nordic Society expanded, especially in Denmark and Sweden, and played a vital role in co-operating.

New bilateral associations were formed, like the Swedish-Norwegian society, which was established in Stockholm in 1942. It became an important safe haven for many Norwegian refugees. In 1944, Iceland, again isolated from Scandinavia but protected by the Allies, achieved its ambition of becoming a republic.

In Denmark, a group of women started sending food parcels to Norway, which soon grew into a very large operation. After the armistice, the remaining undistributed supplies were sold off. The profit, combined with gifts of appreciation from Norway, formed the basis for the Danish-Norwegian fund that was established in 1946. This fund also acquired residential accommodation for scholarship holders in Oslo and Copenhagen, both of which are still running courses and seminars.

Two Swedish-Norwegian funds were formed in 1949 and Norway also founded a Swedish cultural institute in Oslo, which opened in 1960.

A Finnish-Danish friendship society was later formed in Finland by people who as children had been sent to Denmark to escape the disasters of the war in Finland.

A period of Nordic activity

After the war, the multilateral Nordic Society became very active and the Nordic Council was founded in 1952, as a forum for Nordic parliamentary co-operation. This led to the establishment of a common Nordic labour market, joint social security, and a passport union.

Money from Swedish loans given to Finland during the war laid the foundation of the Swedish-Finnish fund formed in 1958 and a joint Swedish-Finnish cultural centre just outside Helsinki was opened in 1975. In Denmark, residual funds from World War Two, the payouts from property insurance policies following legislation in 1939, were used for new foundations promoting Danish-Finnish and Danish-Icelandic cultural co-operation in 1959.

The Nordic capitals officially started their cultural co-operation in 1963 and today Nuuk (Greenland), Tórshavn (The Faroe Islands) and Reykjavik (Iceland) together promote cultural exchange.

A proposal by the Nordic Council led to the establishment of the Nordic Culture Fund in 1966.

In 1971, the Nordic Council of Ministers was formed, working side by side with the Nordic Council, which now represents the five Scandinavian countries and their autonomous territories (The Faroe Islands, Greenland, and Aland). A joint cultural declaration was signed in Helsinki in 1972 and, as previously recommended, the knowledge of other Nordic languages, literature, and countries was to be part of the curriculum in all schools.

The first of the *Nordic houses for culture* was erected in Reykjavik, in 1968. Nordic houses later followed in Tórshavn and Nuuk and Nordic Institutes in many other places. All these Nordic institutions have been working closely with people visiting on cultural grants, with the Nordic Society and the bilateral friendship societies.

As journeys to the Faroe Islands and Greenland became easier, several new bilateral societies were formed, some of them quite recently. The bilateral societies are fairly small and tend to have 100-200 paying members.

6

Summary

Among Scandinavians, the interest in Nordic affairs has varied over time. In recent year, many seem to take the Nordic cultural and social co-operation for granted, while other parts of the world seem more attractive.

The bilateral cultural foundations continue to give individuals a chance to open their minds to neighbouring cultures and thereby help contributing to the Nordic idea, built on personal relations. The small bilateral friendship societies do the same and the much larger Nordic Society and above all the the Nordic Culture Fund fulfil a similar role. There is a strong belief that together the small countries may have a voice and a contribution to make in an increasingly global era.

KAPITAL OCH UTDELING 2005		Kapital tusentals cirka		
		DKK/NOK	EUR	SEK
1 a	Kulturfonden för Finland och Danmark		1500	
1b	Kulturfonden för Danmark och Finland	5000	1000	
2	Dansk-Færøsk Kulturfond	5000		
3	Kulturfonden Danmark-Grønland	22000		
4	Fondet for Dansk-Islandsk Samarbejde	5500		
5	Dansk-Islandsk Fond	1000		
6	Forbunds-fonden ved Islands universitet			
7	Fondet for Dansk-norsk samarbeid	16000		
8	Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde	12000		
9	Kulturfonden Island-Finland		550	
10a	Kulturfonden för Finland och Norge		2200	
10b	Norsk-finsk kulturfond	5600		
11 a	Kulturfonden för Sverige och Finland (finsk del)		15000	
11b	Kulturfonden för Sverige och Finland (svensk del)			80000
12	Stiftelsen Svensk-isländska samarbetsfonden			4000
13	Stiftelsen Svensk-norska samarbetsfonden			30000
14	Norsk-islandsk kultursamarbeid	1000		
15	Dansk-Svensk Kulturfond	1700		
16	Stiftelsen Svensk-danska kulturfonden.			2300
Flersidiga fonder				
17	Letterstedtska föreningen			162600
18	Stiftelsen Clara Lachmanns fond			47000
19	Nordiskt kultursamarbete mellan huvudstäder			
20	Fællesfond mellem Nuuk, Reykjavík og Tórshavn			

Utdeling (ibland inkl. verksamhet)			Antal sök	Antal bev.	Spann	
DKK/NOK	EUR	SEK			från	till
	34		146	40	0,3	4,3 EUR
180			40	14	4	29 DKK
179			33	17	1	30 DKK
650			152	60	8	25 DKK
300			87	34	2	25 DKK
56			31	18	2	6 DKK
3000			296	296	4	8 DKK
450			150	60	0,25	6 DKK
	28,5		124	33	0,5	2 EUR
	32,2		123	42	0,3	2 EUR
150			160	50	3	50 NOK
	1500		1000	300	0,35	10 EUR
		1800	275	83	10	50 SEK
		200	149	11	5	5 SEK
		185	63	11	7	40 SEK
1000			25	13	20	500 NOK
		2130	700	310	1	20 SEK
		1300	258	74	4	40 SEK
		500	191	93	3	15 SEK
300			24	9	10	100 DKK

2005

Fondernas samlade kapital
600 miljoner SEK.

Utdelning 31 miljoner SEK, därtill
kommer egna projekt, vistelse-
stipendier och kulturpriser.

Nanna Stefania Hermansson

Nanna Stefania Hermansson är född i Helsingborg 1942 med svensk far och isländsk mor. Uppväxt i Helsingborg, men med studentexamen från Akureyri. Studier i Lund och Oslo, fältarbete på Färöarna, fil. lic. i etnologi i Lund.

Tjänst som lektor ved universitetet i Leeds, som antikvarie på nationalmuseet i Köpenhamn och Färöarnas museum i Torshavn. Chef för stadsmuseet i Reykjavik, länsmuseum i Södermanland och stadsmuseet i Stockholm.

Engagerad i nordiskt kultursamarbete, dels för de nordiska huvudstäderna och dels allmänt genom artiklar, föredrag och projekt. Ledamot av styrelsen för Svensk-norska samarbetsfonden och ordförande i Samfundet Sverige-Färöarna och Samfundet Sverige-Island.

norden

Nordiska kulturfonden

Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
www.norden.org

Nordiska bilaterala kulturfonder och föreningar Tillkomst och verksamhet

Personliga kontakter över nationsgränserna och ett rikt mellanfolkligt utbyte har varit en förutsättning för dagens nordiska samarbete. En rad kulturfonder och föreningar har varit med om att utveckla både ett brett kulturutbyte och smala forskningsprojekt.

I rapporten presenteras 20 fonder och 16 bilaterale vänföreningar och de placeras i ett historiskt sammanhang.

